Editura pentru Literatură Universală

Povestire apărută postum, în care Hemingway evocă anii de ucenicie literară, petrecuţi la Paris între 1921 — 1926.

Nostalgic, dar nu lipsit de ironie, autorul schiţează peisajul parizian al începutului de veac, atmosfera boemei literare, precum şi figurile, viu portretizate, ale unor celebri scriitori anglosaxoni aflaţi pe atunci în Franţa : Ezra Pound, James Joyce, Scott Fitzgerald şi alţii.

Lei 4,25

9

E. Hemingway

Sărbătoarea de neuitat

Ernest Hemingway

Sărbătoarea de neuitat

Colecţia Meridiane

Coperta de *V. Socoliuc*

Ernest Hemingway
A MOVEABLE FEAST
Jonathan Cape

Ernest Hemingway

Sărbătoarea de neuitat

În româneşte de
EMMA BENIUC

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti — 1966

„Dacă ai avut marele noroc de a fi trăit în tinerețe la Paris, amintirea lui îți va rămîne în suflet toată viața, oriunde te-ai duce, fiindcă Parisul este o sărbătoare de neuitat.“

(Dintr-o scrisoare a lui Ernest Hemingway adresată unui prieten, în 1950).

ERNEST a început să scrie această carte în Cuba, în vara anului 1958 ; a lucrat la ea la Ketchum, Idaho în iarna 1958-1959 ; a luat manuscrisul cu el în Spania, unde am plecat împreună în aprilie 1959 ; a continuat să lucreze la el după întoarcerea în Cuba și apoi la Ketchum, unde s-a dus spre sfîrșitul toamnei aceluiași an. A terminat povestirea în Cuba, în primăvara anului 1960, după ce o lăsase cîtva timp de o parte pentru a scrie în 1959 altă carte, *Vara primejdioasă,* despre rivalitatea înverșunată dintre doi toreadori, Antonio Ordonez și Luis Miguel Dominguin, pe arenele din Spania. În toamna anului 1960 a revizuit la Ketchum cartea aceasta, care se referă la perioada 1921-1926, petrecută la Paris.

MARY HEMINGWAY

PREFAȚĂ

DIN CONSIDERENTE pe care autorul le socotește întemeiate, n-au fost incluse în această carte o seamă de nume de persoane și locuri, de observații și impresii. Unele trebuie să rămînă secrete, iar altele sînt îndeobște cunoscute, toată lumea a scris despre ele și desigur se va mai scrie încă.

N-a fost amintit, bunăoară, terenul de sport *Anastasie*, unde, la mesele așezate sub copaci, te serveau boxeri în loc de chelneri, iar ringul se afla în grădină ; n-au fost descrise nici antrenamentul cu Larry Gains, nici meciurile grozave cu cîte douăzeci de rounduri de la *Cirque d'Hiver*. N-au fost amintiți nici prieteni atît de buni ca Charlie Sweeney, Bill Bird și Mike Strater, ca André Masson sau Miro. Nu sînt pomenite nici călătoriile noastre în Schwarzwald, nici excursiile de cîte o zi pentru a explora pădurile din jurul Parisului, care ne plăceau atît de mult. Ar fi fost

bine ca toate acestea să figureze în carte, dar deocamdată trebuie să le lăsăm la o parte.

De altfel, cititorul are latitudinea să considere această carte drept o ficţiune. Dar e totdeauna posibil ca o plăsmuire a imaginaţiei să arunce o lumină nouă asupra anumitor fapte autentice.

ERNEST HEMINGWAY

San Francisco de Paula, Cuba
1960

O CAFENEA SIMPATICĂ DIN *PLACE SAINT-MICHEL*

VREMEA rea începea pe neaşteptate. Venea peste noapte şi ştiai că toamna s-a sfîrşit. De acum încolo, noaptea, trebuia să închidem ferestrele din pricina ploii, iar vîntul rece smulgea frunzele copacilor din *Place de la Contrescarpe*. Frunzele zăceau pe jos, ude leoarcă şi vîntul izbea ploaia în autobuzul mare, verde, oprit la capătul liniei ; *Café des Amateurs,* cu geamurile aburite de căldura şi fumul dinăuntru, gemea de lume. Era o cafenea tristă şi murdară, unde se îngrămădeau beţivii din cartier, care răspîndeau un miros greu de trupuri nespălate şi duhneau acru a băutură ; de aceea mă feream să intru acolo. Clienţii obişnuiţi ai cafenelei *des Amateurs,* atît bărbaţii cît şi femeile, erau tot timpul beţi, mai bine zis atîta timp cît aveau pe ce să se îmbete ; de obicei beau vin, pe care îl consumau cu litrul sau cu jumătatea. Pe pereţi se vedeau reclame de băuturi alcoolice cu nume ciudate, dar puţini erau aceia care şi le puteau îngădui, cel mult un păhărel la început, ca apoi să se îmbete temeinic cu vin.

Femeile bețive erau poreclite *poivrottes*, ceea ce însemna bețivane înrăite.

Café des Amateurs era cloaca de pe *rue Mouffetard*, acea minunată stradă îngustă, plină de prăvălii, de tarabe și de lume, care ducea în *Place de la Contrescarpe*. În casele vechi, cu multe apartamente, se găsea la fiecare etaj, lîngă scară, cîte un closet turcesc, avînd de ambele părți ale deschizăturii o mică ridicătură de ciment striată, de forma unei tălpi de gheată, pentru ca nu cumva să alunece vreun *locataire ;* noaptea closetele erau golite cu ajutorul unor pompe în niște camioane-cisterne trase de cai. Vara, cînd toate ferestrele erau deschise, auzeam zgomotul pompelor și ne izbea o duhoare puternică. Cisternele erau vopsite brun sau în culoarea șofranului, iar în nopțile cu lună, cînd lucrau pe *rue Cardinal Lemoine*, cilindrii aceia pe roate, trași de cai, aminteau de tablourile lui Braque[1]. Nici una n-ar fi izbutit să golească însă *Café des Amateurs*, unde sta afișată legea împotriva beției în localurile publice, cu toate articolele și sancțiunile prevăzute în ea, dar afișul îngălbenit era tot atît de punctat de muște și disprețuit, pe cît de constantă și rău mirositoare era clientela de bețivi a localului.

O dată cu primele ploi reci de toamnă, peste oraș se lăsa brusc o tristețe grea ; acoperișurile clădirilor înalte și albe pe lîngă care treceai, se pierdeau în întuneric, iar pe strada cufundată în bezna umedă nu mai zăreai decît ușile închise ale unor mici dughene : de plante medicinale, de papetărie, de ziare, firma moașei — de categoria a doua — hotelul unde murise Verlaine și în care eu închiriasem o cameră de lucru la mansardă.

Trebuia să urc șase etaje, dacă nu chiar opt pînă la mansardă și acolo era tare frig, iar eu știam cît de scump costă un braț de vreascuri și trei legături de surcele de pin cît o jumătate de creion, legate cu sîrmă, pentru ațîțat focul și apoi cele cîteva bucăți de lemn mai tare, uscate doar pe jumătate, pe care trebuia să le cumpăr ca să-mi pot încălzi cît de cît odaia. Am trecut deci peste drum, de unde puteam zări acoperișul hotelului în ploaie, ca să văd dacă ieșea fum prin vreun coș și încotro îl mîna vîntul. Dar cum nu era nici urmă de fum, m-am gîndit cît de rece trebuie să fie coșul, și ce mă fac dacă nu trage și mi se mai și umple odaia de fum ; mi-am zis că-i păcat de lemne și de bani, și am pornit mai departe prin ploaie. Am luat-o la vale, trecînd pe lîngă *Lycée Henri IV* și pe lîngă vechea biserică *Saint-Etienne du Mont*, am străbătut piața Panthéonului, unde vîntul sufla îngrozitor, am cotit la dreapta în căutarea unui adăpost și, în cele din urmă, am dat în *Boulevard Saint-Michel*, am trecut pe partea unde vîntul nu bătea chiar atît de tare și mi-am văzut de drum, lăsînd în urmă Muzeul Cluny, am traversat *Boulevard Saint-Germain*, ajungînd în sfîrșit în *Place Saint-Michel*, unde știam o cafenea bună.

[1] *Georges Braque* (1882—1963), pictor francez, reprezentant al cubismului.

Era o cafenea într-adevăr simpatică, bine încălzită, curată şi primitoare ; mi-am atîrnat vechiul meu impermeabil în cuier să se usuce, mi-am pus pălăria uzată pe agăţătoarea de deasupra banchetei şi am comandat o cafea cu lapte. După ce chelnerul mi-a adus-o, am scos din buzunarul hainei un caiet şi un creion şi am început să scriu. Scriam despre întîmplări petrecute la noi, în Michigan, dar cum era o zi posomorîtă, rece şi bătea un vînt sălbatic, am descris-o aidoma în povestire. Trăisem asemenea zile de sfîrşit de toamnă în copilărie, şi în adolescenţă, şi în prima tinereţe, totuşi în anumite locuri puteai să scrii despre ele mai bine decît în altele. Aceasta înseamnă să te transplantezi, mi-am zis, ceea ce probabil e la fel de necesar pentru oameni ca şi pentru orice alt fel de fiinţe vii. Dar cum băieţii din povestirea mea tocmai începuseră să bea, mi s-a făcut şi mie sete şi am comandat un rom *St. James*. Avea un gust grozav pe o zi atît de friguroasă, şi mă simţeam foarte bine în timp ce scriam mai departe, fiindcă romul gustos de Martinica îmi încălzise şi trupul şi sufletul.

La un moment dat a intrat în cafenea o fată şi s-a aşezat singură la o masă lîngă fereastră Era tare frumuşică ; faţa proaspătă îi strălucea de tinereţe ca o monedă nouă — dacă s-ar putea bate monedă dintr-o piele netedă şi proaspătă ca o floare după ploaie — iar părul ei negru ca pana corbului, era tuns scurt şi tăiat în diagonală de-a curmezişul obrajilor.

O priveam şi prezenţa ei mă tulbura. Aş fi vrut s-o descriu în povestirea la care lucram sau

în alta, dar cum se aşezase într-un loc de unde să poată supraveghea strada şi intrarea, am înţeles că aştepta pe cineva. Aşa că mi-am văzut înainte de scris.

Povestirea se desfăşura de la sine, şi atît de repede, încît abia izbuteam s-o aştern pe hîrtie. Am mai comandat un rom *St. James* şi mă uitam şi la fată de cîte ori îmi ridicam privirea ori îmi ascuţeam creionul cu ascuţitoarea, lăsînd să cadă spirala subţire de rumeguş în farfurioara de sub paharul cu rom.

Te-am văzut, fată frumoasă, şi ai devenit a mea, chiar dacă aştepţi pe altcineva, oricine ar fi, chiar dacă n-am să te mai văd niciodată, îi spuneam în gînd. Şi tu eşti a mea, şi tot Parisul este al meu, după cum eu aparţin acestui caiet şi acestui creion.

Pe urmă am început iar să scriu şi m-am cufundat atît de adînc în povestire, încît am uitat de toate. Acum scriam ceea ce voiam eu şi nu mă mai lăsam tîrît de povestire ; nu mai ridicam ochii de pe hîrtie, pierdusem noţiunea timpului, nu mai ştiam unde mă aflu, nici măcar rom *St. James* n-am mai comandat. Mi-era lehamite de această băutură, deşi nu mi-era gîndul la ea. Cînd am terminat în sfîrşit povestirea, m-a cuprins o mare oboseală. Am recitit ultimul paragraf, mi-am ridicat ochii şi m-am uitat după fată, dar n-am mai găsit-o. „Sper că a plecat cu un om bun", mi-am zis. Totuşi eram trist.

Am închis povestirea în caietul pe care l-am vîrît în buzunarul interior al hainei, apoi am cerut

chelnerului să-mi aducă o duzină de *portugaises*[1] și o jumătate de carafă din obișnuitul vin alb, sec, al localului. De cîte ori încheiam o povestire, mă simțeam vlăguit, dar totodată trist și fericit ca după o noapte de dragoste, și nu mă îndoiam că povestirea de acum era foarte bună, deși numai recitind-o a doua zi aveam să-mi dau seama precis dacă era într-adevăr.

În timp ce mîncam stridiile cu gustul lor puternic de apă de mare, amestecat cu un ușor iz metalic pe care vinul alb de la gheață îl făcea să dispară lăsîndu-ți pe limbă doar gustul mării și savoarea delicioasă a miezului, și pe măsură ce sorbeam lichidul rece din fiecare scoică și apoi îmi clăteam gura cu vinul aspru, senzația de pustietate mi-a trecut ; am început să mă simt iar fericit și să fac planuri.

Acum, cînd a început vremea rea, mi-am zis, am putea să plecăm pentru un timp din Paris și să ne ducem undeva unde în loc de ploaie s-ar cerne zăpada printre brazi, acoperind drumurile și coastele munților ; ne-am alege un loc destul de înalt, pentru ca noaptea, cînd ne întoarcem acasă, să auzim zăpada scîrțîind sub pașii noștri. Ceva mai jos de *Les Avants* era o pensiune unde se mînca admirabil și unde vom fi numai noi amîndoi, ne vom lua și cărți, iar noaptea, în pat, ne va fi cald și vom privi prin ferestrele deschise stelele strălucitoare. Acolo ar trebui să plecăm. Călătoria cu trenul, clasa a treia, nu costă prea scump. Iar la pensiune vom plăti doar cu

[1] O specie de stridii mai ieftine.

puțin mai mult decît cheltuim la Paris. Aș renunța la camera de hotel unde lucrez și n-aș mai avea de plătit decît o chirie derizorie pentru apartamentul din *rue du Cardinal Lemoine* 74. Publicasem cîteva articole într-un ziar din Toronto, pentru care trebuia să primesc onorariul. Aș putea continua să scriu oriunde și în orice condiții, iar bani de drum aveam.

Poate că departe de Paris aș fi putut scrie despre Paris, așa cum la Paris puteam scrie despre Michigan. Pe atunci nu-mi dădeam seama că era prea devreme, fiindcă nu cunoșteam încă destul de bine Parisul. Acest lucru l-am înțeles abia mai tîrziu. Oricum, am luat hotărîrea să plecăm, dacă soția mea va fi de acord ; mi-am terminat stridiile și vinul, am plătit și am pornit pe drumul cel mai scurt către casa din vîrful colinei, urcînd *Montagne Sainte-Geneviève*, prin ploaia care acum încețoșa numai aspectul orașului, nu și viața mea.

— Găsesc că e o idee minunată, Tatie, spuse soția mea.

Chipul ei cu trăsături gingașe era luminat de un zîmbet și, la orice hotărîre, îi sclipeau ochii de parcă ar fi primit un dar prețios.

— Cînd plecăm ?

— Cînd vrei.

— Eu doresc și acum. Mă cunoști doar !

— Cînd o să ne întoarcem, poate că va fi vreme frumoasă și cer senin. Îmi place grozav cînd e senin și frig afară.

— Sînt sigură că va fi frumos, zise ea. E foarte drăguț din partea ta că te-ai gîndit să plecăm.

MISS STEIN[1] ÎMPARTE POVEȚE

CÎND ne-am întors, la Paris era frig, senin și într-adevăr foarte plăcut. Orașul se pregătise de iarnă ; se găseau lemne bune la depozitul de lemne și cărbuni de peste drum, iar în fața multor cafenele mai acătării ardeau sobițe cu mangal, la care se încălzeau consumatorii de pe terasă. Locuința noastră era caldă și plină de veselie Făceam foc cu lemne și peste jeratic puneam *boulets,* adică niște „ovoide" din praf de cărbune comprimat ; afară, lumina iernii dădea străzilor un farmec deosebit. Ne obișnuisem să vedem copacii goi desenîndu-se pe cer și ne plimbam prin parcul Luxemburg, pe aleile cu pietriș proaspăt spălat, prin vîntul rece și aspru. Copacii desfrunziți îți păreau niște sculpturi, după ce te împăcai cu goliciunea lor, și în timp ce vînturile iernii biciuiau apa din havuzuri, fîntînile

[1] *Gertrude Stein* (1874—1946), scriitoare americană care a trăit din 1902 la Paris. A scris nuvele, romane, poezii și eseuri.

arteziene se înălțau în lumina strălucitoare. Acum, după ce fusesem în munți, orice distanță ni se părea neînsemnată.

Din pricina schimbării de altitudine nu mă mai sinchiseam de nici un urcuș, dimpotrivă, îmi făcea chiar plăcere să mă cațăr pînă în camera mea de lucru de la ultimul etaj al hotelului, de unde se vedeau toate acoperișurile și coșurile cartierului clădit pe o colină înaltă. Căminul din cameră trăgea bine, era cald și îmi plăcea să lucrez acolo. Îmi aduceam în pungi de hîrtie mandarine, și castane coapte, și niște portocale mici cît mandarinele, pe care le curățam și le mîncam împreună cu castanele atunci cînd mi-era foame, aruncînd cojile și scuipînd sîmburii în foc. Foame mi-era întotdeauna din cauza mersului și a frigului și a lucrului intens. Aveam sus în cameră și o sticlă cu rachiu de cireșe pe care o adusesem din munți și, înainte de a încheia o povestire sau ziua de lucru, trăgeam cîte o dușcă. Cînd terminam ceea ce plănuisem să scriu în ziua respectivă, îmi puneam caietul sau foile de hîrtie în sertarul mesei, iar mandarinele rămase le vîram în buzunar. Dacă le-aș fi lăsat în cameră ar fi înghețat peste noapte.

Era o mare bucurie să cobor scara nesfîrșită, convins că mi-a mers treaba în plin. Lucram pînă cînd terminam fie un capitol, fie un episod și întotdeauna mă opream doar cînd știam ce are să urmeze. Numai astfel eram sigur că voi putea continua a doua zi. Uneori însă, cînd începeam o povestire nouă și nu izbuteam s-o urnesc din loc, mă așezam în fața căminului și storceam peste jăratic

coaja micilor portocale şi urmăream flăcăruile albastre care se iscau sfîrîind. Alteori mă ridicam de la masă şi privind acoperişurile Parisului, îmi spuneam : „Nu te necăji. Ai reuşit întotdeauna să scrii şi ai să reuşeşti şi acum. E de ajuns să aşterni pe hîrtie o singură frază care să conţină un adevăr. Scrie fraza cea mai adevărată pe care o ştii." Şi în cele din urmă scriam o frază adevărată, după care puteam să merg mai departe. Era uşor, fiindcă întotdeauna îmi venea în minte un adevăr, pe care fie că îl ştiam din experienţă, fie că îl citisem undeva sau îl auzisem de la cineva. Dacă începeam prea meşteşugit sau făceam o introducere, o prezentare a lucrurilor, aşa cum obişnuiesc unii, mă convingeam pînă la urmă că pot să tai aceste ornamente migăloase şi inutile, să renunţ la ele şi să încep cu prima afirmaţie adevărată şi firească pe care o aşternusem pe hîrtie. Acolo, în camera de la mansardă, am luat hotărîrea de a scrie cîte o povestire despre fiecare lucru pe care îl ştiu. Şi întotdeauna cînd am scris m-am străduit să ţin seama de hotărîrea luată, ceea ce a fost pentru mine o disciplină severă şi folositoare.

Tot în camera aceea m-am deprins ca din clipa cînd am încetat să lucrez să nu mă mai gîndesc la ceea ce scriam pînă a doua zi cînd aveam să continui. Astfel, în timp ce povestirea se închega mai departe în subconştient, puteam să ascult ce vorbesc oamenii, să observ tot ce se petrece în jurul meu pentru a afla cît mai multe — măcar aşa speram ; obişnuiam să citesc ca să nu fiu obsedat de viitoarea mea operă, aşa încît să devin

incapabil de a o realiza. Cînd coboram după o zi de muncă rodnică — ceea ce depindea atît de disciplină cît şi de noroc — simţeam o bucurie nespusă şi socoteam că am dreptul să mă duc unde vreau.

Dacă bunăoară, coboram după-amiază spre *Jardin du Luxembourg*, de fiecare dată pe altă stradă, puteam să mă plimb pe alei şi apoi să intru la *Musée du Luxembourg*, unde se găseau tablouri celebre dintre care cea mai mare parte se află astăzi la *Louvre* sau la *Jeu de Paume*[1]. Mă duceam acolo aproape în fiecare zi, mai ales de dragul lui Cézanne, dar şi pentru a privi tablourile lui Manet, Monet şi ale celorlalţi impresionişti, a căror pictură avusesem prilejul s-o cunosc încă la *Art Institute* din Chicago. Din tablourile lui Cézanne am înţeles că nu era de ajuns să scriu fraze simple şi fireşti pentru ca povestirile mele să capete dimensiunile pe care aş fi dorit să le aibă. Învăţasem multe lucruri de la Cézanne, dar nu izbuteam să mă exprim cu destulă pricepere pentru a le putea explica şi altcuiva. De altfel era un secret. În serile cînd era prea întuneric să mai intru la muzeu, traversam parcul şi mă duceam la Gertrude Stein, care locuia într-un apartament-studio pe *rue de Fleurus* 27.

De la prima vizită pe care i-am făcut-o împreună cu soţia mea, *Miss* Stein şi prietena cu

[1] Aripă a Palatului *Tuileries* unde se află acum muzeul consacrat picturii moderne, în special celei impresioniste.

care locuia, s-au arătat foarte amabile şi primitoare, iar noi am îndrăgit studioul acela spaţios, cu tablouri remarcabile. Ai fi crezut că te afli într-una dintre cele mai importante săli ale celui mai frumos muzeu ; aici însă era şi un cămin mare, o atmosferă caldă şi plăcută, ţi se ofereau pe deasupra fel de fel de bunătăţi şi ceai şi rachiuri naturale, distilate din prune roşii sau galbene sau din smeură sălbatică. Aceste băuturi aromate, incolore, turnate din carafe de cristal şlefuit în păhărele mici, — fie că erau de prune roşii, fie de prune galbene, fie de smeură — păstrau intactă savoarea fructului din care proveneau, preschimbată însă într-un foc ce te frigea pe limbă doar atît cît s-o dezlege şi să te încălzească.

Miss Stein era o femeie corpolentă, dar nu prea înaltă, cu o înfăţişare greoaie de ţărancă. Avea ochi foarte frumoşi, o faţă masivă de evreică din Germania, dar tot pe atît de caracteristică şi femeilor din Friuli[1] ; mie îmi amintea mai degrabă de ţărăncile din nordul Italiei, datorită felului ei de a se îmbrăca, feţei expresive, părului frumos, bogat şi ondulat ce-i dădea un aer exotic de imigrantă şi pe care îl purta strîns în sus, aşa cum se pieptăna probabil şi pe vremea cînd era studentă. Vorbea fără încetare, şi în primul rînd despre persoane şi locuri pe care le cunoştea.

Prietena ei avea o voce foarte simpatică, era mică de statură, negricioasă, cu părul tuns ca

[1] Friuli — provincie din nord-estul Italiei.

al Jeannei d'Arc în ilustraţiile lui Boutet de Monvel[1] şi cu nasul foarte coroiat. Cînd am văzut-o prima oară, lucra la o broderie migăloasă, avea grijă să ne îmbie cu bunătăţi şi băuturi şi, în acelaşi timp, stătea de vorbă cu soţia mea. Cît discuta, asculta şi ceea ce vorbeau ceilalţi, intervenind adesea în convorbirile lor. Mai tîrziu mi-a explicat că ea trebuia totdeauna să stea de vorbă cu soţiile oaspeţilor. Soţiile erau doar tolerate acolo, după cum am simţit atît eu, cît şi nevastă-mea. Totuşi *Miss* Stein şi prietena ei ne-au plăcut, deşi aceasta din urmă ne inspira mai curînd teamă. Însă tablourile, prăjiturile şi rachiul erau într-adevăr minunate. Se pare că şi noi le-am inspirat simpatie gazdelor noastre ; ne tratau ca pe nişte copii cuminţi, binecrescuţi, şi care promit ; am simţit că ne iartă chiar şi dragostea şi căsătoria noastră, gîndindu-se desigur că acestea sînt cusururi trecătoare, iar cînd soţia mea le-a invitat la ceai, au primit.

Cînd au venit la noi acasă, ne-au arătat şi mai multă simpatie, poate numai din cauză că trebuia să stăm mult mai aproape unii de alţii, locuinţa noastră fiind foarte mică. *Miss* Stein se aşeză pe patul nostru — de fapt o saltea pusă direct pe podea — şi îmi ceru să-i arăt povestirile pe care le scrisesem, spunîndu-mi la urmă că toate îi plac, în afară de una : *Up in Michigan*[2].

[1] *Louis-Maurice Boutet de Monvel* (1851—1913), pictor francez, ilustrator al unor cărţi pentru tineret. Seria sa de ilustraţii *Jeanne d'Arc* este celebră.
[2] Acolo sus în Michigan.

— E bine scrisă, îmi spuse. Dar nu de asta e vorba. E *inaccrochable*[1]. Vreau să zic că este ca un tablou, pe care pictorul l-a pictat, dar pe urmă nu poate să-l agaţe într-o expoziţie şi pe care nimeni nu-l cumpără, fiindcă nu ştie unde să-l atîrne.

— De ce, de vreme ce povestirea nu e cîtuşi de puţin scabroasă ? Numai fiindcă cineva a încercat să folosească anumite cuvinte pe care în realitate le foloseşte toată lumea ? Dar dacă tocmai aceste cuvinte dau povestirii autenticitate şi de aceea trebuie folosite ? Dacă nu te poţi lipsi de ele ?

— Nu m-ai înţeles zise ea. Am vrut să spun că nu trebuie să scrii nimic care să fie *inaccrochable*. N-are nici un rost. Este o greşeală şi o prostie.

Ea însăşi voia să fie publicată în *Atlantic Monthly*, îmi mărturisi, şi era convinsă că va reuşi. Îmi mai spuse că nu eram un scriitor destul de bun pentru a fi publicat în această revistă sau în *Saturday Evening Post*, deşi s-ar putea ca în felul meu să fiu un scriitor original, dar primul lucru pe care trebuia să-l pricep era să nu mai scriu povestiri *inaccrochables*. Am renunţat să mai discut şi să-i explic din nou ceea ce urmăream să redau în convorbirile dintre personaje. Asta mă privea numai pe mine şi apoi mă interesa mai mult să ascult ceea ce spunea ea. Tot atunci ne-a lămurit cum se cumpără tablouri :

[1] Ceva ce nu poate fi agăţat nicăieri.

— Trebuie să alegi : ori îţi cumperi îmbrăcăminte ori tablouri. Problema e foarte simplă. Numai un om foarte bogat îşi poate îngădui şi una şi alta. Să nu te sinchiseşti de îmbrăcăminte şi cu atît mai puţin de modă, nu-ţi cumpăra decît haine confortabile şi trainice, iar cu banii economisiţi la îmbrăcăminte cumpără tablouri.

— Chiar dacă nu mi-aş mai cumpăra în viaţa mea un costum, i-am răspuns — tot n-aş avea destui bani ca să cumpăr acele tablouri ale lui Picasso pe care aş vrea să le am.

— Într-adevăr, nu-s de buzunarul dumitale. Ar trebui să cumperi însă tablouri de pictori de vîrsta dumitale, un leat cu dumneata. Ai să-i cunoşti. Ai să-i întîlneşti prin cartier. Printre tineri găseşti întotdeauna pictori talentaţi şi serioşi. Dar nu m-am referit atît la îmbrăcămintea dumitale, cît la cea a soţiei. Îndeosebi toaletele femeilor sînt costisitoare.

Am observat-o pe nevastă-mea, care se străduise să nu se uite la hainele ciudate şi sărăcăcioase ale Gertrudei Stein, iar pînă la urmă reuşise. Cînd s-au ridicat să plece, mi-am zis că nu le dezamăgisem, de vreme ce ne-au poftit să mai venim prin *rue de Fleurus* 27.

Abia mult mai tîrziu am fost invitat să trec pe la studio în orice după amiază de iarnă după ora cinci. Pe *Miss* Stein o întîlnisem în *Jardin du Luxembourg*. Nu-mi aduc aminte dacă îşi plimba cîinele, nici măcar dacă avea un cîine pe vremea aceea. Ştiu însă că eu mă plimbam singur, deoarece pe atunci nu ne puteam îngă-

dui să ținem un cîine și nici măcar o pisică și singurele pisici pe care le cunoșteam erau cele întîlnite prin cafenele și birturi, ori cotoii mari și frumoși ai portăreselor pe care îi admiram la fereastră. Ulterior am întîlnit-o adesea pe *Miss* Stein cu cîinele ei în parcul Luxembourg; dar cred că prima oară încă nu-l avea.

În orice caz am primit invitația — cu sau fără cîine — și am luat obiceiul să trec pe la studioul ei; de fiecare dată îmi oferea din vestitul rachiu, stăruind să-mi umple paharul de cîteva ori, iar eu priveam tablourile în timp ce stăteam de vorbă. Tablourile mă entuziasmau, și convorbirile erau foarte interesante. De fapt vorbea mai cu seamă ea, despre pictura modernă și despre pictori — mai mult despre ei ca oameni decît ca pictori — dar și despre lucrările ei proprii. Mi-a arătat nenumăratele dosare cu manuscrise pe care prietena ei i le bătea la mașină, zi de zi. Faptul că scria zilnic o făcea fericită, dar cînd am cunoscut-o mai bine, am înțeles că fericirea aceasta nu putea dura decît cu condiția ca producția ei zilnică, rezultată dintr-o muncă perseverentă al cărei volum depindea de energia autoarei în momentul respectiv, să fie publicată și să-i aducă celebritate.

În momentul cînd am cunoscut-o pe *Miss* Stein, încă nu era îngrijorată de situația ei, deoarece publicase trei povestiri accesibile oricărui cititor. Una dintre ele, *Melanctha,* era foarte bună, iar fragmentele cele mai caracteristice din încercările ei literare apăruseră într-un volum bine primit de unii dintre criticii care o cunoșteau, fie personal, fie din auzite. Avea o personalitate atît de puternică încît, atunci cînd voia să cîștige pe cineva de partea ei, nimeni nu-i putea rezista, și se vedea că unii critici, cunoscînd-o și admirîndu-i tablourile, au luat de bune și scrierile ei pe care nu le înțelegeau, numai din pricină că erau încîntați de ea ca persoană și aveau încredere în judecata ei. Apoi *Miss* Stein mai descoperise multe lucruri adevărate în legătură cu ritmul și cu folosirea repetată a cuvintelor, — descoperiri valabile și utile, pe care știa să le expună interesant.

Îi displăcea însă truda de a-și revizui manuscrisele și obligația de a le face inteligibile, deși dorea foarte mult să le vadă publicate și consacrate, mai cu seamă cartea ei neînchipuit de lungă, intitulată *The Making of Americans* [1].

Începutul cărții era admirabil, continuarea foarte bună, cu pasaje strălucite, scrise cu multă măiestrie, dar apoi urmau repetiții nesfîrșite, pe care un scriitor mai conștiincios sau mai puțin leneș le-ar fi aruncat la coș. Am ajuns să cunosc cartea atît de bine, fiindcă eu l-am convins — mai bine zis l-am silit — pe Ford Madox Ford s-o publice număr de număr în *The Transatlantic Review,* deși știam că viața revistei va fi mai scurtă decît cartea. Iar înainte de apariția fiecărui fragment în revistă, eram nevoit să fac eu corecturile în șpalt în locul autoarei, căreia o asemenea muncă nu-i dădea nici o satisfacție.

[1] Crearea americanilor.

Într-o după-amiază friguroasă, cu cîţiva ani înainte de a se întîmpla toate acestea, m-am dus la *Miss* Stein şi după ce am trecut prin faţa uşii portăresei, apoi prin curtea îngheţată, am intrat în studioul cald şi primitor. *Miss* Stein mi-a ţinut în ziua aceea o adevărată lecţie despre viaţa sexuală. Devenisem prieteni foarte buni, iar în ceea ce mă priveşte, experienţa mea de pînă atunci mă făcea să cred că tot ceea ce nu înţelegeam avea probabil o legătură cu aceste probleme. *Miss* Stein mă socotea ignorant în materie şi trebuie să recunosc că eram împotriva homosexualităţii, cu atît mai mult cu cît îi cunoşteam aspectele cele mai primitive. Ştiam, bunăoară, că din acest motiv un băiat tînăr trebuie să aibă asupra sa un cuţit şi să-l folosească la nevoie, cînd se află în compania unor derbedei — o ştiam de copil, de pe vremea cînd „lup" nu însemna încă un termen de argo pentru un bărbat obsedat de urmărirea femeilor. Cunoşteam multe cuvinte şi expresii *inaccrochables* de pe cînd trăiam la Kansas City, ca şi moravurile din anumite cartiere ale acestui oraş, şi de la Chicago, şi de pe vasele ce navigau pe Marile Lacuri. Prefăcîndu-mă că-i cer lămuriri, am încercat s-o fac pe *Miss* Stein să înţeleagă că un băiat tînăr, silit să trăiască printre bărbaţi, trebuie să se înveţe cu gîndul de a ucide un om la nevoie, să ştie cum să procedeze şi să fie hotărît să treacă la fapte, dacă cineva „se întrece cu gluma". Eufemismul era *accrochable*. Dacă erai într-adevăr hotărît să faci moarte de om, ceilalţi simţeau numaidecît acest lucru şi

te lăsau în pace; alteori însă trebuia să eviţi situaţiile în care puteai fi doborît prin forţă sau atras într-o cursă. M-aş fi putut exprima mai colorat, folosind o expresie *inaccrochable*, auzită de la marinarii de pe Marile Lacuri, echivalentă cu proverbul „Paza bună trece primejdia rea". Dar în convorbirile cu *Miss* Stein îmi controlam cu grijă vocabularul, chiar atunci cînd cuvîntul propriu ar fi putut scoate la iveală sau explica mai bine o prejudecată.

— Bine, bine, Hemingway, îmi răspunse. Nu uita însă că trăiai într-un mediu de criminali şi perverţiţi.

N-am vrut s-o contrazic, deşi mă gîndeam că în mediul acela, ca şi în oricare altul, găseai oameni de toate felurile, că încercasem să-i înţeleg, deşi unii îmi erau antipatici şi pe alţii îi uram.

— Dar atunci ce zici de bătrînul acela cu maniere distinse şi cu nume celebru, care venea să mă vadă cînd eram la spital în Italia, aducîndu-mi de fiecare dată o sticlă de vin de Marsala sau de Campari şi care s-a purtat ireproşabil pînă în ziua cînd m-a pus în situaţia de a-i spune infirmierei să nu-l mai lase niciodată să intre în camera mea?

— Asemenea oameni sînt nişte bolnavi care nu se pot stăpîni şi ar trebui să-ţi fie milă de ei.

— Să-mi fie milă de cutare? am întrebat-o. I-am spus numele respectiv, dar cum purtătorul său e încîntat de cîte ori are prilejul să-l rostească, prefer să-i las lui această plăcere şi să nu-l mai citez.

— De el nu. E un om vicios. Caută să corupă şi pe alţii. E într-adevăr vicios.

— Totuşi trece drept un scriitor de valoare.

— Pe nedrept, declară ea. Nu-i decît un cabotin, care perverteşte pe alţii de dragul perversiunii şi propagă fel de fel de vicii, bunăoară stupefiantele.

— Dar la Milano, omul de care spuneai că ar trebui să-mi fie milă n-a încercat oare să mă corupă pe mine ?

— Vorbeşti prostii. Cum putea să-şi închipuie că are să te corupă ? Poţi oare corupe cu o sticlă de Marsala pe un tînăr ca dumneata, căruia îi plac băuturile tari ? Nu, era doar un biet bătrîn nestăpînit, un bolnav, care ar trebui să-ţi inspire milă.

— Îmi şi inspira pe atunci, am recunoscut. Dar m-a dezamăgit tocmai fiindcă era atît de manierat.

Am mai sorbit o dată din paharul de rachiu, gîndindu-mă cu milă la bătrînul acela şi privind nudul de fată cu coşul de flori pictat de Picasso. Această discuţie n-o începusem eu şi îmi ziceam că luase o întorsătură cam primejdioasă. Deşi în convorbirile cu *Miss* Stein nu se iveau aproape niciodată pauze, acum tăceam amîndoi ; mi se părea că vrea să-mi spună ceva şi, în aşteptare, mi-am umplut din nou paharul.

— De fapt, nu ştii nimic despre aceste lucruri, Hemingway, îmi declară. Ai cunoscut criminali notorii, bolnavi şi oameni roşi de vicii. Important e faptul că homosexualitatea, aşa cum se practică între bărbaţi, e urîtă şi dezgustătoare,

iar după aceea bărbaţii sînt scîrbiţi de ei înşişi. Ca să uite, încep să bea, să ia stupefiante, dar cum nu pot scăpa de acest dezgust, îşi schimbă mereu partenerii şi nu reuşesc să fie niciodată cu adevărat fericiţi.

— Înţeleg.

Mai erau pe atunci atîtea lucruri pe care voiam să le înţeleg, încît m-am bucurat cînd a venit vorba despre altceva. În seara aceea parcul era închis şi am fost nevoit să-l ocolesc prin *rue de Vaugirard*. Parcul închis, cu porţile încuiate, era trist, iar eu eram mai trist că trebuia să-l ocolesc, în loc să scurtez drumul, traversîndu-l, mai cu seamă fiindcă mă grăbeam să ajung cît mai repede acasă, în *rue du Cardinal Lemoine*. Iată cum se sfîrşise o zi care începuse atît de frumos. Va trebui să muncesc serios a doua zi. Munca e leacul cel mai bun în orice împrejurare, sau aproape, credeam eu pe atunci şi mai cred şi astăzi. După convingerea mea, *Miss* Stein socotea că tot ceea ce trebuia lecuit la mine erau tinereţea şi dragostea pentru soţie. Nu mai eram trist de fel cînd am ajuns acasă în *rue du Cardinal Lemoine* şi i-am împărtăşit soţiei ştiinţa proaspăt dobîndită. Iar noaptea am fost fericiţi cu propria noastră ştiinţă dobîndită mai demult, la care se adăuga şi cea cîştigată în munţi.

UNE GÉNÉRATION PERDUE[1]

ÎN CURÎND am luat obiceiul de a face spre seară, în drum către casă, un popas în *rue de Fleurus* 27, atras de căldură, de tablourile frumoase şi de discuţiile interesante. Eram adesea singurul oaspete şi oricum *Miss* Stein se arăta totdeauna foarte prietenoasă faţă de mine, iar într-o perioadă destul de lungă, chiar afectuoasă. De cîte ori mă întorceam din călătorie, de la vreo conferinţă politică internaţională, ori din Orientul Apropiat ori din Germania, unde plecam în calitate de corespondent al unui ziar din Canada şi al cîtorva agenţii de presă, *Miss* Stein ţinea să-i povestesc toate amănuntele hazlii. Desigur, în orice călătorie survin şi întîmplări comice, iar acestea îi plăceau grozav, după cum aprecia şi anecdotele cu umor negru, *Galgenhumor*[2], cum i se spune în Germania. *Miss* Stein

[1] O generaţie pierdută (fr.).
[2] Textual: umorul unui condamnat la spînzurătoare (germ.).

voia să cunoască lumea numai sub laturile ei amuzante, ignorînd cu desăvîrşire pe cele reale, pe cele rele.

Pe atunci eram tînăr, vesel din fire şi în cele mai grele perioade avusesem destule păţanii comice ; cînd i le povesteam pe acestea, mă asculta cu mare plăcere. Celelalte le păstram pentru mine, preferam să scriu despre ele.

Uneori, cînd mă duceam în *rue de Fleurus*, nu după o călătorie, ci după o zi de lucru, căutam s-o fac pe *Miss* Stein să-mi vorbească despre literatură. În perioadele cînd lucram, simţeam nevoia să citesc după ce scriam. În astfel de momente oboseala fizică este o necesitate ; trebuie să mergi mult pe jos şi mai cu seamă să faci dragoste cu femeia iubită. Acesta e cel mai bun remediu. Pe urmă însă, cînd ai obosit, e necesar să citeşti; ca să nu te gîndeşti, să nu te frămînţi cu ceea ce scrii şi să te poţi apuca a doua zi din nou de lucru. Învăţasem din experienţă să nu-mi golesc niciodată fîntîna inspiraţiei, ci să mai las ceva pe fund, ca peste noapte izvoarele ce o alimentează s-o poată umple din nou.

Pentru a-mi abate gîndurile de la ce scriam, adesea, după ce puneam condeiul jos, citeam operele unor scriitori în plină activitate pe atunci, ca Aldous Huxley, D. H. Lawrence şi alţii, pe care mi le puteam procura fie de la biblioteca Sylviei Beach, fie de la anticarii de pe cheiurile Senei.

— Huxley este un om sfîrşit, îmi spunea *Miss* Stein. De ce ţii să citeşti ceea ce scrie un om

care nu mai are nimic de spus? Nu-ţi dai seama că este un om mort?

Cum pe vremea aceea nu-mi dădeam seama că într-adevăr aşa era, i-am răspuns că mă amuză cărţile lui şi mă împiedică să mă gîndesc la ale mele.

— Nu trebuie să citeşti decît cărţi foarte bune sau foarte proaste.

— Cărţi foarte bune am citit toată iarna asta şi iarna trecută şi voi mai citi şi iarna viitoare, iar cărţile foarte proaste nu-mi plac.

— Cum poţi citi o astfel de maculatură? Crede-mă, Hemingway, nu-i decît o maculatură pretenţioasă, scrisă de un cadavru viu.

— Vreau să fiu la curent cu ceea ce se scrie astăzi — i-am răspuns. Şi apoi, cărţile celorlalţi îmi abat gîndurile de la cea pe care o scriu eu.

— Ce mai citeşti acum?

— O carte de D. H. Lawrence, am spus. A scris cîteva nuvele foarte bune, printre care una *The Prussian Officer* [1].

— Am încercat şi eu să citesc romanele lui. Nu-l pot suferi. Prea e patetic şi absurd. Scrie ca un om bolnav.

— Mie mi-a plăcut *Sons and Lovers* [2] şi *The White Peacock* [3], deşi ceva mai puţin. Dar n-am putut citi *Women in Love* [4].

[1] Ofiţerul prusac.
[2] Fii şi amanţi.
[3] Păunul alb.
[4] Femei îndrăgostite.

— Dacă tot nu-ţi place literatura proastă şi vrei ceva cu adevărat interesant, citeşte cărţile Mariei Belloc Lowndes [1], care sînt admirabile în felul lor.

Despre această scriitoare nici nu auzisem. *Miss* Stein mi-a împrumutat *The Lodger* [2], o admirabilă biografie romanţată a lui Jack Spintecătorul şi o altă carte, un roman despre o crimă comisă într-o localitate din apropierea Parisului, care nu putea fi decît Enghien-les-Bains. După o zi de muncă, aceste cărţi îmi prindeau foarte bine; personajele erau veridice, acţiunea verosimilă, chiar şi în scenele de groază. Într-un cuvînt, erau literatura ideală pentru a te recrea seara după lucru şi de aceea am citit toate operele de Marie Belloc Lowndes, pe care mi le-am putut procura. De fapt nici nu scrisese prea multe, iar celelalte erau mai slabe decît primele două; totuşi, pînă la apariţia primelor romane ale lui Simenon n-am mai găsit cărţi atît de potrivite pentru ceasurile pustii din zi sau din noapte.

Cred că şi *Miss* Stein ar fi apreciat cărţile bune ale lui Simenon — prima pe care am citit-o a fost sau *L'Écluse Numero 1* [3] sau *La Maison du Canal* [4] nu pot afirma cu certitudine, — dar pe vremea cînd ne vedeam, nu-i plăcea să ci-

[1] *Marie Belloc Lowndes* (1868—1947), romancieră engleză.
[2] Chiriaşul.
[3] Ecluza Nr. 1.
[4] Casa de lîngă canal.

3—3471

tească în limba franceză, deşi o vorbea bucuros. Primele cărţi de Simenon le-am primit de la Janet Flanner, care citea cu mare plăcere în limba franceză şi urmărea reportajele lui încă de pe vremea cînd Simenon făcea cronica judiciară la ziar.

În cei trei sau patru ani de prietenie strînsă cu Gertrude Stein, nu-mi aduc aminte s-o fi auzit vreodată spunînd o vorbă bună despre un scriitor care nu scrisese articole elogioase despre opera ei sau nu contribuise într-un fel la cariera ei literară, cu excepţia lui Ronald Firbank şi, mai tîrziu, a lui Scott Fitzgerald. La început, cînd abia ne cunoşteam, *Miss* Stein nu amintea niciodată de Sherwood Anderson scriitorul, deşi vorbea cu mult entuziasm despre farmecul şi calităţile lui umane, despre ochii lui de o frumuseţe neobişnuită, despre privirea lui caldă, de italian. Mie însă îmi plăceau foarte mult unele dintre nuvelele lui, scrise într-un stil simplu şi firesc, cîteodată cu mare măestrie ; se vedea cît de bine cunoaşte oamenii despre care scrie şi cît de legat e de ei. *Miss* Stein evita orice discuţie despre scrieri, referindu-se întotdeauna numai la persoana lui Anderson.

— Ce crezi despre romanele lui ? am întrebat-o odată.

A refuzat bineînţeles să vorbească despre opera lui Anderson, ca şi despre a lui Joyce de altfel. Era destul să-i pomeneşti de două ori numele lui Joyce, ca să-ţi dea a înţelege că nu mai ai ce căuta acolo. Era ca şi cum ai fi lăudat un general în faţa altuia. O asemenea greşeală

nu face nimeni de două ori. În schimb, poţi aminti oricînd unui general despre un altul, cu condiţia ca primul să-l fi învins pe al doilea. Atunci cel cu care vorbeşti e chiar în stare să-l şi laude pe adversar, povestindu-ţi bucuros, cu lux de amănunte, cum l-a învins.

Într-adevăr nuvelele lui Anderson erau prea bune pentru a constitui un subiect de conversaţie în casa aceea. Ca s-o încerc pe *Miss* Stein, am fost chiar gata să-i spun că opera lui mi se pare cît se poate de searbădă, dar mi-am dat seama că şi aceasta ar fi fost o gafă, deoarece aş fi criticat pe unul dintre cei mai sinceri adepţi ai ei. Fapt e că atunci cînd a apărut romanul lui Anderson, intitulat în cele din urmă *Dark Laughter*[1], roman atît de cenuşiu, stupid şi pretenţios încît nu m-am putut abţine să nu-l parodiez[2], *Miss* Stein s-a supărat grozav pe mine. Era şi de aşteptat, criticasem pe cineva din suita ei. Pînă atunci însă nu se supărase aproape niciodată pe mine. Mai mult, ea însăşi a început să-l ridice în slăvi pe Sherwood, dar abia după ce steaua scriitorului apusese.

Pe Ezra Pound era supărată din pricină că acesta, aşezîndu-se prea brusc pe un scăunel şubred şi, desigur, inconfortabil — pe care se prea poate să fi fost poftit anume să şadă — nu mai ştiu dacă l-a rupt ori l-a şubrezit şi mai tare. N-avea importanţă nici faptul că era un mare poet, un om amabil şi generos, nici faptul

[1] Rîsul negru.
[2] În *Torente de primăvară* (n.a.).

că incidentul nu s-ar fi produs dacă i s-ar fi propus să șadă pe un scaun normal. Iar peste cîțiva ani, *Miss* Stein a scornit alte motive, mai plauzibile și mai perfide, pentru a-și justifica antipatia față de Ezra Pound.

Am auzit-o pentru prima oară pe *Miss* Stein folosind expresia „o generație pierdută" după ce ne-am întors din Canada și ne-am mutat pe *rue Notre-Dame-des-Champs,* pe vremea cînd mai eram încă buni prieteni. Într-o zi, vechiul ei „Ford" de tipul „T" (pe care îl conducea singură) defectîndu-se la sistemul de aprindere, mecanicul de la garaj, un băiat tînăr, mobilizat abia în ultimul an de război, ori n-a reușit să i-l repare, ori a refuzat să se ocupe de mașina ei peste rînd. În orice caz, *Miss* Stein, socotind că tînărul se dovedise neserios, l-a reclamat patronului, care l-a mustrat aspru și printre altele i-a spus : „Sînteți cu toții *une génération perdue*".

— Asta sînteți cu toții. Da, cu toții ! repeta *Miss* Stein. Voi, tinerii care v-ați întors din război, sînteți cu toții o generație pierdută.

— Așa crezi ?

— Fără îndoială, întări ea. Nu respectați nimic. Băutura are să vă ducă de rîpă...

— Mecanicul acela tînăr era beat ? am întrebat-o.

— Nicidecum.

— Dar pe mine m-ai văzut vreodată beat ?

— Nu, însă prietenii dumitale sînt niște bețivi.

— Mi s-a întîmplat și mie să mă îmbăt, am recunoscut. Dar aici n-am venit niciodată beat.

— Desigur. Nici n-am spus așa ceva.

— Probabil că patronul tînărului se îmbătase, deși era abia ora unsprezece dimineața, i-am întors-o. De aceea și vorbea așa de sentențios.

— Degeaba mă contrazici, Hemingway. N-are nici un rost. Sînteți cu toții o generație pierdută, după cum bine spunea proprietarul garajului.

Mai tîrziu, cînd am scris primul meu roman, am încercat să contrabalansez printr-un citat din *Ecleziastul* [1] cuvintele proprietarului de garaj, reproduse de *Miss* Stein. În seara aceea însă, în drum spre casă, m-am gîndit la tînărul mecanic și m-am întrebat dacă nu cumva l-au transportat și pe el cîndva într-un „Ford" de același tip, transformat în ambulanță. Mi-am amintit cum se abuza la maximum de frînele acestor ambulanțe cînd coborau încărcate cu răniți, pe drumurile abrupte din munți, mergînd în viteza întîia, cu frînă de motor, folosindu-se drept frînă pînă și marșarierul. Mi-am amintit cum ultimele mașini au fost azvîrlite, goale, în prăpastie, spre a fi înlocuite cu „Fiat"-uri mari, care aveau o cutie de viteză solidă de tip „H" și frîne de metal. Apoi m-am gîndit la *Miss* Stein și la Sherwood Anderson, la egotism, la lenea de a gîndi, în opoziție cu disciplina gîndirii și m-am întrebat care dintre cele două generații e îndreptățită s-o considere pe cealaltă „o generație pierdută". Tocmai atunci treceam prin dreptul cafenelei *Closerie des Lilas,* lumina de pe terasă cădea pe statuia vechiului meu

[1] Una din cărțile *Vechiului Testament.*

prieten, mareşalul Ney, cu sabia scoasă, cu bronzul întunecat de umbra copacilor, stingher, părăsit de toţi, purtînd vina dezastrului de la Waterloo, şi mi-am zis că de cînd lumea toate generaţiile au fost, sînt şi întotdeauna vor fi dintr-o pricină sau alta „generaţii pierdute". Ca să-i mai ţin de urît prietenului meu, m-am aşezat pe terasa cafenelei şi am băut o bere rece înainte de a mă duce acasă. (Pe atunci locuiam deasupra unei fabrici de cherestea). Dar pe cînd îmi sorbeam berea, privind statuia, mi-am adus aminte cîte zile luptase Ney personal împreună cu ariergarda, acoperind retragerea armatei franceze de la Moscova, în timp ce Napoleon dezertase, plecînd în caleaşcă, însoţit de Caulaincourt ; în clipa următoare însă mi-am amintit cîtă simpatie, cîtă prietenie afectuoasă îmi arăta *Miss* Stein, cu cîtă căldură îmi vorbea despre Guillaume Apollinaire, despre moartea lui, survenită în ziua Armistiţiului din 1918 cînd, în timp ce mulţimea striga : „*À bas Guillaume*"[1], marele poet credea în delirul său că pe el îl huiduiesc ; în cele din urmă, am jurat în faţa lui Dumnezeu şi a lui Mike Ney să fac tot ce voi putea şi cît voi putea pentru a o sprijini pe *Miss* Stein şi a contribui ca tot ce înfăptuise bun să fie recunoscut. Dar la naiba cu vorbăria ei despre generaţia pierdută şi cu toate etichetele înjositoare şi ieftine !

[1] „Jos Guillaume", (împăratul german Wilhelm al II-lea).

Cînd am ajuns acasă, după ce am traversat repede curtea şi am urcat scările, de cum am dat cu ochii de soţia mea, şezînd cu copilul şi cu motanul F. Pussy în jurul focului din cămin, fericiţi cu toţii, i-am spus :

— Să ştii că Gertrude e totuşi o femeie de treabă.

— Fireşte, Tatie.

— Deşi uneori spune cam multe prostii.

— Eu n-am prilejul să le aud, zise nevastă-mea. Cum nu-s decît o soţie, cu mine stă de vorbă numai prietena ei.

„SHAKESPEARE AND COMPANY"

PE VREMEA aceea n-aveam destui bani să cumpăr cărţi. Le împrumutam aşadar de la *Shakespeare and Company,* cum se numea librăria Sylviei Beach de pe *rue de l'Odéon* 12, pe lîngă care funcţiona şi o bibliotecă de împrumut. Iarna, cînd veneai de afară, de pe strada bătută de vînt rece, pătrundeai în atmosfera plăcută şi caldă din librăria cu mesele şi rafturile pline de cărţi, cu o sobă mare, cu toate noutăţile literare expuse în vitrină, iar pe pereţi cu fotografii de scriitori vestiţi, unii morţi, alţii în viaţă. Fotografiile păreau toate nişte instantanee, aşa încît aveai senzaţia că şi scriitorii morţi fuseseră într-adevăr cîndva vii. Sylvia avea o faţă expresivă, cu trăsături marcate, ochi căprui, vioi ca ai unei veveriţe şi plini de veselie ca ai unei fete tinere; părul castaniu şi ondulat, pieptănat spre spate, îi dezvăluia fruntea frumoasă şi cădea bogat în jos, sub urechi, pînă la gulerul jachetei de catifea cafenie pe care o purta. Avea picioare frumoase, era bună, veselă şi prietenoasă din fire, îi plăcea să stea la taifas, să glumească şi chiar să bîrfească. N-am întîlnit în viaţă nici un om care să se poarte mai drăguţ cu mine.

Prima oară cînd am intrat în librărie, mă simţeam foarte stingherit, n-aveam la mine nici cît să mă înscriu la biblioteca de împrumut. Sylvia mi-a spus că pot depune garanţia mai tîrziu, cînd voi avea bani, mi-a completat fişa şi mi-a propus să iau oricîte cărţi doresc.

De fapt, încrederea ei în mine nu se întemeia pe nimic. Nu mă cunoştea, iar adresa pe care i-am dat-o — *rue du Cardinal Lemoine* 74 — dovedea cît eram de sărac. Totuşi Sylvia s-a arătat foarte drăguţă, amabilă şi primitoare, iar peretele din spatele ei, ca şi cei din încăperea alăturată ce dădea spre curtea interioară a clădirii, erau acoperiţi de sus pînă jos cu nenumărate rafturi, pe care se afla toată averea bibliotecii.

Am luat mai întîi *Povestirile unui vînător* de Turgheniev, în două volume, şi una dintre primele cărţi ale lui D. H. Lawrence, mi se pare *Fii şi amanţi,* dar Sylvia mi-a spus că pot să mai iau şi altele dacă vreau. Am ales *Război şi Pace,* tradus de Constance Garnett şi *Jucătorul de cărţi şi alte povestiri* de Dostoievski.

— Dacă ai de gînd să le citeşti pe toate, n-ai să mai vii curînd pe aici, mi-a spus Sylvia.

— Am să trec să plătesc datoria, i-am răspuns. Mai am nişte bani acasă.

— Nu la asta m-am gîndit. Poţi plăti cînd îţi convine.

— Cînd vine Joyce pe aici? am întrebat-o.
— De obicei spre seară, mi-a răspuns. Nu l-ai văzut niciodată?
— Ba da, o dată cînd lua masa împreună cu familia la Michaud. Dar nu e politicos să te uiţi la oameni în timp ce mănîncă, iar pentru noi Michaud e un restaurant prea scump.
— Iei masa acasă?
— Da, mai ales în ultima vreme. Avem o bucătăreasă bună, i-am explicat.
— Pe acolo pe unde locuieşti dumneata nu-i nici un restaurant, aşa-i?
— Nu. De unde ştii?
— Fiindcă şi Larbaud a locuit pe acolo. Cartierul îi plăcea foarte mult, regreta numai că n-are nici un restaurant în apropiere.
— Ca să mănînci bine şi ieftin trebuie să te duci tocmai pînă la Panthéon.
— Eu nu cunosc cartierul acela. Noi mîncăm acasă. Vino o dată cu soţia să luaţi masa la noi.
— Aşteaptă mai întîi să vezi dacă îmi plătesc datoria, i-am spus. În orice caz îţi mulţumesc foarte mult pentru invitaţie.
— Nu te grăbi cu cititul, mi-a recomandat.
Locuinţa noastră din *rue du Cardinal Lemoine* se compunea din două camere şi, cu toate că n-avea nici apă caldă curentă, nici instalaţii sanitare, în afară de o găleată igienică, era destul de confortabilă pentru un om ca mine, obişnuit să trăiesc într-o casă de ţară din Michigan. Cum aveam o vedere frumoasă, un pat bun, alcătuit dintr-o saltea moale şi dintr-o somieră cu arcuri, aşezată direct pe podea, iar pe pereţi tablouri care ne plăceau, căminul nostru ni se părea vesel şi plăcut. Cînd am sosit acasă cu cărţile, i-am povestit soţiei mele ce descoperire minunată făcusem.
— Să treci chiar azi după-masă pe acolo şi să-ţi plăteşti datoria, Tatie, mi-a spus ea.
— Bineînţeles. Ne ducem împreună. Iar pe urmă coborîm spre Sena şi hoinărim pe cheiuri.
— Hai să mergem pe *rue de la Seine*, să vizităm toate galeriile de artă şi să privim vitrinele magazinelor.
— Fireşte. Putem să ne plimbăm oriunde şi apoi să ne aşezăm într-o cafenea unde n-am mai fost, unde nu cunoaştem pe nimeni şi nimeni nu ne cunoaşte, şi să bem un păhărel.
— Ba nu, două.
— Apoi putem lua undeva masa.
— Asta nu. Doar trebuie să dai banii la bibliotecă.
— Bine. Atunci ne întoarcem acasă deseară şi ca să fie într-adevăr plăcută cina, ne cinstim cu o sticlă de vin de *Beaune* de la cooperativa de peste drum; dacă ne uităm pe fereastră, aflăm şi cît costă litrul. După aceea citim puţin, iar la urmă ne ducem la culcare şi facem dragoste.
— Aşa-i că nici unul dintre noi nu va iubi niciodată pe altcineva?
— Nu. Niciodată.
— Vom petrece o după-amiază şi o seară minunată. Acum hai la masă!

— Mi-e o foame grozavă. Toată dimineaţa am lucrat la cafenea şi n-am consumat decît un *café-crème*[1].

— Şi ai lucrat bine, Tatie?

— Cred că da. Cel puţin aşa sper. Spune, ce mîncăm azi?

— Ridichi de lună, ficat de viţel foarte bun cu piure de cartofi şi salată de andive, şi plăcintă cu mere.

— De acum înainte o să avem la dispoziţie toate cărţile din lume şi chiar cînd plecăm undeva, le putem lua cu noi.

— Crezi că ar fi cinstit din partea noastră?

— Fireşte.

— Oare o fi avînd şi romanele lui Henry James?

— Bineînţeles.

— Ce bine! Mare noroc am avut că ai făcut o asemenea descoperire!

— Noi avem întotdeauna noroc, am spus eu şi, ca un prost ce sînt, n-am bătut în lemn.

Şi cînd te gîndeşti că în locuinţa aceea era atîta lemn în care puteai să baţi...

[1] Cafea cu lapte (fr.).

OAMENI DE PE MALUL SENEI

DIN CAPĂTUL de sus al străzii *Cardinal Lemoine* se putea coborî spre malul Senei pe mai multe drumuri. Cel mai scurt era chiar strada noastră, tare povîrnită însă, şi apoi, cînd ajungeai jos, trebuia să traversezi bulevardul Saint-Germain pe la capătul lui, unde e totdeauna mare aglomeraţie, ca să ajungi pe porţiunea aceea mohorîtă şi bătută de vînturi a cheiului de unde vedeai în dreapta *La Halle aux Vins*[1]. Aceasta se deosebea de toate celelalte pieţe din Paris: era mai curînd un antrepozit unde marii negustori de vinuri îşi păstrau marfa în schimbul unei taxe, şi avea un aspect la fel de trist ca o cazarmă sau o închisoare.

Dincolo de braţul Senei se vedea insula Saint-Louis, cu străzi înguste şi cu case vechi, înalte şi frumoase; puteai să te duci fie într-acolo,

[1] Piaţa de vinuri (fr.).

fie s-o iei la stînga, de-a lungul cheiului, trecînd prin fața insulei Saint-Louis, prin fața catedralei Notre-Dame, care se afla pe malul celălalt, pe insula Cité.

La tarabele anticarilor de pe chei găseai cîteodată pe un preț de nimic cărți americane, apărute de curînd. Deasupra restaurantului *La Tour d'Argent* erau pe atunci cîteva camere pe care patronul le închiria acordînd locatarilor o reducere la restaurant, iar cînd aceștia, la plecare, nu-și luau cărțile cu ei, servitorul le vindea vreunui anticar de pe chei, de preferință unei femei, de la care le puteai cumpăra pe un preț derizoriu. Cărțile în limba engleză probabil nu-i inspirau încredere femeii, de aceea căuta să le cumpere foarte ieftin și să le revîndă cît mai repede, mulțumindu-se cu un cîștig mic.

— Au vreo valoare cărțile astea? m-a întrebat femeia după ce ne-am împrietenit.

— Cîte una are.

— Cum poți ști care anume?

— Știu numai după ce am citit-o.

— Va să zică mergi la nimereală. Și apoi cîți oameni știu să citească englezește?

— Pune-le de o parte pentru mine și cînd trec pe aici le răsfoiesc și îți spun cît fac.

— Nu pot să te aștept pe dumneata. Nu treci destul de regulat pe aici. Uneori lipsești multă vreme. Trebuie să le vînd cît mai repede. Nimeni nu știe dacă au vreo valoare sau nu. Dacă s-ar dovedi că n-au, nu le-aș mai putea vinde pînă-i lumea.

— Cum îți dai seama cît face o carte franceză?

— Depinde dacă e ilustrată sau nu. Apoi de calitatea ilustrațiilor. Mai depinde și de legătură. Dacă o carte e bună, proprietarul ei ține să fie frumos legată. Toate cărțile englezești sînt legate, dar prost. Așa că nu știi niciodată cîte parale face cartea.

În afară de taraba de lîngă *La Tour d'Argent*, cărți americane și engleze nu se mai găseau decît pe *Quai des Grands-Augustins*. De aci pînă dincolo de *Quai Voltaire* erau cîțiva anticari care vindeau cărți cumpărate de la personalul hotelurilor de pe malul stîng al Senei, în special al hotelului *Voltaire*, unde trăgeau oameni mai înstăriți decît în majoritatea celorlalte din apropiere. Într-o zi am întrebat pe o femeie care ținea și ea o tarabă de anticariat pe acolo și cu care mă împrietenisem, dacă se întîmpla vreodată ca posesorii acestor cărți să le vîndă direct.

— Nu, mi-a răspuns. Ei le aruncă întotdeauna, de unde se și vede că n-au nici o valoare.

— Sînt desigur cărți dăruite de prieteni, ca să aibă ce citi pe vapor.

— Fără îndoială, întări ea. Multe dintre ele și rămîn probabil pe vapor.

— Firește, am confirmat. Societatea de navigație le păstrează, le dă la legat pentru ca să constituie apoi biblioteca vaporului.

— Asta-i o treabă cuminte. Așa cel puțin cărțile sînt bine legate și atunci capătă valoare.

Mă plimbam adesea pe cheiuri după ce terminam de lucrat sau cînd încercam să găsesc o soluție. Gîndurile mi se limpezeau mai ușor dacă mă plimbam, sau făceam ceva, sau priveam pe cineva făcînd un lucru la care se pricepe. Lîngă *Pont Neuf, l'Ile de la Cité* se termină printr-un promontoriu ascuțit ca prora unui vapor unde, într-un mic parc cu castani minunați, uriași și stufoși se află statuia lui Henri IV; acolo erau locuri foarte bune de pescuit pentru că, din pricina curenților, în apele Senei se formau vîrtejuri și dălbine. După ce coborai scara care ducea în parc, puteai să privești pescarii așezați acolo sau sub pod. Locurile de pescuit se schimbau în funcție de nivelul apei, iar pescarii, folosind undițe lungi din bucăți de trestie înfipte una într-alta dar cu firul foarte subțire, cu cîrlige și plutitori ușori, știau să atragă peștele, alegînd și aruncîndu-i cu iscusință momeala în locul unde pescuiau de obicei. Întotdeauna izbuteau să prindă cîte ceva, uneori chiar o grămadă de *goujon*, un pește din neamul crapului. Prăjit, era delicios și puteam mînca o farfurie întreagă. Deși cărnos și fraged, nu era gras; noi îl găseam mai gustos chiar decît sardinele proaspete și îl mîncam cu oase cu tot.

Ne plăcea îndeosebi cum îl preparau într-un mic restaurant în aer liber, așezat chiar pe apă, la Bas-Meudon, unde ne duceam cînd aveam destui bani ca să ieșim din cartierul nostru și să ne îngăduim o mică excursie. La restaurantul acela, care se numea *La Pêche Miraculeuse*[1] se servea un excelent vin alb tămîios. Ambianța amintea de povestirile lui Maupassant, iar priveliștea Senei era întocmai cum o pictase Sisley. Dar cînd aveai poftă de *goujon,* nu trebuia să te duci atît de departe. Și pe *Ile Saint-Louis* puteai mînca o *friture*[2] foarte gustoasă.

Cunoșteam pe cîțiva dintre pescarii care obișnuiau să se instaleze în acele locuri bogate în pește de pe Sena, între *Ile Saint-Louis* și statuia lui Henri IV, *le Vert-Galant*[3], iar uneori cînd vremea era frumoasă, îmi cumpăram un litru de vin, o pîine, o bucată de salam și mă așezam la soare să citesc una dintre cărțile proaspăt achiziționate și să mă uit la cei care pescuiesc.

Autorii însemnărilor de călătorie au înfățișat pescarii de pe malurile Senei ca pe niște zănatici, care nu prind niciodată nimic; în realitate însă, erau oameni serioși și își găsiseră o ocupație rentabilă. Cei mai mulți erau fie pensionari cu pensii mici, care pe atunci nu bănuiau că va urma o perioadă de inflație cînd pensiile lor își vor pierde orice valoare, fie oameni care munceau, consacrînd pescuitului doar timpul lor liber, după o zi de lucru sau în sărbători. E drept că la Charenton, unde

[1] Pescuitul Miraculos.
[2] Pește prăjit (fr.).
[3] Regele Franței Henri IV era poreclit „Veșnicul îndrăgostit" din pricina numeroaselor sale aventuri galante.

4—3471

Marna se varsă în Sena, sau oriunde în afara Parisului se putea prinde mai mult peşte, deşi chiar în oraş se găseau destule locuri bune de pescuit. Eu nu pescuiam fiindcă n-aveam uneltele necesare, de altfel preferam să-mi pun de-o parte bani şi să plec la pescuit în Spania. Şi apoi, în acea perioadă nu ştiam cînd îmi voi termina lucrările începute, nici cînd voi fi trimis undeva în calitate de gazetar, aşa că nu voiam să mă apuc de acest sport care prilejuieşte momente plăcute, dar şi neplăcute. Totuşi urmăream cu atenţie, cu interes şi cu folos activitatea pescarilor şi mă bucuram la gîndul că în mijlocul Parisului există oameni care pescuiesc cu atîta seriozitate, cu pasiune, şi că apoi se vor înfrupta împreună cu familiile lor dintr-o gustoasă *friture*.

Pescarii, animaţia de pe rîul străbătut de şlepuri pitoreşti, pe puntea cărora trăia cîte o familie întreagă, remorcherele ce-şi dădeau coşurile pe spate ca să poată trece sub poduri, trăgînd după ele un şir de şlepuri, ulmii înalţi, platanii şi, pe alocuri, plopii de pe cheiurile de piatră — toate acestea la un loc m-au împiedicat să mă simt vreodată stingher pe malurile Senei. Erau atîţia copaci în oraş, încît puteai să observi zi de zi apropierea primăverii, pînă cînd într-o dimineaţă te pomeneai cu ea, adusă de un vînt cald peste noapte. Uneori însă, ploi reci şi dese o alungau din nou şi atunci aveai impresia că n-are să se mai întoarcă şi că astfel ai să pierzi un anotimp din viaţă. Numai atunci vremea la Paris părea într-adevăr tristă,

fiindcă era nefirească. Toamna, însă, era firesc să te simţi trist. Murea parcă şi o parte din tine o dată cu frunzele ce cădeau din copaci, lăsînd crengile goale în bătaia vîntului rece, în lumina aspră a iernii. Ştiai însă că într-o zi tot trebuie să vină primăvara, după cum ştiai că rîul îngheţat va curge iarăşi după ce gheaţa se va topi. Dar primăvara, cînd ploile reci ţineau mult şi o ucideau, era ca şi cum o fiinţă tînără ar fi pierit fără nici un sens.

Şi cîtva timp după ce primăvara venea în sfîrşit, ca întotdeauna, rămîneai încă speriat la gîndul că ar fi putut să nu vină.

O PRIMĂVARĂ ÎNŞELĂTOARE

CUM VENEA primăvara, chiar dacă era înşelătoare, nu mai aveam nici o altă preocupare decît să descoperim acele locuri unde am putea fi mai fericiţi. Singurul lucru care ne putea strica bucuria erau oamenii şi dacă evitam orice întîlnire cu ei, ziua mi se părea nelimitată. Oamenii îţi îngrădesc întotdeauna fericirea, cu excepţia cîtorva, foarte puţini la număr, care sînt la fel de plăcuţi ca primăvara însăşi.

În dimineţile de primăvară mă apucam de lucru în zori, pe cînd soţia mea mai dormea. Ferestrele erau larg deschise, iar afară, caldarîmul abia începea să se usuce după ploaia de peste noapte. Soarele zvînta faţadele umede ale caselor de pe partea cealaltă a străzii. Prăvăliile aveau încă obloanele trase. Un păstor îşi mîna turma de capre pe stradă în sus, cîntînd din cimpoi, iar femeia de la etajul de deasupra noastră, cobora scările şi îl aştepta pe trotuar cu o oală mare. Omul alegea din turma lui de

capre negre şi lăptoase una cu ugerul mai greu şi o mulgea în oală, în timp ce cîinele său le aduna pe celelalte pe trotuar. Caprele priveau în jur, răsucindu-şi gîtul ca nişte turişti care admiră un peisaj. După ce îşi primea banii de la femeie, căprarul îi mulţumea şi pornea mai departe, cîntînd din cimpoi, iar cîinele mîna caprele, care mergeau clătinînd din coarne. Atunci mă aşezam din nou la masa de lucru şi femeia urca scările, cu laptele în oală. Purta papuci cu talpă de pîslă, folosiţi şi la lustruitul parchetului, aşa că nu-i auzeam decît respiraţia grea cînd se oprea pe scară în dreptul locuinţei noastre, şi apoi zgomotul uşii care se închidea. Dintre toţi locatarii, ea era singurul muşteriu al căprarului.

M-am hotărît să cobor ca să cumpăr programul curselor de cai, care apare dimineaţa. Nu exista cartier, cît de sărac, unde să nu găseşti măcar un număr al unui ziar hipic, dar într-o zi ca asta trebuia să-l cauţi dis-de-dimineaţă. Am găsit unul în *rue Descartes,* colţ cu *Place de la Contrescarpe.* Caprele tocmai coborau pe *rue Descartes;* am tras adînc aerul în piept şi am pornit repede spre casă, urcînd scările în grabă, ca să-mi pot termina lucrul zilnic. Fusesem ispitit să rămîn afară şi să urmăresc turma de capre pe strada care abia se deştepta. Totuşi, înainte de a reîncepe să lucrez, am aruncat o privire peste ziar. În ziua aceea erau alergări de cai la Enghien, pe hipo-

dromul mic, frumuşel şi amăgitor, unde mai totdeauna ieşea cîştigător un *outsider*[1].

Hotărîsem ca după ce îmi voi fi terminat lucrul, să mergem la curse. Primisem tocmai bani de la ziarul din Toronto, căruia îi trimiteam regulat articole şi voiam să mă informez care erau caii cu cele mai multe şanse de cîştig. Soţia mea pariase o dată la Auteuil pe o iapă, anume *Chèvre d'Or*, care putea să-i aducă un cîştig de o sută douăzeci la unu, dacă ar fi ieşit învingătoare, dar pînă la urmă, deşi era cu douăzeci de lungimi înaintea tuturor concurenţilor, cînd să sară ultimul obstacol s-a prăbuşit, trăgînd după ea economiile noastre, cît ne-ar fi ajuns să trăim şase luni. Dar de acest ghinion căutam să nu ne mai amintim. În anul acela, pînă la întîmplarea cu *Chèvre d'Or*, cîştigasem într-una.

— Avem oare destui bani ca să jucăm serios, Tatie? m-a întrebat soţia.

— Nu. Va trebui să ne chibzuim în aşa fel încît să nu punem la bătaie mai mult decît luăm cu noi. Dacă nu cumva preferi să cheltuieşti banii pe altceva.

— De! şovăi ea.

— Da, ştiu. În ultima vreme am dus-o tare greu şi cînd era vorba de bani, m-am arătat zgîrcit, chiar meschin.

— Nu-i aşa, mă contrazicea ea. Dar...

[1] Cal pe care, spre deosebire de favorit, se pariază puţin sau de loc.

Îmi dădeam seama cît de aspru fusesem, dar şi ce rău ne mergea. Însă acela care munceşte şi are satisfacţii de pe urma muncii sale, suferă mai puţin din pricina sărăciei. Mă gîndeam că oameni inferiori nouă au la dispoziţie băi, duşuri, toalete cu apă curgătoare, în timp ce noi ne bucuram de un asemenea confort numai cînd făceam cîte o călătorie, ceea ce de altfel se întîmpla destul de des. E drept că era o baie publică pe strada noastră, în vale, lîngă Sena. De fapt, soţia mea nu s-a plîns niciodată de lipsa de confort, după cum n-a plîns nici cînd a căzut *Chèvre d'Or*. Mai precis, a plîns de mila calului, dar nu după bani. Mi-am amintit şi cît de stupid m-am purtat cînd a avut nevoie de scurta de miel brumăriu, care mi-a plăcut atît de mult după ce a cumpărat-o. De multe ori mă împotrivisem fără temei cînd voia să-şi ia ceva. De fapt, împotrivirea mea era dictată de lupta cu sărăcia, pe care n-o poţi învinge decît evitînd cheltuielile. Mai ales cînd cumperi tablouri în loc de îmbrăcăminte. Totuşi, nu ne-am considerat niciodată săraci pe vremea aceea. Nici nu acceptam sărăcia. Ne socoteam superiori unor oameni bogaţi, pe care îi priveam de sus, cu o neîncredere îndreptăţită. Mi se părea foarte firesc, bunăoară, să port o flanelă sub cămaşă ca să-mi ţină cald, ceea ce unui bogătaş i s-ar fi părut foarte ciudat. Mîncam bine şi ieftin, beam vin bun şi ieftin, dormeam bine, ne era cald şi bine împreună şi ne iubeam.

— Sînt de părere să ne ducem la curse, susţinu soţia mea. N-am mai fost de foarte multă vreme. Pentru prînz luăm cu noi ceva de mîncare şi o sticlă de vin. Am să fac nişte sandvişuri grozave.

— O să mergem cu trenul, că-i mai ieftin. Dar dacă tu crezi că nu trebuie, nu ne ducem. Pe o vreme atît de frumoasă, orice am face ar fi plăcut. E o zi minunată.

— Cred că ar trebui totuşi să mergem la curse.

— Nu preferi să cheltuim banii pe altceva ?

— Nu, mi-a răspuns ea semeaţă. Era adorabilă, cu pometţii neobişnuit de înalţi, parcă anume pentru a exprima semeţie. Dar ce sîntem noi ?

Am plecat deci cu trenul de la *Gare du Nord*, traversînd partea cea mai murdară şi mai tristă a oraşului, apoi am pornit pe jos de la linia ferată pînă la oaza hipodromului. Era încă devreme, aşa că am aşternut pe jos mantaua mea de ploaie, ne-am aşezat pe peluza de curînd cosită, şi am început să mîncăm şi să bem vin alb, direct din sticlă, privind iarba verde a hipodromului, gardurile vii de un verde mai închis, reflexele brune ale apei din şanţuri, obstacolele de cărămidă proaspăt văruite, barierele, potourile albe şi, sub copacii abia înfrunziţi, padocul, pe care începeau să fie aduşi caii. Apoi trăgînd cîte o duşcă de vin am studiat lista concurenţilor la curse, publicată în ziar. Pe urmă, soţia mea s-a întins pe impermeabil, cu faţa la soare, să tragă un pui de somn, iar eu am plecat după informaţii şi am dat peste un vechi cunoscut de la Milano, cu care mă întîlneam pe vremuri la hipodromul San Siro. M-a sfătuit să pariez pe doi cai, spunîndu-mi :

— Ia seama că n-ai să dai o lovitură cu ei. Dar nu te lăsa impresionat de cotă.

Primul cal, pe care am pariat jumătate din banii noştri, ne-a adus un cîştig de doisprezece la unu, sărind admirabil peste obstacole, luînd-o înaintea tuturor, deşi se afla la marginea cea mai depărtată a pistei, şi ieşind învingător cu patru lungimi. Am pus jumătate din cîştig de o parte, iar cu restul banilor am pariat pe al doilea cal, care de la început s-a plasat în frunte, trecînd primul peste toate obstacolele, dar spre sfîrşit, pe teren plat, abia a reuşit să ajungă primul la potou, deoarece favoritul cîştigase distanţă cu fiecare salt, urmărindu-l de aproape, în timp ce bicele celor doi jochei şuierau prin aer.

Ne-am dus să bem cîte o cupă de şampanie la barul de sub tribună, aşteptînd să se anunţe cît cîştigasem.

— Of ! Prin cîte emoţii mai trece omul la curse ! constată soţia mea. Ai văzut ce puţin a lipsit să i-o ia înainte calul celălalt ?

— Şi acum mai tremur de încordare.

— Cu cît ne-am ales oare ?

— Cota anunţată era de optsprezece, dacă nu cumva în ultimul moment or mai fi pariat şi alţii pe acelaşi cal.

Tocmai atunci ne treceau prin faţă caii; al nostru era ud de sudoare şi îşi umfla nările ca să-şi tragă răsuflarea, iar jocheul îl mîngîia.

— Sărmanul cal! spuse soţia mea. Noi n-am făcut altceva decît să pariem pe el.

Ne-am uitat după caii care plecau, apoi am mai băut cîte o cupă de şampanie pînă cînd s-a anunţat în sfîrşit cîştigul: 85. Însemna că primeai optzeci şi cinci pentru zece.

— Se vede că în ultima clipă s-au pus la bătaie mulţi bani.

Oricum, cîştigasem o sumă importantă, care pentru noi reprezenta o avere şi din momentul acela ne-am bucurat şi de primăvară şi de bani. Cîştigul din ziua aceea aveam de gînd să-l împart astfel: cîte un sfert de care să dispunem fiecare dintre noi, iar jumătate să ne rămînă pentru curse. Banii pentru curse îi păstram în secret, separat de ceilalţi bani ai noştri.

Peste cîtva timp, în acelaşi an, întorcîndu-ne într-o zi de la curse unde avusesem norocul să cîştigăm din nou, am intrat în drum spre casă la restaurantul *Prunier* şi ne-am aşezat la bar, după ce am examinat îndelung toate minunile expuse în vitrină, fiecare avînd preţul indicat cu precizie. Am comandat stridii, crabi pregătiţi ca în Mexic şi cîteva pahare de vin de *Sancerre*. La înapoiere, trecînd prin grădina *Tuileries*, cufundată în întuneric, ne-am oprit să privim prin *Arc du Caroussel* grădinile întunecate, pe fundalul impresionant al cărora străluceau luminile din *Place de la Concorde*, iar mai departe, şirul lung de lumini ce urca

pînă la *Arc de Triomphe*. Apoi ne-am întors privirea spre *Louvre* şi deodată am întrebat-o pe soţia mea:

— Crezi că într-adevăr toate trei arcurile, cele două de aici şi Arcul lui Sermione din Milano sînt aşezate în linie dreaptă?

— Nu ştiu, Tatie. Aşa se spune cel puţin şi probabil că s-o fi şi verificat. Îţi aminteşti cum am urcat cu Chink, prin zăpadă, pe Saint-Bernard, iar cînd am coborît pe versantul italian, acolo era primăvară, şi cum ne-am mai bucurat de ea toţi trei, o zi întreagă, în drum spre Aosta?

— Chink numea excursia noastră „trecerea peste Saint-Bernard în pantofi de stradă". Mai ţii minte pantofii cu care erai încălţată?

— Bieţii mei pantofi! Dar de salata de fructe cu vin de Capri pe care am mîncat-o la Biffi, în Galeria din Milano, îţi aminteşti? Era de piersici proaspete cu fragi, servită într-un pahar înalt, cu gheaţă.

— Da. Atunci m-am întrebat pentru prima oară dacă cele trei arcuri or fi într-adevăr aşezate în linie dreaptă.

— Parcă văd şi acum Arcul lui Sermione. Seamănă cu cel din faţa noastră.

— Dar de hanul de la Aigle, unde am poposit o zi, îţi mai aduci aminte? Atunci cînd tu cu Chink aţi rămas în grădină să citiţi în timp ce eu pescuiam?

— Desigur, Tatie.

Mi-am adus aminte de fluviul Ron aşa cum l-am văzut acolo: îngust, cenuşiu, umflat în

urma topirii zăpezilor; de o parte și de alta se vărsau în el două torente pline de păstrăvi: Stockalper și Canalul Ronului. În ziua aceea Stockalper era limpede de tot, iar Canalul Ronului încă tulbure.

— Ții minte castanii sălbatici în floare, iar eu mă căzneam zadarnic să-mi amintesc povestea cu vița sălbatică pe care o auzisem, pare-mi-se, de la Jim Gamble?

— Da, Tatie. Și discutai într-una cu Chink cum să faci ca lucrurile, atunci cînd scrii despre ele să fie adevărate și să le redai pregnant, fără să le descrii. Îmi aduc aminte de tot ce ați spus. Uneori avea el dreptate, alteori aveai tu. Ați mai discutat și despre lumina în care trebuie prezentat un lucru, despre context și formă.

Ieșeam tocmai pe poarta palatului *Louvre;* am traversat strada și ne-am oprit pe pod, rezemați de parapet, să privim rîul.

— Cît am fost împreună toți trei, discutam despre toate, în mod concret, ironizîndu-ne unii pe alții. Îmi amintesc absolut tot ce am făcut și tot ce am vorbit în timpul acelei excursii, zise Hadley. N-am uitat absolut nimic, crede-mă. La discuțiile tale cu Chink luam și eu parte. Voi nu m-ați tratat ca pe o simplă nevastă, cum face *Miss* Stein.

— Tare aș vrea să-mi amintesc povestea aceea despre vița sălbatică.

— Nu vița a fost importantă, Tatie, ci vinul pe care l-am băut.

— Îți amintești de vinul pe care l-am adus de la Aigle pînă la cabana noastră din munți? Îl cumpărasem de la han. Ni se spusese că merge foarte bine cu păstrăvii. Am învelit cu grijă sticla în cîteva ziare, dacă nu mă înșel, în *Gazette de Lucerne.*

— Vinul de *Sion* a fost și mai bun. Îți aduci aminte și de păstrăvul fiert pe care ni l-a pregătit doamna Gangeswich în ziua cînd ne-am întors acasă, în munți? A fost nemaipomenit de gustos și păstrăvul, Tatie, și vinul de *Sion,* cu care ne-am delectat atunci pe terasa de pe coasta muntelui, în timp ce priveam lacul și *Dent du Midi,* acoperit pînă la jumătate cu zăpadă, și copacii de la gura Ronului, acolo unde apele lui se confundă cu ale lacului Leman.

— Iarna și primăvara ni se face întotdeauna dor de Chink.

— Da, întotdeauna. Și acum, după atîta timp, îi mai simt lipsa.

Chink era un ofițer de carieră, care de pe băncile școlii militare de la Sandhurst fusese trimis direct pe cîmpul de luptă la Mons. Îl cunoscusem în Italia și multă vreme a fost cel mai bun prieten al meu, apoi al nostru. Pe atunci își petrecea toate permisiile cu noi.

— Va încerca să obțină o permisie în primăvara viitoare. Așa mi-a scris săptămîna trecută, din Köln.

— Știu. Deocamdată, însă, trebuie să trăim în prezent și să ne bucurăm de fiecare clipă.

— În clipa aceasta urmărim cum se izbește apa de picioarele podului. Ia te uită cîte se văd cînd privești în susul rîului!

Ne-am întors ochii într-acolo și am privit tot ce aveam în față: rîul nostru, și orașul nostru, și insula lui și a noastră.

— Sîntem norocoși din cale afară! exclamă ea. Sper că va veni și Chink. Cînd sîntem împreună, are atîta grijă de noi.

— El nu gîndește astfel.

— Bineînțeles.

— El e de părere că sîntem legați prin căutările noastre comune.

— E adevărat. Depinde însă de ceea ce cauți.

Am trecut podul și am ajuns pe celălalt mal, unde era și cartierul nostru.

— Ție nu ți s-a făcut iar foame? am întrebat-o pe Hadley. Am vorbit și am umblat atîta.

— Cum să nu, Tatie! Ție nu-ți este?

— Hai să intrăm într-un restaurant renumit și să ne comandăm o cină strașnică.

— Vrei să mîncăm la *Michaud?*

— Bună idee! E și foarte aproape de aici.

Am pornit pe *rue des Saints-Pères* în sus pînă la întretăierea cu *rue Jacob,* oprindu-ne să privim tablourile și mobila din vitrinele anticarilor. Cînd am ajuns în fața restaurantului *Michaud;* am studiat mai întîi lista de bucate afișată la intrare. Restaurantul era ticsit de lume și, așteptînd să se elibereze o masă, urmăream în primul rînd pe acelea unde se și servise cafeaua.

După atîta plimbare, flămînzisem din nou, iar *Michaud* era pentru noi un restaurant foarte plăcut, dar și costisitor. Pe atunci lua masa acolo și Joyce cu familia sa; ședea la perete, lîngă soția lui și cerceta prin lentilele groase ale ochelarilor lista de bucate, pe care o ținea ridicată într-o mînă; alături, Nora, mînca puțin, dar cu poftă; Giorgio, văzut din spate, era subțiratic, cam filfizon și cu părul foarte lins; Lucia, o fetiță încă, avea păr bogat și buclat; vorbeau între ei italienește.

În timp ce stăteam în picioare în așteptarea unei mese, m-am întrebat în ce măsură ceea ce simțisem pe pod trebuia pus pe seama foamei. Am întrebat-o și pe soția mea, care mi-a răspuns:

— Nu știu, Tatie. Există multe feluri de foame, iar primăvara și mai multe. Acum mi-a trecut însă. Și memoria e un fel de foame.

Fusese o întrebare prostească, iar atunci cînd am văzut prin ușa de sticlă un chelner aducînd două porții de *tournedos*[1], mi-am dat seama că eram pur și simplu flămînd.

— Ai spus că am fost norocoși astăzi. Și pe drept cuvînt. Dar am și primit informații și sfaturi foarte bune.

[1] Mușchi de vacă la frigare.

Hadley începu să rîdă.

— Nu m-am referit la curse. Prea îngust privești lucrurile. Eu am vrut să spun că avem noroc într-un sens mai larg.

— Nu cred ca pe Chink să-l intereseze alergările de cai, am zis, încercînd să dreg prostia de adineauri.

— Cred că nu. L-ar interesa doar dacă ar participa personal, călare pe un cal.

— Vrei să ne mai ducem la curse ?

— Firește. Și tu vrei, nu-i așa ?

Am mîncat admirabil la *Michaud*, după ce am izbutit să găsim loc ; dar cînd am terminat masa și nici vorbă nu mai putea fi de foame, sentimentul acela asemănător cu foamea, pe care l-am încercat pe pod, ne-a urmărit pînă și în autobuz, în drum spre casă. Ne-a urmărit și în camera noastră, și nici în pat, după ce-am făcut dragoste pe întuneric, n-am scăpat de el. L-am regăsit pînă și noaptea cînd m-am trezit și am văzut razele lunii pătrunzînd pe ferestrele deschise și luminînd acoperișurile caselor înalte de peste drum. M-am întors cu fața de la lună către perete, dar n-am putut să mai adorm și treaz, mă gîndeam la foamea aceea. Peste noapte, ne-am trezit amîndoi de două ori, dar pînă la urmă soția mea a adormit și somnul ei dulce n-a mai fost tulburat de lumina ce-i cădea pe față. Eu, însă, simțeam nevoia să mă gîndesc la senzația aceea, dar

eram prea amorțit. Viața mi se păruse atît de simplă de dimineață, cînd m-am deșteptat, bucurîndu-mă de primăvara înșelătoare și ascultînd cimpoiul căprarului, după turma căruia m-am și luat cînd am ieșit să-mi cumpăr ziarul de curse.

Dar Parisul era un oraș foarte vechi, iar noi prea tineri, și nimic nu era simplu acolo — nici sărăcia, nici banii picați pe neașteptate, nici lumina lunii, nici binele ori răul, nici răsuflarea ființei care dormea lîngă tine sub razele lunii.

SFÎRŞITUL UNEI PASIUNI

ÎN ANUL acela şi în anii următori mă apucam adesea de lucru dis-de-dimineaţă, ca apoi să ne putem duce la alergările de cai pe care Hadley le urmărea întotdeauna cu plăcere, uneori chiar cu pasiune. Desigur, era cu totul altceva să te caţări pe munţi, să străbaţi platourile din vîrf, lăsînd în vale ultimele păduri, să te întorci noaptea la cabană, sau să treci împreună cu Chink, cel mai bun prieten al nostru, printr-un defileu înalt spre meleaguri noi. De fapt, ceea ce ne atrăgea la curse nu erau atît întrecerile sub aspectul lor sportiv, cît posibilitatea de a paria. În limbajul nostru, jocul de noroc se confunda cu sportul.

Din pricina curselor nu s-au iscat niciodată neînţelegeri între noi — cînd se iveau, acestea se datorau întotdeauna oamenilor — deşi pasiunea pentru curse a pătruns pentru multă vreme în viaţa noastră ca o prietenă pretenţioasă. Şi această caracterizare e încă prea indulgentă. Eu, care eram atît de intransigent

faţă de oameni, şi mai ales faţă de elementele destructive, am tolerat această prietenă, neînchipuit de falsă, frumoasă, atrăgătoare, dar perversă şi pretenţioasă la culme, fiindcă puteam cîştiga de pe urma ei. Dar ca să cîştig, trebuia să-i consacru zilnic mai mult timp decît mi-ar fi răpit orice slujbă, ceea ce nu puteam să-mi permit. Ca să mă justific totuşi faţă de mine însumi, am scris cîte ceva despre curse, dar pînă la urmă acest material s-a pierdut şi din el nu s-a mai salvat decît o singură povestire, pe care apucasem s-o expediez prin poştă.

De la un timp, am început să mă duc tot mai des singur la curse, pasiunea mea a crescut din ce în ce, pînă cînd m-a acaparat cu totul. În sezon, frecventam cu asiduitate două hipodromuri : cel de la Auteuil şi cel de la Enghien. O zi întreagă socoteai cum să-ţi asiguri cele mai multe şanse de cîştig, dar pînă la urmă nu te alegeai cu mare lucru. Socotelile ieşeau numai pe hîrtie. Citind pronosticurile din ziar, ajungeai de fapt la acelaşi rezultat.

La Auteuil, alergările cu obstacole se vedeau bine din punctul cel mai înalt al tribunelor, unde trebuia să te sui în grabă, ca să poţi observa cum se comportă fiecare cal, mai ales cel care ar fi putut cîştiga şi care pînă la urmă nu reuşea, şi ca să pricepi de ce şi cum nu şi-a dat toată măsura. Trebuia să studiezi cota pariurilor şi variaţiile ei ; de cîte ori alerga un cal pe care voiai să joci, trebuia să urmăreşti cum se comportă la antrenament, în sfîrşit să cauţi să afli cînd va miza pe el proprietarul graj-

dului respectiv. Şi acesta putea să piardă cînd îşi încerca norocul, însă pînă atunci trebuia să-ţi dai seama care sînt şansele lui de cîştig. Ţi se cerea un efort susţinut; totuşi era o mare plăcere să asişti la cursele de la Auteuil de cîte ori puteai, mai ales cînd concurau în mod cinstit caii cei mai vestiţi, şi în cele din urmă hipodromul devenea pentru tine un loc mai familiar decît oricare altul. Ajungeai să cunoşti o mulţime de jochei, de antrenori, de proprietari, şi prea mulţi cai, şi foarte multe lucruri, chiar prea multe.

În principiu, nu pariam decît pe un cal bine cunoscut, dar uneori se întîmpla să mizez pe cai în care nimeni n-avea încredere în afară de antrenorii şi jocheii lor, şi caii aceştia să cîştige o cursă după alta. Pînă la urmă, m-am lăsat însă de această ocupaţie, fiindcă îmi lua prea mult timp, mă pasiona prea tare şi prea ştiam multe despre ceea ce se petrecea la Enghien şi pe alte hipodromuri, unde aveau loc alergări pe teren plat.

Cînd am încetat de a mai juca la curse, am fost foarte bucuros, deşi aveam impresia că-mi lipseşte ceva. Ştiam însă din experienţă că orice lucru, bun sau rău, atunci cînd se sfîrşeşte, îţi lasă un gol în suflet. Dacă e vorba de ceva rău, golul se umple de la sine. Dar dacă golul e lăsat de un lucru bun, îl poţi umple doar înlocuindu-l cu altul, şi mai bun. Cînd am pus la loc în bugetul nostru comun banii păstraţi pentru curse, m-am simţit destins şi mulţumit de mine.

În ziua cînd am renunţat definitiv la curse, am trecut pe celălalt mal al Senei şi m-am dus la prietenul meu Mike Ward, care lucra la biroul de voiaj al băncii *Guaranty Trust*, pe atunci cu sediul la colţul dintre *rue des Italiens* şi *Boulevard des Italiens*. Am depus în cont banii destinaţi curselor, fără să spun nimănui provenienţa lor. N-am înregistrat operaţia nici în carnetul meu de cecuri, mulţumindu-mă să mi-o întipăresc în minte.

— Vrei să iei cu mine masa la prînz? l-am întrebat pe Mike.

— Fireşte, dragul meu. Cu plăcere. Dar ce-i cu tine? Azi nu te duci la curse?

— Nu.

Am luat masa peste drum de *Bibliothèque Nationale*, într-un mic şi modest restaurant din *Square Louvois*, unde se mînca foarte bine şi se bea un excelent vin alb.

— Tu nu te-ai dus niciodată prea des la curse, nu-i aşa, Mike?

— Aşa-i. De foarte multă vreme n-am mai fost.

— De ce ai renunţat?

— Nu ştiu, răspunse Mike. Ba nu, ştiu de ce. Dacă urmăreşti cu interes cursele numai de dragul pariului, înseamnă că nu te interesează într-adevăr.

— Nu te mai duci niciodată?

— Foarte rar, atunci cînd aleargă cei mai buni cai şi am ce vedea.

Mîncam tocmai pateu uns pe pîinea bună care se servea la acel restaurant, şi sorbeam din vinul alb.

— Pe vremuri te pasionau şi pe tine, nu-i aşa, Mike?
— Fără îndoială.
— Şi ai găsit ceva mai interesant?
— Da, cursele de ciclism.
— Serios?
— Acolo n-ai nevoie să joci. Ajunge să priveşti.
— Se pierde mult timp la hipodrom.
— Chiar prea mult. Îţi fură tot timpul. Şi apoi nu-mi place lumea de acolo.
— Pe mine m-a interesat foarte mult.
— Se înţelege. Şi ai scăpat fără pierderi prea mari?
— Da.
— Atunci ar fi bine să te laşi de curse, spuse Mike.
— M-am lăsat.
— Îmi dau seama că nu-i uşor. Ascultă, dragul meu: hai să mergem într-o zi la cursele de ciclism.

Ciclismul, despre care nu ştiam mai nimic, a fost o descoperire foarte interesantă pentru noi. Nu mi s-a părut aşa de la început, ci abia mai tîrziu. Iar spre sfîrşitul primei perioade petrecute la Paris, înainte de a fi nevoiţi să-l părăsim, ciclismul a ajuns să ocupe un loc important în viaţa noastră.

Multă vreme însă ne-am mulţumit să ne plimbăm prin cartierul nostru, să ne ţinem departe de hipodromuri şi să nu mai mizăm decît pe viaţa

şi pe munca noastră, pe pictorii pe care îi cunoşteam, fără a mai încerca să trăim din bani cîştigaţi la curse, pretextînd că urmăream altceva. Am început să scriu multe povestiri despre ciclism, dar n-am realizat nici una la fel de interesantă pe cît e o întrecere de ciclism, fie că se desfăşoară într-un velodrom, fie pe un stadion, fie pe şosele. O dată însă am să descriu atmosfera de la *Vélodrome d'Hiver*, în lumina tulbure a după-amiezii, pistele abrupte de scînduri, hîrşîitul cauciucurilor pe lemn cînd trec concurenţii, efortul şi tactica lor la urcuş şi la coborîre, fiecare parcă identificîndu-se cu bicicleta sa; voi încerca să redau magia curselor de semifond, huruitul motocicletelor cu rulou la spate, conduse de antrenori cu căşti grele de protecţie pe cap, îmbrăcaţi în costume greoaie de piele şi lăsîndu-se pe spate ca să apere de rezistenţa aerului pe cicliştii din urma lor, cu căşti mai uşoare în cap şi foarte aplecaţi peste ghidon, pedalînd din greu să învîrtească roata mare dinţată a transmisiei, cu roata din faţă, mai mică, atingînd ruloul motocicletei spre a se adăposti de curent; voi reda duelul impresionant al cicliştilor care urcau şi coborau pantele, luau virajele cu o viteză mortală, cot la cot, roată lîngă roată, pînă ce cîte unul nu mai putea ţine pasul şi, rămînînd în urmă, se izbea de zidul masiv de aer, de care fusese apărat pînă atunci.

Şi cînd te gîndeşti de cîte feluri sînt întrecerile cicliste! Mai întîi, cele de sprint, disputate într-o

singură sau în mai multe etape, unde cei doi concurenţi pedalează cîteva secunde pe loc, fiecare sperînd că adversarul va porni primul, şi pe urmă fac încet turul pistei, înainte de a se lăsa furaţi de beţia vitezei. Apoi erau programe cicliste de două ore, după amiază, unde întrecerile între echipe erau completate cu cele de sprint ; alteori asistai timp de o oră la performanţa unui singur om în concurenţă doar cu ceasornicul, avînd senzaţia vitezei pure ; sau cursele atît de spectaculoase şi de primejdioase, de o sută de kilometri, disputate pe marea pistă de scînduri, lungă de cinci sute de metri, a velodromului *Buffalo*, ori cele de pe stadionul de la *Montrouge*, unde cicliştii alergau în spatele unor motociclete mari. Îmi amintesc, bunăoară, de Linart, vestitul campion belgian, poreclit *„Le Sioux“* (după numele unui trib indian), datorită profilului său ; avea obiceiul să sugă printr-un tub de cauciuc rachiu de cireşe din plosca de cauciuc pe care o purta sub tricou, cînd, spre sfîrşitul cursei, simţea nevoia unui stimulent pentru a-şi spori şi mai mult viteza nebună ; îmi amintesc şi de campionatele Franţei, disputate de ciclişti conduşi de motociclete mari, pe pista de ciment de şase sute şaizeci de metri de la *Parc du Prince* lîngă Auteuil, cea mai dificilă dintre toate, unde l-am văzut prăbuşindu-se pe faimosul ciclist Ganey şi i-am auzit craniul trosnind sub cască, exact ca un ou tare pe care îl izbeşti de o piatră înainte de a-l

curăţa, la un picnic. Aş vrea să descriu şi lumea stranie în care se desfăşurau concursurile cicliste anuale de şase zile şi minunatele curse de pe şoselele din munţi. Îmi vine însă foarte greu să scriu despre ciclism, fiindcă singura limbă în care s-a scris vreodată corect despre el este franceza, şi termenii tehnici respectivi sînt cu toţii francezi. Avea dreptate Mike : ciclismul e atît de interesant, încît nu mai simţi nevoia de a paria. Dar toate acestea se referă la o perioadă mai tîrzie petrecută la Paris.

FOAMEA TE ÎNVAȚĂ DISCIPLINĂ

LA PARIS, dacă nu-ți puteai îngădui să mănînci destul, te chinuia o foame grozavă, fiindcă în vitrinele brutăriilor erau expuse fel de fel de bunătăți, iar în fața restaurantelor lumea mînca la mesele de pe trotuar, așa încît vedeai mîncărurile și te izbea mirosul lor apetisant. Cînd te-ai lăsat de ziaristică și în America nu-ți dă nimeni un ban pe ceea ce scrii, și dacă ai povestit acasă că te-a invitat cineva la dejun în oraș, atunci cel mai bun lucru era să te duci în parcul Luxembourg, căci pe tot drumul de la *Place de l'Observatoire* și pînă la *rue de Vaugirard* nu se vindeau de-ale mîncării, și nu întîlneai nimic care să-ți fure ochii sau să-ți gîdile nările. Iar odată ajuns acolo, puteai să intri la muzeul Luxembourg și toate tablourile ți se păreau mai pregnante, mai clare și mai frumoase cînd aveai pîntecele gol și erai mort de foame. Flămînd am început să-l înțeleg mult mai bine pe Cézanne și să mă lămuresc pe deplin cum își picta peisajele. Mă întrebam uneori dacă nu

cumva îi era și lui foame în timp ce picta ; dar mi-am zis că poate uitase numai să mănînce în ziua respectivă. Asemenea gînduri absurde și totodată revelatoare îți trec prin minte de obicei cînd ești nedormit sau nemîncat. Mai tîrziu m-am gîndit că foamea lui Cézanne fusese probabil de altă natură.

Cînd ieșeai din parcul Luxembourg, puteai să cobori pe *rue Féron,* o stradă îngustă, pînă în *Place Saint-Sulpice,* unde de asemenea nu erau restaurante, ci doar un scuar liniștit, cu bănci, copaci, o fîntînă arteziană cu lei sculptați, și porumbei care se plimbau pe caldarîm sau se cocoțau pe statuile episcopilor. În partea de nord a piațetei se aflau biserica Saint-Sulpice și cîteva magazine de obiecte religioase și odăjdii.

De aci nu puteai coborî mai departe spre Sena fără să treci prin fața unor prăvălii unde se vindeau fructe, legume, vinuri, și a cîtorva brutării și cofetării. Dar dacă îți întocmeai cu grijă itinerariul, înconjurînd pe dreapta biserica de piatră cenușie și albă, ieșind în *rue de l'Odéon* și apoi cotind din nou la dreapta spre librăria Sylviei Beach, nu trebuia să treci prin fața prea multor ispite gastronomice. Pe *rue de l'Odéon* nu se găseau nici măcar restaurante, în afara celor trei din piațeta de la capătul străzii.

Pînă cînd ajungeai la librăria de pe *rue de l'Odéon* 12, reușeai să-ți stăpînești foamea, deși percepeai din nou totul cu o intensitate crescută. Fotografiile îți apăreau altfel ca de obicei și descopereai cărți pe lîngă care altădată trecuseși fără să le vezi.

— Ești prea slab, Hemingway, îmi spunea Sylvia. Mănînci destul ?
— Desigur.
— Ce ai mîncat azi la prînz ?
Eram gata să leșin de foame, dar i-am răspuns:
— Tocmai acum mă duceam acasă să iau masa.
— Cum, la ora trei ?
— Nu mi-am dat seama că-i atît de tîrziu.
— Adrienne spunea de curînd că ar vrea să vii într-o seară cu Hadley la noi la masă. L-am invitat și pe Fargue. Ți-e simpatic, nu-i așa ? Sau pe Larbaud. Îți place. Sper că el îți place. Sau pe altcineva cu care să te simți într-adevăr bine. Vrei s-o întrebi și pe Hadley dacă e de acord ?
— Știu că va fi încîntată.
— Am să-i trimit un *pneu*[1] ca s-o invit. Acum, cînd nu te hrănești destul de bine, n-ar trebui să mai muncești atîta.
— Ai dreptate.
— Hai, du-te repede acasă, dacă vrei să mai găsești ceva de mîncare.
— Porția mea e oricum pusă de o parte.
— Nu cumva să te mulțumești cu o gustare rece. Ia o masă caldă și bună.
— N-a sosit nici o scrisoare pentru mine ?
— Nu cred. Dar să caut totuși.
Găsi printre hîrtii un bilet, mă privi cu un zîmbet fericit și apoi descuie un sertar al biroului ei.

[1] Scrisoare transmisă prin poșta pneumatică.

— A sosit în lipsa mea, îmi spuse. Era o scrisoare care părea să conțină și bani. Wedderkop, adăugă Sylvia.
— Trebuie să fie de la *Der Querschnitt*[1]. L-ai văzut pe Wedderkop ?
— Nu. A trecut pe aici cu George. Ai să te întîlnești cu el, n-avea grijă. Poate că a ținut să-ți dea mai întîi banii care ți se cuvin.
— Sînt șase sute de franci și spune că are să-mi mai dea.
— Ce bine îmi pare că mi-ai amintit să caut, dragul meu *Mister Awfully Nice !*[2]
— Mi se pare teribil de comic că Germania e singura țară unde reușesc să plasez cîte un manuscris, la el și la *Frankfurter Zeitung*.
— E într-adevăr comic. Dar nu merită să te frămînți. Mai bine ai încerca să-i plasezi lui Ford nuvelele dumitale, mă tachină ea.
— Cu treizeci de franci pagina. Să zicem că o dată la trei luni mi-ar apărea în *The Transatlantic* o schiță de cel mult cinci pagini. Asta mi-ar aduce o sută cincizeci de franci pe trimestru, șase sute de franci pe an.
— Deocamdată nu trebuie să te preocupe cît îți aduc povestirile dumitale, Hemingway. Important e că poți să le scrii.
— Știu. Dar ce folos că pot să scriu povestiri dacă nimeni nu-mi dă nimic pe ele ! De cînd m-am lăsat de gazetărie, nu mai cîștig un ban.

[1] Revistă germană.
[2] Poreclă dată de Sylvia Beach lui Hemingway : „Domnul grozav de amabil".

— Cu timpul vei reuşi să publici şi să cîştigi. Uite, chiar acum ai primit bani pentru una.
— Te rog să mă ierţi, Sylvia. Îmi pare rău că ţi-am spus toate astea.
— Să te iert? De ce? Vorbeşte-mi întotdeauna despre preocupările dumitale, oricare ar fi ele. Nu ştii că scriitorii nu discută decît despre necazurile lor? Te rog să-mi promiţi însă că n-ai să te mai frămînţi şi că ai să mănînci.
— Îţi promit.
— Şi acum du-te acasă şi ia masa.
După ce am ieşit în *rue de l'Odéon,* mi-era ruşine şi scîrbă că m-am plîns de situaţia mea. Îmi alesesem de bunăvoie acest drum în viaţă şi iată că mă comportam prosteşte. Ar fi trebuit să-mi cumpăr o bucată mare de pîine şi s-o mănînc la prînz, în loc să sar o masă. Parcă şi simţeam în gură gustul bun al pîinii cu coaja arămie. Dar pîinea goală îţi usucă gura dacă nu bei ceva după ea. „Naiba să te ia, nu eşti bun decît să te văicăreşti! Degeaba faci pe sfîntul, pe martirul, cabotinule! mi-am zis. Te-ai lăsat de ziaristică din proprie iniţiativă. Te bucuri de credit şi Sylvia ţi-ar fi împrumutat cu siguranţă bani. A făcut-o doar de atîtea ori. Data viitoare ai să găseşti altă scuză pentru a justifica un compromis. Foamea e sănătoasă, şi tablourile îţi par mai frumoase cînd eşti flămînd. Dar nici plăcerea de a mînca nu-i de lepădat, deci ştii unde ai să te duci chiar acum să iei masa? La braseria *Lipp* ai să mănînci, ba ai să şi bei."
Mă găseam în apropiere de *Lipp* şi drumul pînă acolo mi s-a părut cu atît mai plăcut, cu

cît nu numai ochii şi nasul, dar şi stomacul îmi dădeau imediat de ştire cînd treceam prin faţa vreunui restaurant. În braserie era puţină lume; m-am aşezat pe o banchetă la perete, cu spatele către oglindă şi cînd chelnerul a venit la masa mea să mă întrebe dacă doresc o bere, am comandat un *distingué* — o cană mare de sticlă ce conţinea un litru de bere — şi o porţie de salată de cartofi.
Berea era rece şi avea un gust minunat. Cartofii din salată erau fierţi tocmai cît trebuie, bine pătrunşi de untdelemnul de măsline, excelent şi el. Am măcinat piper negru peste cartofi şi am muiat pîine în untdelemnul de măsline. După o primă sorbitură zdravănă de bere, am început să mănînc şi să beau foarte încet. Cînd am terminat salata de cartofi, am mai comandat o porţie şi un *cervelas*, un cîrnat mare şi greu, asemănător cu cei de Frankfurt, tăiat în două de-a lungul şi servit cu un sos special de muştar.
Am şters tot untdelemnul şi tot sosul cu pîine, am băut încet berea, pînă cînd a început să se încălzească şi atunci am dat-o toată pe gît, apoi am mai comandat o halbă şi am urmărit cum mi se toarnă. Halba mi s-a părut şi mai rece decît litrul şi-am golit-o pe jumătate dintr-o sorbitură.
„Eu nu mă frămînt", mi-am zis. Eram convins că povestirile mele sînt bune şi că în cele din urmă se va găsi cineva să le publice în America. Renunţasem la gazetărie tocmai fiindcă eram sigur că povestirile vor apărea. Dar toate cîte le trimiteam spre publicare mi se restituiau. Con-

vingerea mea se datora faptului că Edward O'Brien inclusese nuvela mea *My Old Man*[1] în culegerea *Best Short Stories*[2], pe care o scotea anual, dedicîndu-mi chiar volumul din anul respectiv. Amintindu-mi de toate acestea, am început să rîd și am mai tras o dușcă de bere. Nuvela mea nu apăruse pînă atunci în nici o revistă, așa că O'Brien făcuse o excepție publicînd-o în culegere. Cînd am izbucnit din nou în rîs, chelnerul m-a privit mirat. Era într-adevăr comic deoarece, cu toată bunăvoința sa, editorul îmi scrisese greșit numele. Nuvela era una dintre cele două rămase după ce i se furase lui Hadley la *Gare de Lyon* valiza cu toate manuscrisele mele, pe care voia să mi le aducă la Lausanne, făcîndu-mi o surpriză, ca să le pot revizui în timpul vacanței noastre în munți. Împachetase cu grijă toate originalele și cele două copii dactilografiate, fiecare în cîte un dosar. Nuvela îmi rămăsese numai datorită faptului că Lincoln Steffens o trimisese unui editor, care mi-o restituise, așa că se afla la poștă în momentul cînd fuseseră furate manuscrisele. Cealaltă povestire rămasă, *Up in Michigan*, scrisă înainte de vizita pe care ne-o făcuse *Miss* Stein, nici nu mai fusese bătută la mașină, deoarece ea o socotise *inaccrochable*, și zăcea într-un sertar.

Mai tîrziu, după plecarea noastră de la Lausanne în Italia, i-am dat nuvela despre alergările de cai lui O'Brien, un om amabil și timid, palid, cu ochii de un albastru spălăcit, cu părul aspru și lins, pe care și-l tundea singur. Pe atunci locuia în pensiune la o mînăstire așezată deasupra orașului Rapallo. Treceam printr-un moment greu, credeam că nu voi mai putea scrie niciodată și i-am dat nuvela doar ca pe o curiozitate, așa cum ai arăta cuiva, fără rost, busola unei corăbii pe care ai pierdut-o în împrejurări de necrezut, sau cum ți-ai ridica în glumă propriul picior, după ce ți s-a amputat în urma unui accident groaznic. Dar, după ce a citit nuvela, mi-am dat seama că O'Brien era cu mult mai îndurerat decît mine însumi de pierderea manuscriselor. Numai moartea cuiva sau o suferință insuportabilă putea să deprime pe un om în halul în care l-am văzut pe el atunci, sau pe Hadley în momentul cînd îmi comunicase pierderea valizei. O podidiseră lacrimile și plîngea așa de tare că nu mai era în stare să vorbească. Înainte de a afla ce se întîmplase, i-am spus că indiferent ce pățise nu putea fi atît de grav cum i se părea, că oricum nu merită să se necăjească atîta, și că în orice caz ne vom descurca. Pînă la urmă mi-a povestit totul. Cum nu-mi venea a crede că într-adevăr luase cu ea ambele copii dactilografiate, am angajat pe cineva să facă în locul meu munca de corespondent, și am plecat imediat la Paris. Pe atunci cîștigam destul cu gazetăria ca să-mi îngădui această călătorie. Din păcate, Hadley nu se înșelase și mai țin minte și astăzi prin ce am trecut în noaptea aceea, cînd am intrat în

[1] Bătrînul meu.
[2] Cele mai bune povestiri.

casă şi m-am convins că totul era adevărat. Acum, era un fapt împlinit şi apoi învăţasem de la Chink să nu pomenesc niciodată de pierderi ; de aceea i-am şi spus lui O'Brien să nu se mai zbucium atîta. Era poate chiar mai bine că s-au pierdut primele mele scrieri şi, ca să-i ridic moralul, am recurs pînă şi la obişnuitele fraze de îmbărbătare pe care ofiţerii le adresează trupei. În curînd mă apuc din nou să scriu nuvele, i-am spus, încercînd doar să-l mint ca să-l liniştesc, dar în clipa cînd am rostit aceste cuvinte, mi-am dat seama că spuneam un adevăr.

Tot atunci, la braseria *Lipp* mi-am amintit în ce împrejurări m-am simţit iarăşi în stare să scriu o nuvelă după ce pierdusem tot. Mă întorsesem tocmai la Cortina d'Ampezzo, unde făceam schi în primăvara aceea împreună cu Hadley, dar fusesem nevoit s-o las singură şi să-mi întrerup vacanţa ca să plec în regiunea Rinului şi în Ruhr, trimis de un ziar. Era o poveste foarte simplă, intitulată *Out of Season*[1], în care mă ferisem să arăt în final că bătrînul se spînzură, aşa cum se petrecuseră faptele în realitate. Această omisiune rezulta din noua mea teorie, şi anume că poţi omite orice dintr-o povestire, cu condiţia s-o faci în mod conştient, dacă prin omisiune povestirea produce o impresie mai puternică asupra cititorilor, făcîndu-i să bănuiască ceva mai mult decît au înţeles.

[1] Într-un moment nepotrivit.

Iată că am ajuns să scriu povestiri pe care nimeni nu le mai înţelege, mi-am zis. Aici nu încape multă îndoială. Şi mai sigur e că nu vor avea căutare. Dar vor fi înţelese mai tîrziu, aşa cum se întîmplă întotdeauna cu pictura. E nevoie numai de timp şi de încredere.

Cînd eşti silit să mănînci pe sponci, trebuie să te struneşti bine ca să nu gîndeşti ca un om flămînd. Foamea te face mai disciplinat şi te învaţă multe. Şi atîta timp cît cititorii nu înţeleg toate astea, înseamnă că eşti mai înaintat decît ei. Desigur, mi-am zis, mă aflu la o asemenea distanţă de ei, încît nu-mi pot îngădui nici măcar să mănînc regulat. N-ar fi rău de-ar mai scădea cît de cît distanţa dintre noi !

Eram convins că trebuie să scriu un roman. Dar nu mă simţeam în stare să scriu capitole în care să distilez substanţa romanului. Trebuia deci să scriu povestiri mai lungi, aşa cum te antrenezi pentru o cursă mai lungă. Pe vremuri, cînd scrisesem un roman, care se pierduse fiind în geamantanul furat la *Gare de Lyon,* mai aveam încă facilitatea lirică a adolescenţei, la fel de trecătoare şi de amăgitoare ca însăşi tinereţea. Era mai bine, poate, că romanul se pierduse, îmi dădeam seama, dar în acelaşi timp ştiam că trebuie să scriu altul. Nu voiam să mă apuc însă imediat de el, ci abia atunci cînd voi simţi că nu mai pot amîna. Aş fi socotit că îmi vînd sufletul dacă îl scriam numai ca să putem mînca zilnic. Aveam de gînd să-l încep doar atunci cînd voi simţi că nu pot face altfel şi că nu există ale-

gere. Să izvorască dintr-o necesitate lăuntrică! Pînă atunci aveam să scriu o povestire lungă despre ceea ce cunosc eu mai bine.

Între timp achitasem nota şi ieşisem din braserie; cotind la dreapta am traversat *rue de Rennes*, ca să nu fiu ispitit să beau o cafea la *Deux Magots*[1], apoi am pornit pe *rue Bonaparte* în sus, acesta fiind drumul cel mai scurt spre casă.

Ce temă cunoşteam oare cel mai bine, fără să o fi epuizat în manuscrisele pierdute? Ce problemă cunoşteam mai temeinic şi mă preocupa cel mai mult? Din capul locului nu era vorba de a alege. Nu puteam alege decît străzile pe care să ajung cel mai repede la locul unde lucram. Acestea erau *rue Bonaparte*, *rue Guynemer*, apoi *rue d'Assas* şi *rue Notre-Dame-des-Champs* pînă la *Closerie des Lilas*.

M-am aşezat într-un colţ, aşa încît lumina de după-amiază să-mi cadă pe umeri, mi-am deschis caietul şi am început să scriu. Chelnerul mi-a adus un *café crème*, din care am băut jumătate cînd s-a mai răcit, lăsînd restul pe masă în timp ce scriam. Cînd m-am oprit, nu-mi venea să mă desprind de rîu, de păstrăvul din dălbină, de undele line care, întîlnind în cale pilaştrii podului, se umflau uşor în dreptul lor. Nuvela mea înfăţişa întoarcerea unui soldat din război, deşi războiul nu era amintit niciodată.

[1] Cafenea vestită din Paris, frecventată îndeosebi de celebrităţi artistice.

Iar a doua zi dimineaţa rîul avea să mă aştepte din nou, ca să scriu despre el, despre ţinutul acela şi despre ceea ce se petrecea acolo. Şi acest lucru aveam să-l fac zilnic, multe zile la rînd. Era de altfel singurul lucru important pentru mine. Aveam în buzunar banii primiţi din Germania, aşa că scăpasem de orice grijă. Iar cînd se vor fi terminat, aveau să-mi pice desigur alţii.

Pentru moment trebuia doar să-mi păstrez mintea limpede şi ageră pentru ca a doua zi să continui lucrul.

FORD MADOX ŞI DISCIPOLUL DIAVOLULUI

CÎND locuiam în apartamentul din *rue Notre-Dame-des-Champs* 113, deasupra fabricii de cherestea, singura cafenea bună din apropiere era *Closerie des Lilas,* de altfel una dintre cele mai renumite din Paris. Iarna era cald înăuntru, iar primăvara şi toamna era foarte plăcut să şezi afară, fie la una din măsuţele de pe partea unde se află statuia mareşalului Ney, la umbra copacilor, fie la una din mesele obişnuite, pătrate, aşezate chiar pe bulevard, sub umbrarul mare de pînză. Ne şi împrietenisem cu doi dintre chelneri. Clienţii cafenelelor *Le Dôme* sau *La Rotonde* nu veneau niciodată la *Closerie des Lilas.* Ştiau că nu vor găsi cunoscuţi acolo şi chiar dacă s-ar duce, n-ar atrage privirile nimănui. Pe vremea aceea, multă lume frecventa cele două cafenele de la întretăierea dintre *Boulevard Montparnasse* şi *Boulevard Raspail* numai pentru a fi văzută şi, într-o anumită măsură, asemenea localuri jucau rolul de astăzi al cronicarilor mondeni care conferă în raţii zilnice surogate de nemurire.

La Closerie des Lilas fusese pe timpuri o cafenea unde se întîlneau destul de regulat anumiţi poeţi, dintre care ultimul mai important era Paul Fort, pe care nu l-am citit niciodată. Singurul poet pe care eu l-am întîlnit vreodată acolo a fost Blaise Cendrars, cu faţa lui turtită de boxer, cu mîneca goală îndoită şi prinsă într-un ac, răsucindu-şi o ţigară cu singura mînă ce o mai avea. Societatea lui era foarte plăcută, cînd nu băuse prea mult, şi atunci era mai interesant să-l asculţi pe el spunînd minciuni, decît pe mulţi alţii povestind lucruri adevărate. Dar Cendrars rămăsese unicul poet care mai venea pe vremea aceea la *Lilas,* unde nu l-am văzut însă decît o dată. Cei mai mulţi clienţi erau oameni mai bătrîni, cu barbă, în haine cam uzate, care veneau cu soţiile sau cu amantele lor ; unii purtau la butonieră panglicuţa îngustă şi roşie a Legiunii de Onoare, alţii nu. Noi speram că erau cu toţii oameni de ştiinţă, *des savants,* deşi zăboveau la aperitiv aproape tot atîta cît şi alţi consumatori, în haine şi mai ponosite, veniţi cu soţiile sau cu amantele lor să ia un *café crème,* arborînd panglica violetă a ordinului *Palmes académiques* [1], care n-avea însă nici o legătură cu Academia Franceză, fiind, după părerea noastră, doar o insignă de profesor sau de învăţător.

Cafeneaua era plăcută mai ales datorită acestor oameni, care manifestau interes pentru ceilalţi, pentru aperitivul, cafeaua sau ceaiul lor,

[1] Ordin francez care se acordă scriitorilor, artiştilor, profesorilor etc.

ca şi pentru gazetele şi revistele fixate de nişte beţe, dar nimeni dintre ei nu căuta să se facă văzut.

La *Lilas* mai veneau şi alţi oameni care locuiau în cartier; unii purtau la butonieră bareta ordinului *Croix de Guere*[1], alţii şi una galbenă cu verde, *la Médaille Militaire*[2], şi mă uitam la ei cît de bine izbuteau să învingă neajunsul de a-şi fi pierdut braţele sau picioarele, comparam calitatea ochilor lor de sticlă şi gradul de dibăcie cu care le fuseseră reconstituite feţele. Cei care suferiseră operaţii plastice mai serioase aveau întotdeauna pe obraz o pieliţă lucioasă şi irizată, ce amintea de strălucirea unei piste de schi bine netezite; pe aceşti clienţi ai cafenelei îi respectam şi mai mult decît pe *savants*, sau pe profesori, deşi se prea poate ca şi aceia să-şi fi făcut datoria de ostaşi, fără să fi rămas însă schilozi.

Pe atunci, cineva care nu luptase pe front nu ne inspira nici o încredere, de altfel în nimeni n-aveam deplină încredere; în orice caz socoteam că Cendrars n-ar fi trebuit să facă atîta caz de braţul său amputat. Mi-a şi părut bine că venise la *Lilas* după amiază devreme, înainte de ora cînd soseau clienţii obişnuiţi.

Şedeam în seara aceea la o masă pe terasa cafenelei şi urmăream lumina schimbătoare ce cădea pe copaci, pe clădiri, şi caii mari trecînd pe bulevard. Deodată s-a deschis uşa din spatele meu şi un om a ieşit din cafenea, venind din dreapta spre mine.

[1,2] Decoraţii militare franceze.

— De cînd te caut! îmi zise.

Era Ford Madox Ford[1], cum îşi spunea el pe atunci. Respira greu prin stufoasa-i mustaţă cănită şi se ţinea drept de parcă ar fi fost un butoi ambulant, aşezat vertical, şi elegant îmbrăcat.

— Îmi dai voie să stau cu dumneata? mă întrebă în timp ce se aşeza, îndreptîndu-şi spre bulevard ochii de un albastru spălăcit, cu pleoape şi sprîncene incolore. Mi-am pierdut cîţiva ani din viaţă pentru ca mîrţoagele astea să fie ucise într-un mod uman.

— Ştiu, mi-ai povestit.

— Nu cred.

— Ba da, sînt sigur.

— Foarte ciudat! În viaţa mea n-am spus nimănui acest lucru.

— Vrei să bei ceva?

Chelnerul aştepta comanda şi Ford îi ceru un *Chambéry-cassis*[2]. Chelnerul, un om înalt, slab, cu părul potrivit cu grijă ca să-i acopere chelia din creştet şi cu mustăţi stufoase, ca ale unui dragon de pe vremuri, repetă comanda.

— Ba nu. Mai bine adu-mi *une fine à l'eau*[3], spuse Ford.

[1] Pseudonimul scriitorului englez *Ford Hermann Hueffer* (1873—1939). A fost poet, romancier, critic şi editor.
[2] Vermut *Chambéry* cu lichior de coacăze negre.
[3] Coniac cu apă minerală sau sifon.

— *Une fine à l'eau pour Monsieur,* repetă şi de astă dată chelnerul.

De cîte ori era cu putinţă, mă feream să mă uit la Ford şi întotdeauna căutam să-mi ţin răsuflarea cînd stăteam lîngă el într-o încăpere închisă ; cum ne aflam însă în aer liber şi vîntul mîna frunzele căzute pe trotuar dinspre mine către el, l-am privit lung, apoi mi-a părut rău şi mi-am întors privirea spre cealaltă parte a bulevardului. Lumina se schimbase din nou, deşi îmi scăpase momentul schimbării. Am sorbit din pahar să văd dacă nu cumva prezenţa lui Ford stricase gustul băuturii, care mi se păru totuşi la fel de bună.

— Prea eşti posomorît, îmi zise.

— Nu.

— Ba da, ar trebui să te distrezi mai mult. Venisem tocmai să te invit la micile noastre serate care au loc la *Bal Musette* [1], localul acela amuzant de pe *rue Lemoine,* lîngă *Place de la Contrescarpe.*

— Am locuit doi ani deasupra acelei săli de dans, înainte ca dumneata să vii din nou la Paris.

— Ciudat ! Eşti sigur ?

— Da, i-am răspuns. Sînt sigur. Proprietarul localului avea şi un taxi şi cînd mă grăbeam să prind avionul, mă ducea la aeroport, dar înainte de plecare ne opream o clipă la barul de zinc din sala de dans să bem pe întuneric cîte un pahar de vin alb.

[1] Sală populară de dans.

— Mie nu-mi place să zbor cu avionul, replică Ford. Dar nu uita să vii cu soţia dumitale sîmbătă seara la *Bal Musette.* E foarte amuzant. Am să-ţi desenez un plan ca să nimereşti mai uşor. Eu am ajuns din întîmplare acolo.

— E la subsol, pe *rue Cardinal Lemoine* 74, i-am repetat. Noi locuiam la etajul al treilea.

— Casa n-are număr, stărui Ford. Dar dacă ştii unde-i *Place de la Contrescarpe,* nu-i greu s-o găseşti.

Am mai sorbit o dată cu sete din pahar. Între timp, chelnerul adusese comanda lui Ford, care o refuză, lămurindu-l cu un ton binevoitor dar şi sever :

— N-am cerut coniac cu sifon. Eu am comandat vermut *Chambéry* cu *cassis.*

— Lasă, Jean, am intervenit. Am să beau eu coniacul. Iar pentru *Monsieur* să aduci ce comandă acum.

— Ceea ce am comandat, mă corectă Ford.

În momentul acela trecu pe trotuar prin dreptul nostru un bărbat uscăţiv, cu o pelerină pe umeri, însoţit de o femeie înaltă. Aruncă o privire spre masa noastră, apoi întoarse capul mergînd mai departe pe bulevard în jos.

— Ai văzut că nici nu i-am răspuns la salut ? mă întrebă Ford. Ei, ai văzut ?

— Nu, n-am văzut. Cine era ?

— Belloc [1], răspunse Ford. Am refuzat să-l salut.

[1] *Hilaire Belloc* (1871—1953), poet, romancier, umorist şi critic englez.

— Nici n-am observat, i-am spus. Dar de ce nu-l saluţi ?

— Am o mie şi unul de motive. Ei, ţi-a plăcut cum l-am pus la punct ?

Era încîntat de sine şi nespus de fericit. Eu nu-l cunoşteam pe Belloc şi nici nu cred ca el să ne fi văzut. Părea prea cufundat în gîndurile sale şi privirea absentă îi alunecase doar peste masa noastră. Totuşi, mă supăra faptul că Ford se purtase mojic faţă de el, fiindcă eu, care abia îmi făceam ucenicia literară, aveam o mare consideraţie pentru acest scriitor mai bătrîn. Sentimentul meu pare poate de neînţeles astăzi, pe atunci însă era foarte firesc.

Mă gîndeam că mi-ar fi plăcut ca Belloc să se fi oprit la masa noastră şi să fac cunoştinţă cu el. Întîlnirea cu Ford îmi stricase toată după amiaza şi îmi ziceam că poate Belloc m-ar fi ajutat să-mi regăsesc buna dispoziţie.

— De ce bei coniac ? m-a întrebat Ford. Nu ştii că pentu un scriitor tînăr alcoolul e o primejdie de moarte ?

— Nu beau prea des, i-am răspuns.

Mă străduiam să-mi aduc aminte tot ce îmi spusese Ezra Pound despre Ford şi anume : să nu-l reped niciodată, să nu uit că minte doar atunci cînd e foarte obosit, că este într-adevăr un scriitor valoros şi că a avut multe necazuri familiare. Mă căzneam să mă gîndesc la toate acestea, deşi nu-mi era de loc uşor în imediata apropiere a lui Ford, burduhănos, respingător, răsuflînd greu. Totuşi mă sileam.

— Spune-mi, de ce refuză unii oameni să salute pe alţii ? l-am întrebat. Pînă atunci crezusem că aşa ceva se întîmplă numai în romanele lui Ouida [1]. Nu izbutisem să citesc nici unul, nici chiar în munţii din Elveţia, cînd vîntul umed de sud ne împiedica să facem schi, şi chiar după ce ne terminam cărţile aduse de acasă şi nu ne mai rămîneau decît nişte vechituri scoase de editura Tauchnitz înainte de război şi uitate pe vreo poliţă. Cu toate acestea eram convins, probabil datorită celui de al şaselea simţ, că în romanele ei oamenii nu-şi răspund la salut.

— Nu se cade ca un *gentleman* să răspundă la salutul unui om de nimic, mi-a explicat Ford.

Am sorbit la repezeală din coniac şi l-am întrebat :

— Dar al unui mitocan ?

— Un *gentleman* nici n-are de unde să cunoască un mitocan.

— Va să zică nu poţi refuza să saluţi decît pe un om de teapa ta, am continuat.

— Fireşte.

— Dacă este aşa, cum ar putea un *gentleman* să cunoască un om de nimic ?

— Se poate să nu ştie de la început cu cine are de-a face sau se poate ca respectivul să fi devenit ulterior un om de nimic.

— Ce înţelegi prin om de nimic ? l-am întrebat. Un individ pe care îţi vine să-l baţi măr ?

[1] Pseudonimul scriitoarei *Louise La Ramée* (1840—1908), romancieră engleză, autoare a unor romane sentimentaliste şi dulcege.

— Nu întotdeauna, mi-a răspuns.
— Ezra Pound este un *gentleman?*
— Se înțelege că nu, zise Ford. Doar e american.
— Și un american nu poate fi un *gentleman?*
— Nu cred, cu excepția lui John Quinn[1], poate, și a cîtorva dintre ambasadorii voștri, preciză Ford.
— Dar Myron T. Herrick[2] ?
— Nu e sigur.
— Dar Henry James a fost un *gentleman?*
— Aproape.
— Dumneata ești un *gentleman?*
— Firește. Am fost doar în serviciul Majestății Sale.
— Complicată problemă! am zis. Oare pe mine mă socotești un *gentleman?*
— Nicidecum, declară Ford.
— Atunci de ce bei cu mine?
— Fiindcă văd în dumneata un tînăr scriitor care promite. Beau așadar cu un confrate.
— Mă copleșești! i-am răspuns.
— În Italia ai putea fi considerat un *gentleman,* adăugă Ford cu mărinimie.
— Dar nici un om de nimic nu sînt?
— Bineînțeles că nu, dragul meu. Cine a susținut vreodată așa ceva?

[1] *John Quinn* (1843—1916), romancier nord-american născut la New York și mort la Londra.
[2] *Myron T. Herrick* (1859—1929), diplomat american, ambasador al Statelor Unite în Franța.

— Însă nu-i exclus să ajung un om de nimic, am spus cu tristețe. Datorită alcoolului sau din alte cauze. Așa cum s-a întîmplat cu Lord Harry Hotspur în romanul lui Trollope. Ce crezi, Trollope a fost un *gentleman?*
— Firește că nu.
— Ești sigur?
— În această privință pot fi mai multe păreri. După mine, însă, n-a fost.
— Dar Fielding? Era doar judecător.
— În principiu, poate să fi fost.
— Și Marlowe[1] ?
— Se înțelege că nu.
— Dar John Donne[2] ?
— Era preot.
— Pasionantă discuție! am constatat.
— Îmi pare bine că te interesează, îmi răspunse Ford. Și înainte de a ne despărți, aș mai bea cu dumneata un coniac cu sifon.
Cînd Ford plecă în sfîrșit, se întunecase de-a binelea; mi-am cumpărat de la chioșcul de peste drum *Paris-Sport complet,* ultima ediție a ziarului hipic de după-amiază, care dădea rezultatul curselor de la Auteuil și programul celor de la Enghien din ziua următoare. Emile, chelnerul care îl schimbase pe Jean, s-a apropiat de masa mea să vadă lista cîștigătorilor de la Auteuil. Apoi s-a așezat cu mine un foarte bun prieten, care venea rareori la *Lilas* și în momentul

[1] *Cristopher Marlowe* (1564—1593), cunoscut poet și autor dramatic englez.
[2] *John Donne* (1573—1631), poet și teolog englez.

cînd îi comanda lui Emile un aperitiv, l-am zărit iarăşi pe omul slab cu pelerină, însoţit de femeia înaltă, trecînd pe trotuar prin faţa noastră. Privirea îi alunecă în treacăt peste masa noastră, apoi se uită în altă parte.

— Uite-l pe Hilaire Belloc, i-am spus prietenului meu. Azi după masă a fost aici Ford şi a refuzat în mod ostentativ să-i răspundă la salut.

— Vorbeşti prostii ! Ăsta-i Aleister Crawley, care se ocupă cu ocultismul. Se spune că ar fi cel mai pervers om din lume, mă lămuri prietenul meu.

— Îmi pare rău de confuzie, m-am scuzat.

CUM SE NAŞTE O NOUĂ ŞCOALĂ

CÎTEVA caiete cu scoarţe albastre, două creioane, o ascuţitoare (mai economică decît un briceag), o măsuţă de cafenea cu placă de marmură, mirosul proaspăt de început de dimineaţă, după ce s-a măturat şi s-a spălat pe jos, şi pe deasupra un dram de noroc — asta era tot ce-ţi trebuia. Ca să-ţi aducă noroc, aveai în buzunarul drept o castană sălbatică şi o labă de iepure. Purtai de atîta vreme laba de iepure cu tine, încît blana i se rosese de mult, iar oasele şi tendoanele i se lustruiseră. Ghearele te zgîriau prin căptuşeala buzunarului, amintindu-ţi că norocul nu te-a părăsit.

În anumite zile, totul mergea strună şi atunci izbuteai să zugrăveşti peisajul aşa încît aveai impresia că tu însuţi te plimbi prin pădure, treci printr-o poiană, apoi te urci pe un podiş, de unde se văd colinele, dincolo de braţul lacului. Cînd se întîmpla să ţi se rupă vîrful creionului în ascuţitoare, foloseai lama cea mai mică a briceagului ca s-o cureţi sau ca să-ţi ascuţi cu grijă

creionul, iar după aceea îţi ridicai de jos rucsacul, îţi potriveai pe umeri curelele lui îmbibate cu sudoare sărată şi, în timp ce coborai la vale, spre lac, simţeai în spinare greutatea rucsacului şi acele de brad sub tălpile bocancilor.

Deodată auzeai pe cineva spunîndu-ţi :

— Salutare, Hem' ! Ce faci ? Nu cumva vrei să scrii la cafenea ?

Ştiai că din clipa aceea norocul te-a părăsit şi îţi închideai caietul. Ceva mai neplăcut nici nu ţi se putea întîmpla. În astfel de împrejurări, e mai bine să te stăpîneşti, ceea ce eu nu prea reuşeam pe atunci, şi de aceea izbucneam :

— Ce cauţi aici, porc de cîine ? De ce n-ai rămas în spelunca unde te duci de obicei ?

— Mă mai şi insulţi, după ce vrei să fii excentric cu orice preţ.

— Nu primesc sfaturi de la o haimana. Hai, şterge-o !

— Cafeneaua e deschisă pentru oricine şi am exact acelaşi drept ca şi tine de a veni aici.

— De ce nu te duci la *Petite Chaumière*, unde ţi-e locul ?

— Of, nu mă mai plictisi !

Nu-ţi rămînea decît s-o iei din loc, sperînd că nu fusese decît o coincidenţă neplăcută, că acel cunoscut venise doar din întîmplare şi că n-avea de gînd să tragă şi pe alţii după el. Se mai găseau şi alte cafenele bune unde se putea lucra, dar acelea erau mult mai departe, iar la *Closerie des Lilas* mă simţeam ca acasă. Şi apoi nu-mi convenea să fiu izgonit de un intrus. Trebuia să iau

o hotărîre : ori rezist pe poziţie, ori mă mut în altă parte. Deşi ar fi fost poate mai cuminte să plec, m-am înfuriat şi am spus :

— Ascultă ! Unui derbedeu ca tine îi e totuna unde se duce. Ai venit încoace numai ca să strici atmosfera din această cafenea cu tradiţie !

— Am intrat doar ca să beau ceva. Ce rău am făcut ?

— Acasă, după ce ţi s-ar servi o băutură, s-ar sparge paharul din care ai băut.

— Acasă ? Unde vine asta ? Trebuie să fie foarte plăcut acolo.

Interlocutorul meu, un tînăr înalt, gras şi cu ochelari, se aşezase la masa vecină şi îşi comandase o bere. M-am hotărît să nu-l mai iau în seamă şi să încerc din nou să lucrez. Şi, făcînd abstracţie de prezenţa lui, am apucat să scriu două propoziţii.

— N-am vrut decît să schimb cîteva cuvinte cu tine.

Mi-am văzut de treabă şi am izbutit să mai scriu o propoziţie. Nu-ţi vine să curmi firul povestirii tocmai atunci cînd simţi că lucrezi bine, cu pasiune şi cu spor.

— Ai devenit pesemne un om prea mare ca să mai stai de vorbă cu oricine.

Am scris încă o frază, cu care se încheia paragraful, apoi l-am recitit în întregime. Mi-am dat seama că pot merge mai departe şi am aşternut pe hîrtie prima propoziţie a paragrafului următor.

— Tu nu te gîndeşti niciodată la alţii, la frămîntările lor...

Toată viaţa am fost nevoit să ascult tînguielile oamenilor. M-am hotărît deci să scriu în continuare, pentru că vorbăria lui nu mă supăra mai mult decît alte zgomote, în orice caz mai puţin decît exerciţiile lui Ezra, cînd învăţa să cînte la fagot.

— Să presupunem că vrei să devii scriitor, că simţi o nevoie aproape fizică de a scrie şi totuşi n-ai inspiraţie.

Am continuat să scriu şi am văzut că încep să-mi regăsesc norocul şi tot ce mai pierdusem.

— Gîndeşte-te că te-a copleşit deodată ca un torent irezistibil, ca apoi să te lase mut şi abătut.

Tot e mai bine decît mut şi turbulent, mi-am zis, şi am scris mai departe. Vecinul meu se tînguia acum fără rezerve şi vorbăria lui absurdă avea asupra mea un efect calmant, ca geamătul unei scînduri muşcate de fierăstrău.

— Apoi am făcut împreună o călătorie în Grecia şi am trăit un timp acolo, l-am auzit spunînd mai tîrziu.

Pînă atunci percepusem vorbele lui doar ca pe un zgomot. Cum terminasem ceea ce îmi pusesem în gînd, puteam să-mi întrerup lucrul pînă a doua zi.

— Cum aţi trăit : la propriu sau la figurat ?

— Nu fi trivial, spuse el. Vrei să mă asculţi pînă la capăt ?

— Nu, i-am tăiat-o eu scurt. Şi închizînd caietul l-am pus în buzunar.

— Nu te interesează cum s-a sfîrşit ?

— Nu.

— Nu te sinchiseşti de viaţa şi de suferinţele semenilor tăi ?

— De-ale tale nu.

— Eşti o bestie !

— Da.

— Credeam că tu m-ai putea ajuta, Hem'.

— Te-aş putea împuşca, şi chiar cu plăcere.

— Ai fi în stare ?

— Nu. Fiindcă mă opreşte legea.

— Eu aş face orice pentru tine.

— Într-adevăr ?

— Fără îndoială.

— Dacă-i aşa, începe prin a nu mai pune piciorul în cafeneaua asta.

Văzînd că mă ridic, chelnerul s-a apropiat şi i-am plătit.

— Pot să te însoţesc pînă la fabrica de cherestea, Hem' ?

— Nu.

— Bine, atunci ne vedem altădată.

— Dar nu aici.

— Ne-am înţeles, a confirmat el. Ţi-am promis doar.

— Ce scrii ? l-am întrebat, făcînd o greşeală.

— Îmi dau osteneala să scriu cît mai bine. Ca şi tine. Dar e îngrozitor de greu.

— N-ar trebui să scrii dacă nu eşti în stare. Ce rost are să te tîngui că nu izbuteşti ? Întoarce-te acasă. Caută-ţi o slujbă sau spînzură-te. În orice caz taci. N-ai să reuşeşti niciodată să scrii.

— De ce spui asta ?

— Cînd vorbeşti, tu asculţi vreodată ce spui?
— Important e cum scriu, nu cum vorbesc.
— Mai bine ai tăcea.
— Eşti pur şi simplu crud. Toată lumea zice de mult despre tine că n-ai inimă, că eşti necruţător şi îngîmfat. Eu ţi-am luat întotdeauna apărarea. Dar de acum înainte n-am s-o mai fac.
— Cu atît mai bine.
— Cum poţi fi atît de necruţător faţă de aproapele tău?
— Nu ştiu. Ascultă, i-am spus, dacă nu eşti în stare să scrii, de ce nu înveţi să faci critică literară?
— Crezi că asta ar trebui să fac?
— Este o soluţie minunată. Critică vei izbuti să scrii întotdeauna. Atunci nu vei mai avea să te plîngi de lipsă de inspiraţie, nici nu vei mai fi niciodată mut şi abătut. Toată lumea te va citi şi te va respecta.
— Crezi că aş putea să devin un bun critic?
— Nu ştiu cît de bun. În orice caz poţi fi un critic. Se vor găsi întotdeauna oameni care să te ajute, iar tu îţi vei ajuta oamenii tăi.
— Ce înţelegi prin „oamenii mei"?
— Cei printre care te învîrteşti.
— Ăştia n-au nevoie de mine. Au ei criticii lor.
— Nu trebuie să faci neapărat critică literară. Poţi să te ocupi, bunăoară, de pictură, de teatru, de balet, de cinematograf...
— Trebuie să fie pasionant, dacă este aşa cum spui. Îţi mulţumesc din suflet, Hem'! Iată o activitate într-adevăr interesantă! Şi apoi e tot o muncă de creaţie.

— Creaţie ar fi poate prea mult spus. La urma urmei, şi Dumnezeu a creat lumea doar în şase zile, iar într-a şaptea s-a odihnit.
— De altfel nimic nu mă împiedică să-mi văd şi de creaţia literară.
— Nimic, în afară doar de incapacitatea de a corespunde criteriilor excesiv de severe, stabilite tot de tine, în calitate de critic.
— Criteriile mele vor fi foarte severe. Poţi fi sigur de asta.
— Nici nu mă îndoiesc.
Văzînd că se şi transformase într-un critic, l-am invitat să bem ceva şi a primit.
— Hem', mi-a spus — şi atunci am înţeles că intrase de-a binelea în tagma criticilor, deoarece, aceştia, cînd ţi se adresează, au obiceiul să înceapă fraza cu numele tău, mai curînd decît s-o încheie — trebuie să-ţi spun că, după părerea mea, ai un stil puţin prea sec.
— Ce păcat, am zis.
— Hem', e prea despuiat, prea sărac.
— Asta-i ghinionul meu!
— Hem', stilul tău e prea sec, prea despuiat, prea sărac, prea plat.
Am atins cu un sentiment de vinovăţie laba de iepure din buzunar şi am zis:
— Voi căuta să-l mai rotunjesc puţin.
— Însă ai grijă să nu-l umfli prea mult, că nu mi-ar plăcea.
— Hal', i-am răspuns, încercînd să vorbesc ca un critic, — mă voi feri cît oi putea să cad în această greşeală.

— Îmi pare bine că părerile noastre coincid, afirmă el, sigur de sine.

— Iar tu să nu uiţi că n-ai ce căuta aici cînd lucrez.

— Ne-am înţeles, Hem'. De altfel e şi firesc ca de acum înainte să am cafeneaua mea.

— Eşti foarte amabil.

— Mă străduiesc să fiu.

Ar fi fost interesant şi instructiv ca tînărul acesta să fi ajuns un critic celebru, ceea ce însă nu s-a întîmplat, deşi cîtva timp mi-am pus mari speranţe în el.

Cu toate că eram convins că tînărul nu va veni să mă caute chiar în ziua următoare, m-am hotărît să nu mă duc la *Closerie*, pentru a evita orice risc. M-am sculat a doua zi cu noaptea în cap, am fiert biberoanele, am amestecat laptele cu apa în proporţiile cuvenite, l-am turnat în biberoane, am dat unul lui *Mister Bumby* şi în timp ce toată lumea mai dormea, în afară de el, de motanul F. Pussy şi de mine, am lucrat la masa din sufragerie. Cum amîndoi erau cuminţi şi mă simţeam bine în societatea lor, am lucrat mai cu spor ca oricînd.

Pe atunci nu aveai nevoie de mai nimic ca să poţi lucra, nici măcar de laba de iepure, şi totuşi erai bucuros s-o ştii în buzunar.

CU PASCIN LA *DÔME*

ÎNTR-O seară frumoasă, după o zi grea de lucru, am ieşit din apartamentul nostru de deasupra fabricii de cherestea şi, lăsînd în urmă curtea plină cu stive de lemne, am închis poarta, am traversat strada, am intrat pe uşa din dos a brutăriei cu faţada pe *Boulevard Montparnasse*, am trecut prin dreptul cuptoarelor şi prin prăvălie, însoţit de mirosul plăcut de pîine şi am ajuns în stradă. În brutărie ardeau luminile, iar afară se însera ; am pornit pe stradă în sus prin întunericul ce se lăsa şi m-am oprit în dreptul terasei restaurantului *Nègre de Toulouse*, unde şervetele noastre în carouri albe şi roşii, vîrîte în inele de lemn şi aşezate pe un stelaj special, ne aşteptau să venim la masă. Am citit lista de bucate şapirografiată cu cerneală violetă şi cînd am văzut că *le plat du jour* [1] era *cassoulet* [2], mi s-a făcut dintr-o dată foame.

[1] Specialitatea zilei (fr.).
[2] Mîncare de fasole cu diferite feluri de carne : de gîscă, de raţă, de porc etc.

Domnul Lavigne, proprietarul restaurantului, m-a întrebat dacă lucrasem bine peste zi şi i-am răspuns că foarte bine. Mi-a spus că mă văzuse dis-de-dimineaţă scriind pe terasa de la *Closerie des Lilas*, dar nu îndrăznise să mă salute, fiindcă prea eram concentrat.

— Arătaţi ca un om singur în junglă, mi-a spus.

— Cînd lucrez, sînt ca un porc orb.

— Nu cumva vă închipuiaţi în junglă în momentul acela, *Monsieur ?*

— Nu, într-un hăţiş.

Am pornit pe bulevard în sus şi am privit vitrinele, încîntat de seara de primăvară şi de figurile trecătorilor pe care îi întîlneam. În cele trei cafenele mai renumite am zărit lume cunoscută ; pe unii îi ştiam numai din vedere, cu alţii făcusem cunoştinţă şi stăteam de vorbă. Dar mult mai simpatici mi se păreau trecătorii necunoscuţi care, la ora aceea cînd tocmai se aprindeau felinarele, mergeau grăbiţi undeva să ia un aperitiv, să mănînce în doi, ca apoi să petreacă noaptea împreună. Poate că şi consumatorii obişnuiţi ai celor trei cafenele mai importante făceau acelaşi lucru, ori poate că şedeau acolo numai ca să bea ceva, să stea de vorbă şi să fie văzuţi. Necunoscuţii care îmi plăceau însă, veneau la aceste cafenele mari tocmai fiindcă acolo se pierdeau în mulţime şi treceau neobservaţi, aşa că puteau rămîne doar ei doi, singuri şi nestingheriţi. Pe atunci şi la cafenelele mari consumaţiile erau ieftine, în toate găseai bere

bună şi băuturi la preţuri accesibile, indicate de altfel citeţ pe farfurioara pe care ţi se serveau.

În seara aceea gîndeam ca un om chibzuit, ce-i drept, dar nu prea original, ba mă şi socoteam virtuos la culme, căci toată ziua muncisem mult şi cu spor, deşi grozav aş fi vrut să mă duc la curse. Dar în acea perioadă mijloacele nu-mi îngăduiau aşa ceva, cu toate că se puteau cîştiga bani destui, consacrînd curselor de cai timpul cuvenit. Pe atunci încă nu se făcea analiza salivei cailor şi nu se aplicau nici celelalte metode care permit să se stabilească dacă un cal a fost stimulat pe cale artificială, astfel încît excitantele se foloseau pe scară foarte largă. Dar să calculezi şansele unor cai îndopaţi cu excitante, să stabileşti starea lor după simptome surprinse în padoc şi pe baza acestor observaţii nesigure, uneori mai curînd nişte intuiţii, să pui la bătaie bani pe care nu-ţi poţi îngădui să-i pierzi nu constituie ocupaţia cea mai nimerită pentru un tînăr prozator avînd soţie şi copil de întreţinut, în anii de ucenicie, cînd trebuie să se dedice cu totul scrisului.

Oricum, eram la fel de săraci ca înainte şi continuam să fac aceleaşi mici economii, pretextînd, bunăoară, că sînt invitat la dejun, ca apoi să mă plimb două ore în *Jardin du Luxembourg* şi la întoarcere să-i descriu soţiei cît de bine mîncasem. Cînd ai însă douăzeci şi cinci de ani şi proporţiile unui boxer de categorie grea, eşti grozav de flămînd dacă renunţi la o masă. Dar foamea îţi ascute în schimb spiritul de observaţie, şi mi-am dat seama că majoritatea oamenilor în-

fățișați în povestirile mele erau niște mîncăi care făceau mare caz de cantitatea și de calitatea bucatelor, iar cei mai mulți erau și amatori de băutură.

La *Nègre de Toulouse* beam un vin bun de Cahors, servit în carafe de un sfert, de o jumătate sau de un litru, pe care îl diluam de obicei cu apă, cam o treime din cantitate. Acasă, pe vremea cînd locuiam deasupra fabricii de cherestea, beam un vin corsican foarte căutat, fiind bun și ieftin. Era un vin cu adevărat corsican, încît îi puteai adăuga tot pe atîta apă fără să-și piardă gustul. Pe atunci se trăia foarte bine la Paris pe nimica toată, iar dacă din cînd în cînd renunțai la o masă și nu-ți cumpărai niciodată o haină nouă, izbuteai chiar să pui un ban de o parte și să-ți îngădui cîte o plăcere.

Cînd am ajuns în dreptul cafenelei *Select* am făcut cale întoarsă, fiindcă îl zărisem acolo pe Harold Stearns[1] și eram sigur că va începe să discute despre cai, și asta tocmai în momentul în care mă gîndeam cu conștiința împăcată și cu inima ușoară la aceste animale, fiindcă reușisem s-o rup cu ele. Însuflețit de virtutea cucerită în seara aceea, am trecut pe lîngă obișnuiții cafenelei *Rotonde,* plin de dispreț față de viciu și de instinctul gregar și, traversînd bulevardul, m-am îndreptat spre *Dôme*. Și această cafenea era ticsită, dar consumatorii de aici veneau după o zi de muncă.

[1] *Harold Stearns* (1891—1943), publicist american.

Erau pictori care lucraseră pînă ce se întunecase, modele care le pozaseră, scriitori care își terminaseră programul zilnic de lucru cu mai mult sau mai puțin succes ; se mai aflau acolo și bețivi și fel de fel de oameni ciudați — pe unii dintre aceștia îi cunoșteam, pe alții îi priveam ca pe niște simpli figuranți.

Am intrat și m-am așezat la masa lui Pascin, care venise cu două modele ale sale, două surori. Pascin mă chemase, făcîndu-mi semn cu mîna, în timp ce stăteam nehotărît pe trotuarul străzii Delambre, chibzuind dacă să intru să beau ceva sau să-mi văd de drum. Pascin era un pictor foarte bun, veșnic beat ; se îmbăta dinadins, cu bună știre, fără să-și piardă însă luciditatea. Cele două modele erau tinere și drăguțe. Una era foarte brună, mititică, admirabil proporționată și făptura ei delicată avea o falsă aparență de depravare. Cealaltă era copilăroasă și prostuță, dar foarte frumoasă, de o frumusețe trecătoare ca aceea a copiilor. Nu avea un corp atît de perfect ca sora ei, cu care nimeni de altfel nu a putut rivaliza în primăvara aceea.

— Sora cea bună și sora cea rea, mi le prezentă Pascin. Am bani. Ce vrei să bei ?

— O halbă de bere blondă, i-am cerut chelnerului.

— Ia un *whisky*. Am bani.

— Prefer berea.

— Dacă ți-ar plăcea într-adevăr berea, te-ai fi dus la *Lipp*. Mi se pare că azi ai lucrat ?

— Da.

— Merge ?

— Sper că da.
— Bravo, îmi pare bine. Şi viaţa ţi se pare la fel de frumoasă?
— Da.
— Cîţi ani ai?
— Douăzeci şi cinci.
— Vrei să te culci cu ea? mă întrebă întorcîndu-şi privirea spre sora cea brună şi zîmbind. I-ar face bine.
— Cred că pe ziua de azi te-ai ocupat destul dumneata de ea.
Fata îmi zîmbi cu gura pînă la urechi:
— E rău, dar e drăguţ, zise.
— Poţi să te duci cu ea la mine în atelier.
— Lăsaţi porcăriile! exclamă sora cea blondă.
— Ţi-a cerut cineva părerea? o întrebă Pascin.
— Nu, nimeni. Totuşi v-am spus-o.
— Hai să petrecem o seară plăcută, zise Pascin. Un tînăr scriitor serios, un bătrîn pictor înţelept şi prietenos, şi două fete tinere şi frumoase avînd toată viaţa înaintea lor.
Dar în timp ce şedeam la masă şi fetele îşi sorbeau pe îndelete băuturile, eu îmi beam berea, iar Pascin lua a doua *fine à l'eau,* el era singurul dintre noi care petrecea o seară plăcută. Fata cea brună se tot foia ca să-şi scoată la iveală farmecele, ba întorcîndu-se în profil, astfel ca lumina să cadă pe faţa ei cu obrajii supţi, ba arătîndu-mi sînii precis conturaţi sub puloverul negru. Părul ei tuns scurt era lucios şi negru ca al unei orientale.

— După ce ai pozat toată ziua, crezi că e cazul să continui şi aici la cafenea, de îţi tot potriveşti puloverul ca un manechin? o întrebă Pascin.
— Fac ce-mi place, răspunse fata.
— Arăţi ca o jucărie din Iava.
— Nu şi la ochi. Asta-i mai greu de realizat, zise ea.
— Atunci semeni cu o biată *poupée*[1] perversă.
— Se poate, i-o întoarse ea. Dar, spre deosebire de dumneata, eu sînt vie.
— Asta rămîne de dovedit.
— Bine, declară ea. Îmi plac experienţele.
— Nu-ţi ajunge cea de astăzi?
— Cea de azi nu înseamnă nimic, zise ea, aşezîndu-se astfel încît ultima licărire a asfinţitului să-i cadă pe faţă. Pictura e un excitant pentru dumneata. Dumnealui e îndrăgostit doar de vopsele — zise întorcîndu-se spre mine. Un viciu ca toate celelalte.
— Ai vrea să te pictez, să te plătesc pentru asta, şi pe deasupra să mă şi îndrăgostesc de tine, preciză Pascin. Sărmană păpuşică!
— Nu-i aşa că-ţi plac, *Monsieur?* mă întrebă ea.
— Foarte mult.
— Din păcate eşti prea înalt, constată ea cu tristeţe.

[1] Păpuşă (fr.).

— Ascultă, zise Pascin, dacă îţi închipui că sînt îndrăgostit de vopsele, mîine am să te pictez în acuarelă.

— Cînd luăm masa, întrebă cealaltă soră. Şi unde ?

— Vrei să mănînci cu noi ? mă invită fata cea brună.

— Nu, mă duc să iau masa cu a mea *légitime*. Aşa i se spunea pe atunci soţiei, astăzi i se spune *ma régulière*.

— Trebuie să te duci neapărat ?

— Trebuie şi vreau.

— Atunci du-te, încuviinţă Pascin. Şi ai grijă să nu te îndrăgosteşti de maşina de scris.

— Dacă are să se întîmple aşa ceva, am să scriu cu creionul.

— De mîine trec la acuarelă, hotărî Pascin. Bine, copii, mai beau un păhărel şi pe urmă mîncăm unde doriţi.

— *Chez les Vikings* [1], declară fata cea brună.

— Luaţi-mă şi pe mine, se rugă sora ei.

— Fireşte, consimţi Pascin. Noapte bună, tinere. Să dormi bine.

— Şi dumneata la fel.

— Nu mă lasă ele să dorm, zise Pascin. Eu nu dorm niciodată.

— Astă noapte să dormi.

— După o masă *chez les Vikings ?*

[1] La Vikingi.

Şi Pascin, cu pălăria lăsată pe spate, zîmbi sarcastic. Ai fi zis că este mai curînd un personaj de pe Broadway de la sfîrşitul secolului trecut, şi nu pictorul fermecător pe care l-am cunoscut ; mai tîrziu, după ce s-a spînzurat, îmi plăcea să-mi aduc aminte de el aşa cum îl văzusem în seara aceea la *Dôme*. Se spune că în fiecare dintre noi se găsesc germenii viitoarelor noastre acţiuni, dar mie mi s-a părut întotdeauna că la aceia care ştiu să glumească în viaţă, germenii sînt acoperiţi cu un pămînt mai bun şi cu un strat mai gros de îngrăşăminte.

8—3471

EZRA POUND ȘI AL SĂU *BEL ESPRIT*[1]

EZRA POUND era un prieten de nădejde și un om foarte săritor. Studioul din *rue Notre-Dame-des-Champs,* unde locuia împreună cu soția lui, Dorothy, era pe atît de sărăcăcios, pe cît era de somptuos acela al Gertrudei Stein. Avea însă multă lumină, o sobă care dădea destulă căldură și pereții împodobiți cu tablouri de pictori japonezi, cunoscuți de-ai lui Ezra. Aceștia făceau parte cu toții din nobilimea țării lor, aveau păr lung, negru și lucios, care le cădea pe față de cîte ori făceau o plecăciune. Ei îmi impuneau grozav, dar tablourile lor nu-mi plăceau. Nu le înțelegeam, deși nu erau cîtuși de puțin misterioase, iar cînd am început să le înțeleg, m-au lăsat rece, spre regretul meu, dar n-aveam ce-i face.

În schimb, îmi plăceau foarte mult tablourile pictate de Dorothy, pe care o găseam nespus de frumoasă și bine făcută. Îmi plăcea de asemenea

[1] Spirit de artist.

bustul lui Ezra de Gaudier-Brzeska, ca și toate fotografiile operelor acestui sculptor, care ilustrau studiul lui Ezra despre el. Ezra era încîntat și de pictura lui Picabia[1], pe care eu o socoteam pe atunci fără valoare, după cum îmi displăceau și tablourile lui Wyndham Lewis, pe care el le admira foarte mult. Lui Ezra îi plăceau în general operele prietenilor săi, ceea ce dovedea un devotament lăudabil, dar uneori și o lipsă de discernămînt regretabilă. N-am discutat niciodată pe această temă cu el, căci aveam obiceiul să nu vorbesc despre ceea ce nu-mi plăcea. Îmi ziceam că admirația cuiva pentru tablourile sau scrierile prietenilor săi se aseamănă desigur cu dragostea altora față de familia lor, așa că orice critică ar fi fost deplasată. Cîteodată te codești multă vreme să-ți critici familia proprie sau a soției, deși o scoți mai ușor la capăt cu pictorii fără talent care, spre deosebire de ai tăi, nu-ți pot pricinui nici necazuri îngrozitoare, nici nu te pot răni pînă în adîncul inimii. Cînd ai de a face cu pictori lipsiți de talent, e destul să nu-i iei în seamă. Familia, însă, chiar după ce te-ai deprins să n-o mai iei în seamă, să n-o mai asculți și să nu-i mai răspunzi la scrisori, mai are destule posibilități de a-ți face rău. Ezra își judeca semenii cu mai multă blîndețe și îngăduință creștinească decît mine. Scrisul său, cînd îi izbutea într-adevăr, atingea perfecțiunea, iar în greșelile lui era așa de sincer, așa de legat

[1] *Francis Picabia* (1879—1953), pictor francez, promotor al cubismului și dadaismului.

de ele, şi cu oamenii se purta atît de frumos, încît l-am privit întotdeauna ca pe un fel de sfînt. Asta cu toate că era irascibil, cum se prea poate să fi fost şi mulţi dintre sfinţi.

Ezra îmi ceruse să-l învăţ boxul şi într-o zi, pe înserate, în timpul antrenamentului, l-am cunoscut în studioul lui pe Wyndham Lewis. Cum Ezra nu practica acest sport de prea multă vreme, mă stingherea faptul că ţinea să continuăm lecţia în prezenţa prietenului său şi făceam tot ce puteam ca să-l pun într-o lumină cît mai favorabilă. Dar nu prea izbuteam, fiindcă făcuse scrimă şi acum mi-era greu să-l învăţ să boxeze cu stînga, să înainteze totdeauna cu piciorul stîng şi apoi să pună dreptul paralel, în poziţia cuvenită. Iar acestea erau doar mişcările elementare. De altfel n-am reuşit niciodată să-l deprind să dea lovituri scurte şi rapide cu stînga, şi abia mult mai tîrziu l-am învăţat să ţină braţul drept îndoit.

Wyndham Lewis purta o pălărie neagră, cu boruri largi, cum se mai vedeau doar în acest cartier, şi era îmbrăcat ca un personaj din *Boema*. Figura lui îmi amintea de o broască, nici măcar de un buhai de baltă, ci de una foarte obişnuită, pentru care Parisul era un lac prea mare. Pe vremea aceea eram convinşi că orice scriitor sau pictor are dreptul să se îmbrace cum poate şi că nu există nici o ţinută oficială pentru artişti ; Lewis, însă, purta uniforma artiştilor dinainte de război. Mi-era penibil să-l privesc, în timp ce urmărea cu dispreţ cum mă feream de

loviturile cu stînga ale lui Ezra sau le respingeam cu palma dreaptă.

Aş fi vrut să încetăm, dar Lewis stărui să continuăm şi îmi dădeam seama că deşi habar n-avea de box, ne urmărea cu răbdare, sperînd că Ezra va primi nişte lovituri straşnice, ceea ce nu s-a întîmplat însă. Eu n-am atacat niciodată, lăsîndu-l pe Ezra să vină după mine cu stînga întinsă şi să mă lovească de cîteva ori cu dreapta, după care am declarat lecţia încheiată, m-am spălat cu o cană de apă, m-am şters cu prosopul şi mi-am pus tricoul.

Apoi am băut ceva şi l-am ascultat pe Ezra vorbind cu Lewis despre cunoscuţi de-ai lor de la Londra şi de la Paris. Îl examinam pe Lewis cu atenţie, dar pe furiş, aşa cum îţi urmăreşti adversarul la box, şi nu cred să fi întîlnit vreodată un om mai respingător. Din înfăţişarea unor oameni vorbeşte răul, aşa cum dintr-un bun cal de curse vorbeşte rasa. Asemenea oameni au demnitatea unui şancru tare. Lewis nu era o întruchipare a răului, avea numai un aspect respingător.

În drum spre casă, am încercat să precizez de ce anume îmi amintea Lewis. Mi-au dat în gînd o mulţime de lucruri, toate din domeniul medicinei, afară de „zeama de picioare“, o expresie neacademică. M-am străduit să-i descompun chipul în trăsături, şi să-l descriu, dar n-am reuşit să-i evoc decît ochii. Din prima clipă, cînd i-am zărit ochii sub pălăria neagră, mi-a făcut impresia unui sadic ghinionist.

— Astăzi am întîlnit omul cel mai respingător pe care l-am văzut vreodată, i-am spus soției.

— Nu-mi vorbi de el, Tatie, mă opri ea. Te rog să nu-mi povestești despre el tocmai cînd ne așezăm la masă.

Peste vreo săptămînă, cînd am întîlnit-o pe *Miss* Stein, i-am spus că făcusem cunoștință cu Wyndham Lewis și am întrebat-o dacă îl cunoaște.

— Eu l-am poreclit „Viermele care măsoară". Sosește de la Londra, și cum vede o pictură reușită, își scoate creionul din buzunar și începe s-o măsoare cu de-amănuntul, plimbîndu-și degetul mare pe creion. O tot studiază, o tot măsoară, căutînd să surprindă cum anume a fost realizată. Apoi se întoarce la Londra și o reproduce, dar nu reușește, fiindcă i-a scăpat esențialul.

De atunci am început să-i spun în sinea mea tot „Viermele care măsoară", poreclă ce vădea mai multă îngăduință creștinească decît cea născocită de mine. Mai tîrziu m-am străduit să-l găsesc chiar simpatic și să mă împrietenesc cu el, așa cum mi s-a întîmplat cu aproape toți prietenii lui Ezra, acesta ajutîndu-mă să-l înțeleg pe fiecare dintre ei. Dar prima mea impresie, atunci cînd am făcut cunoștință cu el în studioul lui Ezra, a fost cea descrisă.

Ezra era cel mai generos dintre toți scriitorii pe care i-am cunoscut și cel mai dezinteresat. Ajuta poeții, pictorii, sculptorii și prozatorii în talentul cărora avea încredere, și era gata să ajute pe oricine se afla la greu, indiferent dacă îi inspira încredere sau nu. Îl preocupa soarta

oricui, iar în perioada cînd l-am cunoscut, îl îngrijora mai cu seamă situația lui T. S. Eliot care, după spusele lui Ezra, era nevoit să lucreze la o bancă din Londra, unde își petrecea cea mai mare parte din timp, rămînîndu-i doar foarte puțin răgaz pentru activitatea sa poetică.

Pe atunci, Ezra a înființat un soi de asociație denumită *Bel Esprit,* împreună cu *Miss* Natalie Barney, o americană bogată, protectoare a artelor. *Miss* Barney fusese prietenă cu Rémy de Gourmont [1], bineînțeles înainte de a o cunoaște eu; în casa ei se întîlneau periodic scriitori, avea un salon literar, iar în grădină, un mic templu grecesc. Multe americane și franțuzoaice destul de bogate aveau cîte un „salon", pe care am înțeles foarte curînd că trebuie să-l ocolesc cu orice preț ; dar cred că *Miss* Barney era singura care se putea mîndri și cu un mic templu grecesc în grădină.

Ezra mi-a arătat broșura editată de *Bel Esprit,* pe coperta căreia *Miss* Barney îi îngăduise să reproducă micul templu grecesc. *Bel Esprit* avea drept scop să adune contribuții din veniturile noastre ale tuturor pentru a crea un fond care să-i permită lui *Mister* Eliot să părăsească banca și să se consacre poeziei, avînd din ce trăi. Ideea mi se părea bună, mai ales că, după spusele lui Ezra, cînd îl vom fi scos pe *Mr.* Eliot de la bancă, vom putea ulterior să asigurăm pe această cale existența fiecăruia dintre noi.

[1] *Rémy de Gourmont* (1858—1915), scriitor și critic literar francez.

Din pricina mea s-au produs însă oarecari încurcături, fiindcă de cîte ori venea vorba despre poet, îl numeam maiorul Eliot, pretinzînd că-l confundam cu maiorul Douglas, un economist ale cărui idei îl entuziasmau pe Ezra. Acesta înţelegea totuşi că am cele mai bune intenţii, şi sentimente faţă de *Bel Esprit*, deşi nu-i plăcea să mă audă cerînd prietenilor mei fonduri pentru a-l scăpa pe maiorul Eliot de la bancă, mai ales că totdeauna se găsea cineva să întrebe : ce căuta un maior într-o bancă, iar dacă fusese scos din armată, cum de nu primise o pensie sau măcar un ajutor ?

În astfel de cazuri le explicam prietenilor mei că întrebarea era deplasată. „Ori eşti tu însuţi înzestrat cu *bel esprit*, ori ba. Dacă ai fi, ai contribui fără discuţie la eliberarea maiorului de la bancă, iar dacă nu, cu atît mai rău pentru tine. Cum, nu înţelegi semnificaţia micului templu grecesc ? Nu ? Mi-am închipuit. Păcat de tine, dragul meu. Păstrează-ţi banii. Ne lipsim de ei."

În calitatea mea de membru, am dus o campanie susţinută pentru *Bel Esprit* şi pe atunci visul meu cel mai scump era să-l văd pe maior ieşind cu pas energic pe uşa băncii ca un om liber. Nu-mi aduc aminte cum s-a destrămat *Bel Esprit* în cele din urmă, cred însă că sfîrşitul i s-a tras din publicarea volumului *The Waste Land*[1], pentru care i s-a decernat maiorului premiul revistei *Dial*, iar după scurt timp o doamnă din aristocraţie a acceptat să finanţeze revista *Criterion*, scoasă de Eliot, aşa încît Ezra şi cu mine nu mai aveam nici un motiv de îngrijorare în privinţa lui. Cît despre micul templu grecesc, cred că se mai află şi astăzi tot acolo în grădină. Eu am rămas însă cu părerea de rău de a nu fi izbutit să-l scoatem pe maior de la bancă numai prin *Bel Esprit*, aşa cum visasem, sperînd că poate va primi chiar să locuiască în micul templu grecesc, aşa încît am fi putut să-l vizităm din cînd în cînd, eu cu Ezra, ca să-l încununăm cu lauri. Ştiam un loc unde creştea laur foarte frumos, iar pînă acolo mă puteam duce cu bicicleta ; îmi propusesem să-l încununăm de cîte ori se va simţi singur sau de cîte ori va termina de recitit fie manuscrisul, fie corecturile unui alt poem de vaste proporţii ca *Pămînt pustiit*. Acest plan al meu, ca şi multe altele, a avut consecinţe morale dezastruoase pentru mine, deoarece cu banii destinaţi eliberării maiorului de la bancă am pariat la cursele de la Enghien pe nişte cai dopaţi. Două zile la rînd, aceşti cai şi-au învins concurenţii nedopaţi sau insuficient dopaţi, cu excepţia unei singure curse, în care calul nostru fusese îndopat cu atîtea droguri, încît înainte de start a trîntit jocheul la pămînt, a luat-o razna, făcînd ocolul pistei şi sărind singur peste toate obstaco-

[1] Pămînt pustiit.

lele, aşa de frumos cum nu vezi decît în vis. Dar jocheul l-a prins, l-a încălecat, a pornit reglementar, clasîndu-se onorabil, după cum spun francezii în astfel de cazuri, ispravă care nu a adus însă nici un cîştig.

Aş fi fost mult mai mulţumit dacă aceşti bani pierduţi la curse ar fi ajuns la *Bel Esprit,* care pe atunci însă nu mai exista. M-am consolat totuşi cu gîndul că, dacă aş fi cîştigat, aş fi putut aduce o contribuţie mai substanţială la *Bel Esprit,* după cum şi intenţionasem la început.

O ÎNCHEIERE DESTUL DE CIUDATĂ

RELAŢIILE mele cu Gertrude Stein s-au încheiat într-un fel destul de ciudat. Devenisem prieteni foarte buni, îi făcusem şi unele servicii concrete ; bunăoară, datorită mie, o carte voluminoasă de-a ei începuse să apară regulat în revista lui Ford ; mă ocupasem de dactilografierea manuscrisului şi de corectarea şpalturilor, iar prietenia noastră era din ce în ce mai strînsă, poate chiar peste aşteptările mele. Prietenia dintre un bărbat şi o femeie celebră n-are prea multe perspective de durată, deşi poate fi foarte plăcută înainte de a lua o întorsătură mai fericită sau mai regretabilă, iar prietenia cu o scriitoare ambiţioasă la culme are şi mai puţine perspective. O dată, după ce nu mai fusesem un timp în casa din *rue de Fleurus* 27 şi am încercat să mă scuz, pretextînd că nu ştiam cînd o puteam găsi acasă, *Miss* Stein mi-a răspuns :

— Bine, dar poţi dispune de casa mea cum doreşti, Hemingway. Nu ştii acest lucru ? Vorbesc foarte serios. Vino oricînd, camerista — îi spuse pe nume, dar l-am uitat — va avea grijă să nu-ţi lipsească nimic pînă mă întorc şi te rog să te simţi aici ca la dumneata acasă.

N-am abuzat de această invitaţie, deşi cînd treceam uneori pe acolo, camerista îmi servea o băutură, priveam tablourile, iar dacă *Miss* Stein întîrzia, îi mulţumeam cameristei, o rugam să transmită cîte ceva stăpînei şi plecam. O dată, cînd *Miss* Stein se pregătea să plece cu maşina în Sud, însoţită de cineva, mi-a cerut să trec pe la ea într-o dimineaţă ca să ne luăm rămas bun. Ne poftise să venim s-o vedem acolo unde se ducea, urmînd ca Hadley şi cu mine să locuim la hotel, dar noi aveam alte planuri, alte călătorii ne atrăgeau mai mult. Aşa ceva, fireşte, nu se spune dar chiar dacă ţi-ai fi exprimat dorinţa de a te duce, oricînd mai putea interveni ceva care să te împiedice. Începusem să cunosc cît de cît tertipurile necesare pentru a scăpa de invitaţii. Am fost nevoit să le învăţ. Mult mai tîrziu, Picasso mi-a povestit că întotdeauna le promitea oamenilor bogaţi că va veni, atunci cînd îl pofteau, pentru că acest lucru îi făcea fericiţi, dar în ultimul moment se întîmpla negreşit ceva care îl împiedica să se ducă. El nu se referea însă la *Miss* Stein, ci la cu totul alte persoane.

Era o zi minunată de primăvară ; coborîsem din *Place de l'Observatoire* şi treceam prin micul

parc Luxembourg. Înfloriseră castanii sălbatici, pe aleile acoperite cu pietriş se jucau o mulţime de copii, în timp ce guvernantele şedeau pe bănci, iar eu mă uitam la turturelele din copaci şi ascultam cum gîngureau cele pe care nu le vedeam.

Camerista mi-a deschis uşa încă înainte de a fi sunat, m-a poftit înăuntru şi m-a rugat să aştept, căci *Miss* Stein avea să coboare numaidecît. Deşi era înainte de masă, camerista îmi turnă un pahar de *eau-de-vie* şi mi-l întinse, făcîndu-mi ştrengăreşte cu ochiul. Alcoolul incolor îmi lăsă o senzaţie plăcută pe limbă şi nici nu apucasem să-l înghit cînd am auzit pe cineva care vorbea cu *Miss* Stein, aşa cum nu auzisem încă pe nimeni vorbind cu un om — pe nimeni, nicăieri, niciodată.

Apoi am recunoscut vocea Gertrudei Stein, implorînd, umilă şi plîngăreaţă :

— Nu, pisicuţa mea. Nu face asta, te rog, nu. Fac orice, pisicuţă, dar te implor, renunţă ! Te conjur, nu face asta. Te rog din suflet !

Am înghiţit băutura, am pus paharul pe masă şi am dat să ies. Camerista m-a ameninţat cu degetul şi mi-a şoptit :

— Nu plecaţi. Are să coboare imediat.

— Trebuie să plec, i-am spus, căutînd să nu mai aud nimic în timp ce mă apropiam de ieşire, dar mi-era cu neputinţă, fiindcă discuţia continua şi singurul mijloc de a nu o mai auzi era să închid uşa după mine. Erau nişte invective îngrozitoare, urmate de răspunsuri şi mai îngrozitoare.

În curte, i-am zis cameristei :

— Spune-i, te rog, că m-ai întîlnit în curte şi că n-am putut sta nici o clipă, fiindcă trebuie să mă duc la un prieten bolnav. Urează-i drum bun din partea mea. De altfel am să-i scriu.

— *C'est entendu, Monsieur* [1]. Ce păcat că nu puteţi aştepta !

— Da, i-am răspuns. Ce păcat !

În felul acesta destul de stupid, s-a încheiat totul pentru mine, deşi îi mai făceam mici servicii ca şi înainte, scurte vizite de politeţe, însoţind la rugămintea ei anumiţi invitaţi şi aşteptînd să fiu concediat o dată cu cei mai mulţi dintre prietenii ei, atunci cînd va fi sosit momentul să fim înlocuiţi cu alţii. Era trist să vezi cum tablouri fără valoare îşi făceau apariţia printre pînzele celebre. Dar acum nu mai avea importanţă, cel puţin pentru mine. *Miss* Stein s-a certat cu aproape toţi prietenii care ţinuseră ca şi mine la ea, cu excepţia lui Juan Gris [2], cu care nu apucase să se certe fiindcă murise. De altfel, nici nu cred că el s-ar fi sinchisit căci, după cum reiese din pictura lui, devenise indiferent la toate.

Mai tîrziu, *Miss* Stein a rupt-o şi cu noii ei prieteni, ceea ce n-a mai prezentat însă interes pentru nimeni dintre noi. Cu timpul a ajuns să semene cu un împărat roman, desigur spre mulţumirea acelora care preferă femeile cu înfăţişare de împăraţi romani. Dar nu trebuie uitat că Picasso i-a pictat portretul şi parcă şi acum o văd cum arăta pe vremea cînd părea o ţărancă din Friuli.

Pînă la urmă toţi foştii ei prieteni sau aproape toţi, printre care şi eu, s-au împăcat cu ea, de teamă să nu pară demodaţi şi farisei. Totuşi, n-am putut să-i mai fiu cu adevărat prieten : mă împiedica inima şi raţiunea. Cel mai grav e cînd raţiunea se opune prieteniei. Dar situaţia dintre noi era şi mai complicată.

[1] Am înţeles, domnule.
[2] *Juan Gris (José Gonzalez)* (1887—1927), pictor spaniol cubist, stabilit în Franţa.

OMUL CARE PURTA PECETEA MORȚII

CU POETUL Ernest Walsh am făcut cunoștință într-o după amiază, în studioul lui Ezra; era însoțit de două fete în haine lungi de vizon, iar în fața casei îl aștepta o mașină lungă și strălucitoare, închiriată de la hotelul *Claridge*, cu un șofer în uniformă. Fetele, amîndouă blonde, traversaseră oceanul pe același vapor cu Walsh. Sosiseră cu toții în ajun și poetul le luase cu el în vizită la Ezra.

Ernest Walsh era negricios, înflăcărat, un irlandez tipic cu aere de poet, purtînd ostentativ pecetea morții, ca un erou de film sortit pieirii. Stătea de vorbă cu Ezra, iar eu vorbeam cu fetele, care m-au întrebat dacă am citit poemele lui Mr. Walsh. Le-am spus că nu și atunci una dintre ele a scos din poșetă un număr din *Poetry, a Magazine of Verse* editată de Harriet Monroe, în care mi-a arătat cîteva poeme de Walsh.

— Primește o mie două sute de dolari de bucată, îmi spuse fata.

— De fiecare poem, preciză cealaltă.

Mi-am adus aminte că eu primeam doisprezece dolari de pagină, cel mult, de la aceeași revistă.

— Trebuie să fie un foarte mare poet, am zis.

— Nici Edi Guest nu primește atîta, adăugă prima. Nici măcar poetul acela... am uitat cum îi zice. Dar trebuie să știi dumneata.

— Kipling, interveni prietena ei.

— E mai bine plătit ca oricare altul, declară prima fată.

— Rămîneți mult timp la Paris? le-am întrebat.

— Din păcate, nu prea mult. Sîntem aici cu un grup de prieteni.

— Pe vaporul cu care am venit nu era nici un om mai de soi, știi? Afară de Mr. Walsh, bineînțeles.

— Îi place să joace cărți? am întrebat.

Fata îmi aruncă o privire cam dezamăgită și totodată înțelegătoare:

— Nu. Un om care scrie versuri ca ale lui nu se ocupă cu așa ceva.

— Cu ce vapor vă întoarceți?

— Încă nu ne-am hotărît. Depinde de cursele de vapoare și de multe alte lucruri. Și dumneata te întorci acasă?

— Nu. Eu o duc destul de bine aici.

— Mi se pare că ăsta-i un cartier sărac, nu-i așa?

— Da. Însă e foarte plăcut. Eu lucrez în cafenele și mă duc la curse.

— Și te poți duce la curse în hainele astea?

— Nu, asta-i ținuta mea de cafenea.

— Interesant, spuse una dintre fete. Mi-ar plăcea și mie să cunosc viața de cafenea. Și ție, draga mea ?

— Cum să nu, întări cealaltă.

Mi-am însemnat numele lor în carnet și le-am promis să le telefonez la *Claridge*. Fetele erau într-adevăr drăguțe. Apoi mi-am luat rămas bun de la ele, de la Walsh și de la Ezra. Walsh tot îi mai povestea cu înflăcărare ceva, lui Ezra.

— Nu-ți uita făgăduiala, îmi aminti cea mai înaltă dintre fete.

— Cum aș putea ? am spus, strîngîndu-le mîna pentru a doua oară.

Peste puțin am aflat de la Ezra că Walsh scăpase teafăr de la *Claridge* numai datorită cauțiunii depuse de niște admiratoare ale poeziei și ale poeților ce poartă pecetea morții, iar mai tîrziu, că obținuse un sprijin financiar din altă parte și se pregătea să înființeze o nouă revistă trimestrială, al cărei co-director avea să fie.

Pe vremea aceea *Dial*, o revistă literară americană, editată de Scotfield Thayer, decerna anual un premiu de o mie de dolari, pare-mi-se, unuia dintre colaboratorii săi pentru calități literare excepționale. Pentru un scriitor modest, premiul acesta însemna o sumă considerabilă, ca să nu mai vorbim de creșterea prestigiului ; fusese atribuit pînă atunci cîtorva autori, pe merit bineînțeles. Iar pe vremea aceea, doi inși puteau să trăiască bine și confortabil în Europa cu cinci dolari pe zi, ba să mai și călătorească.

Și revista condusă de Walsh în calitate de co-director, urma să distingă cu un premiu foarte

substanțial, pe cît se spunea, pe colaboratorul a cărui lucrare apărută într-unul din cele patru numere anuale, va fi socotită cea mai valoroasă.

E greu de precizat dacă știrea era un simplu zvon, scornit de flecari, sau se întemeia pe o afirmație făcută în taină cuiva. În orice caz să sperăm și să rămînem încredințați că totul a pornit din cele mai curate intenții cu putință. Fapt cert e că celălalt co-director, colegul lui Walsh, nu poate fi bănuit sau acuzat de nimic.

Dar într-o zi, curînd după ce am auzit zvonul despre premiul cu pricina, Walsh m-a poftit la dejun în cel mai bun și mai scump restaurant din apropierea bulevardului Saint-Michel și, după stridii, — niște *marennes* plate, bătînd în arămiu, cu mult mai scumpe decît obișnuitele *portugaises* bombate, pe care mi le puteam eu îngădui, — stropite cu o sticlă de *Pouilly-Fuissé* a început să intre cu dibăcie în materie. Părea că vrea să mă îmbrobodească la fel ca pe cele două aventuriere de pe vapor — firește dacă erau niște aventuriere și dacă jocul îi reușise — de aceea, cînd m-a întrebat dacă mai doresc o duzină de stridii plate, cum le spunea, am primit cu plăcere. Cum față de mine n-a căutat cu tot dinadinsul să arate ca un condamnat la moarte, m-am simțit ușurat. Știa că aflasem de boala lui care nu era doar o simplă prefăcătorie, iar de tuberculoză, mai ales într-un stadiu atît de avansat, se murea pe atunci. Îi eram recunoscător că nu se ostenea nici măcar să tușească, mai cu seamă

la masă. Mă gîndeam dacă nu cumva mănîncă stridii plate cu același scop ca prostituatele din Kansas City, condamnate la moarte de boală și de toate celelalte rele, și care sînt veșnic în căutarea unui leac suveran împotriva tuberculozei ; dar nu l-am întrebat. Am început să mănînc a doua duzină de stridii plate, servite pe un platou de argint ; le luam de pe stratul de gheață sfărîmată și urmăream cum reacționează, crispîndu-și marginile arămii, nespus de delicate, în timp ce storceam lămîie peste ele sau le desprindeam de scoică, înainte de a le pune în gură și a le mesteca pe îndelete.

— Ezra este un mare, mare poet, spuse deodată Walsh, privindu-mă cu ochii săi negri de poet.

— Da, am confirmat. Și un om admirabil.

— Un suflet nobil, adăugă Walsh. În adevăratul înțeles al cuvîntului.

Am continuat să mîncăm și să bem în tăcere, ca un omagiu adus nobleței sufletești a lui Ezra. Mi se făcuse dor de el și îmi părea rău că nu lua masa cu noi, mai ales că nici el nu-și putea îngădui să mănînce *marennes*.

— Joyce e un mare scriitor, zise iar Walsh. Nespus de mare.

— Mare, am recunoscut. Și un prieten de nădejde.

Ne împrietenisem în acea minunată perioadă a vieții lui, după ce terminase *Ulysses* și nu începuse încă lucrarea care a purtat multă vreme

titlul provizoriu *Work in Progress*[1]. Mă gîndeam în momentul acela la Joyce și îmi aminteam o mulțime de lucruri în legătură cu el.

— Ce rău îmi pare că i-a slăbit atît de rău vederea, zise Walsh.

— Și lui, am adăugat.

— Asta-i tragedia vremii noastre, declară Walsh.

— Fiecare om are o suferință, am zis, încercînd să evit în timpul mesei această discuție deprimantă.

— Dumneata n-ai nici una, susținu el, desfășurînd în cinstea mea tot farmecul său natural și artificial, inclusiv poza de condamnat la moarte.

— Vrei să spui că eu nu port pecetea morții ? l-am întrebat fără voia mea.

— Dimpotrivă, dumneata porți pecetea Vieții. Rostise ultimul cuvînt de parcă ar fi fost scris cu literă mare.

— Nu-i decît o chestiune de timp, i-am răspuns.

Cum avea poftă de o friptură în sînge, am comandat două porții de *tournedos* cu *sauce béarnaise*, gîndindu-mă că untul are să-i facă bine.

— Ce-ar fi să bem și un vin roșu ? îmi propuse.

Am chemat pe *sommelier*[2] și i-am cerut o sticlă de *Châteauneuf-du-Pape*. Chiar dacă vinul

[1] „Lucrare în curs", scrisă timp de 17 ani, al cărei titlu definitiv e *Finnegan's Wake* — „Veghea lui Finnegan".

[2] Ospătarul căruia i se comandă băuturile în restaurantele de lux.

are să mi se urce la cap, nu-i nimic ; am să fac o plimbare pe cheiurile Senei și are să-mi treacă, mi-am zis. Iar Walsh n-are decît să doarmă sau să facă ce-i place. Eu oricum îmi voi vedea de treburile mele.

M-am dumirit ce urmărea abia după ce am terminat friptura cu cartofi prăjiți și am golit două treimi din sticla de *Châteauneuf-du-Pape*, vin tare, care nu se bea de obicei la prînz.

— N-are rost să ne ascundem după deget, îmi spuse deodată. Știi că dumitale îți vom da premiul ? Nu-i așa că știi ?

— Mie ? am întrebat. De ce ?

— Fiindcă dumneata trebuie să-l primești.

A început să-mi vorbească despre scrierile sale, iar eu am încetat să-l mai ascult. Mi se făcea rău cînd auzeam pe cineva vorbind în fața mea despre ce și cum scriam ; așa că îl priveam doar cum își joacă rolul de condamnat la moarte și mă gîndeam : „Vrei să mă tragi pe sfoară, profitînd de faptul că ești tuberculos, șarlatanule. În război am văzut un batalion înaintînd pe un drum prăfos : știam că pe o treime din ei îi așteaptă moartea sau o soartă și mai cumplită, dar pe fețele lor, acoperite cu același strat gros de praf, nu deosebeai nici un semn special. Tu, însă, șarlatanule, pozezi în condamnat la moarte, speculîndu-ți pînă și moartea. Acum încerci să mă tragi pe sfoară. Dacă nu vrei să fii înșelat, nu înșela nici tu pe alții. Dar moartea nu umblă să te înșele. E într-adevăr aproape."

— Nu cred că merit premiul, Ernest, i-am spus, folosind cu plăcere la adresa lui numele meu, pe care nu-l puteam suferi. De altfel, Ernest, ar fi și imoral, Ernest.

— E ciudat că purtăm același nume, nu-i așa ?

— Așa e, Ernest. Și amîndoi trebuie să ne dovedim demni de acest nume[1]. Înțelegi ce vreau să spun, nu-i așa ?

— Da, Ernest, îmi răspunse, copleșindu-mă cu tristețea, cu înțelegerea lui de irlandez, și cu tot farmecul său personal.

Și după aceea am căutat să fiu întotdeauna foarte amabil în relațiile cu el și cu revista lui, iar cînd a trebuit să părăsească Parisul în urma unei hemoptizii, și m-a rugat să corectez șpalturile revistei, deoarece tipografii nu știau limba engleză, i-am făcut acest serviciu. Am fost de față o dată cînd a avut o hemoptizie, una adevărată — și am înțeles că nu mai avea mult de trăit, iar în perioada aceea, cînd eu însumi treceam prin mari greutăți, îmi făcea plăcere să mă port cît mai frumos cu el, o plăcere la fel de mare ca atunci cînd îi spuneam „Ernest". De altfel, celălalt co-director al revistei era o femeie simpatică, pe care o admiram. Ea nu-mi făgăduise nici un premiu. Nu urmărea decît să scoată o revistă bună și să-și plătească bine colaboratorii.

[1] În limba engleză Ernest se pronunță la fel ca *earnest*, care înseamnă : serios, cinstit, conștiincios.

Într-o zi, mult mai tîrziu, m-am întîlnit cu Joyce care se plimba pe *Boulevard Saint-Germain*, după ce fusese singur la un matineu. Îi plăcea să se ducă la teatru ca să asculte actorii, cu toate că nu-i mai vedea. M-a poftit să bem ceva împreună și am intrat la cafeneaua *Deux Magots*, unde am comandat cîte un *sherry* sec, deși s-a scris despre Joyce că nu obișnuia să bea decît vin alb elvețian.

— Ce părere ai despre Walsh? m-a întrebat Joyce.

— Așa cum l-am privit cît a trăit, așa îl privesc și după ce a murit, i-am răspuns.

— Ți-a făgăduit oare să-ți dea premiul revistei? mai vru să știe Joyce.

— Da.

— Mi-am închipuit.

— Ți l-a promis cumva și dumitale?

— Da, confirmă Joyce și după o pauză adăugă: Crezi că l-a promis și lui Ezra Pound?

— Nu știu.

— E mai bine să nu-l întrebăm.

Am schimbat vorba și i-am povestit cum îl cunoscusem pe Walsh în studioul lui Ezra, unde venise însoțit de cele două fete îmbrăcate în haine lungi de blană, poveste care l-a amuzat grozav pe Joyce.

EVAN SHIPMAN LA *CLOSERIE DES LILAS*

DIN ZIUA cînd descoperisem biblioteca Sylviei Beach, citisem întreaga operă a lui Turgheniev, tot ceea ce fusese tradus în limba engleză din Gogol, operele lui Tolstoi traduse de Constance Garnett și traducerile engleze din Cehov. La Toronto, încă înainte de prima noastră călătorie la Paris, ni se spusese că nuvelele scriitoarei Katherine Mansfield erau bune, chiar remarcabile, dar cînd am încercat să le citesc după ale lui Cehov, am avut impresia că ascult povești ticluite cu migală de o fată bătrînă încă tînără, mai ales în comparație cu schițele și nuvelele acestui medic cu experiență, stăpîn pe limbă, care scrie bine și simplu. Mansfield era ca braga. Decît bragă e preferabil să bei apă. Iar Cehov putea fi comparat cu apa numai în ceea ce privește limpezimea. Ce-i drept, unele povestiri păreau pur și simplu publicistică. Altele, însă, erau minunate.

În opera lui Dostoievski găsești lucruri ce par neverosimile și altele cu totul de necrezut, dar

unele sînt atît de adevărate, încît citindu-le, te schimbi și tu ; fragilitatea omenească și nebunia, răutatea și sfințenia, și patima jocului — toate acestea învățai să le cunoști de la el, iar de la Turgheniev priveliștile și drumurile, de la Tolstoi mișcările de trupe, cîmpul de luptă, ofițerii, soldații și bătăliile. În comparație cu Tolstoi, povestirile lui Stephen Crane[1] despre Războiul de Secesiune păreau plăsmuirile strălucite ale unui băiat bolnav, care nu participase niciodată la o bătălie, ci doar citise reportajele și cronicile de război și văzuse fotografiile lui Brady[2], aceleași pe care le citisem și le văzusem și eu în casa bunicilor. Înainte de a fi citit *La Chartreuse de Parme*[3] de Stendhal, n-am găsit la nici un scriitor cu excepția lui Tolstoi, o descriere a războiului așa cum este într-adevăr, iar bătălia de la Waterloo, admirabil redată de Stendhal, nu constituie decît un episod întîmplător într-o carte destul de plicticoasă. Să descoperi atîția scriitori care îți deschideau o lume nouă, să ai timp să citești într-un oraș ca Parisul, unde pe atunci puteai și trăi bine și munci, oricît ai fi fost de sărac, era ca și cum ai fi primit în dar o comoară. Iar această comoară o puteam lua cu noi și în călătorie ; și în timpul cît am stat în munții din Elveția și

[1] *Stephen Crane* (1871—1900), scriitor clasic american.

[2] *Matthew Brady* (1823 ?—1896), fotograf american, cunoscut mai ales datorită fotografiilor sale din Războiul de Secesiune.

[3] Mînăstirea din Parma.

din Italia, înainte de a ne stabili în Austria, la Schruns, într-un defileu situat la mare înălțime în Vorarlberg, cărțile ne-au însoțit pretutindeni, așa că trăiam tot timpul într-o lume nouă, abia descoperită ; în timpul zilei, zăpada, pădurile, ghețarii, iarna cu problemele ei și hotelul *Taube* din satul de munte, iar noaptea mă transpuneam în altă lume minunată, cea dăruită de scriitorii ruși. Primii au fost rușii apoi toți ceilalți. Dar multă vreme au existat pentru mine numai scriitorii ruși.

Îmi aduc aminte că o dată, cînd mergeam spre casă cu Ezra, care după ce jucasem tenis pe terenul din *Boulevard Arago* mă poftise să bem ceva în studioul lui, l-am întrebat ce părere are despre Dostoievski.

— Ca să-ți spun adevărul, Hem', nu i-am citit niciodată pe ruși, mi-a mărturisit Ezra.

Îmi răspunsese cinstit, așa cum făcea întotdeauna, dar eu m-am simțit foarte rău fiindcă țineam la Ezra ; Ezra criticul îmi inspira cea mai mare încredere, era doar omul care credea în *le mot juste* — cuvîntul cel mai potrivit, singurul care trebuia folosit în fiecare caz — omul care mă învățase să mă feresc de adjective, așa cum am învățat mai tîrziu să mă feresc de anumite persoane în anumite situații ; de aceea aș fi vrut să cunosc opinia lui despre un scriitor care nu folosea aproape niciodată *le mot juste* și totuși izbutea să creeze uneori eroi atît de vii, cum rar mai izbutise cineva.

— Mulțumește-te cu scriitorii francezi, mă sfătui Ezra. Ai multe de învățat de la ei.

— Știu, i-am răspuns. Am multe de învățat de la toți.

Mai tîrziu, plecînd de la Ezra, am pornit spre fabrica de cherestea, pe strada cu case înalte la capătul căreia zăream în depărtare, printre copacii desfrunziți, fațada cafenelei *Bullier* de pe cealaltă parte a largului *Boulevard Saint-Michel*; am deschis poarta, am trecut pe lîngă stivele de scînduri proaspăt tăiate și mi-am lăsat racheta, în husă, lîngă scara care ducea la ultimul etaj al clădirii. Înainte de a urca i-am strigat pe ai mei, dar nu era nimeni acasă.

— *Madame* a plecat și *la bonne*[1] a ieșit la plimbare cu copilul, mă informă soția proprietarului fabricii de cherestea. Era o femeie antipatică, obeză, cu păr roșcat. I-am mulțumit și am dat să plec.

— V-a căutat un tînăr, adăugă ea, folosind termenul *jeune homme* în loc de *monsieur*. A spus că vă așteaptă la *Closerie des Lilas*.

— Vă mulțumesc foarte mult. Dacă *Madame* se întoarce înaintea mea, vă rog să-i spuneți că sînt la *Closerie*.

— A plecat cu niște prieteni, preciză soția proprietarului, apoi, strîngîndu-și pe ea capotul violet, se răsuci pe tocurile înalte și dispăru în apartamentul ei, fără să închidă însă ușa.

Am pornit la vale pe strada cu case înalte, ale căror fațade cîndva albe, erau acum murdare și crăpate; iar cînd am ajuns la răscrucea largă și însorită, am luat-o la dreapta și am intrat

[1] Dădacă, bonă (fr.).

la *Closerie*, cufundată în umbra stăpunsă doar ici-colo de razele asfințitului.

În cafenea n-am găsit nici un cunoscut, dar cînd am ieșit pe terasă, am dat de Evan Shipman care mă aștepta. Era un poet talentat și totodată un bun cunoscător și un mare amator de cai, literatură și pictură. S-a ridicat de pe scaun, așa că l-am putut vedea mai bine: era înalt, slab și palid, purta o cămașă albă, murdară, tocită la guler, o cravată înnodată cu grijă, un costum cenușiu, uzat și mototolit, avea degete pătate, de culoare mai închisă decît părul, unghii murdare, un zîmbet duios și umil cu buzele strînse ca să-și ascundă dinții stricați.

— Mă bucur că te văd, Hem', îmi zise.

— Ce mai faci, Evan? l-am întrebat.

— Nu prea grozav. Cred că am scăpat de *Mazeppa*. Dar dumitale ți-a mers bine în ultima vreme?

— Da, pe cît se pare, i-am răspuns. Plecasem la tenis cu Ezra, cînd ai trecut pe la mine.

— Ezra ce mai face? Bine?

— Foarte.

— Mă bucură. Știi, Hem', nu cred să fi făcut o impresie prea bună nevestei proprietarului dumitale. N-a vrut să mă lase să te aștept sus în casă.

— Am să-i spun să te lase altădată.

— Nu te osteni. Pot să te aștept întotdeauna aici. E foarte plăcut să stai la soare, nu-i așa?

— Da, dar acum e toamnă, am zis. Și mi se pare că nu te îmbraci destul de călduros.

— Numai seara e răcoare, răspunse Evan. De acum înainte am să-mi pun pardesiul.

— Știi unde este?

— Nu. Dar trebuie să fie într-un loc sigur.

— De ce crezi asta?

— Fiindcă mi-am lăsat un poem în buzunar. Începu să rîdă din inimă, dar tot cu buzele strînse ca să-și ascundă dinții. Hai să bem un *whisky* împreună. Te rog, Hem'.

— Cu plăcere.

— Jean! Evan se ridică să cheme chelnerul. Două pahare de *whisky*, te rog.

Jean aduse o siclă întreagă, două pahare, un sifon și două farfurioare, cu prețul consumației, zece franci, însemnat pe ele. Fără să mai măsoare întîi băutura în paharul gradat, ne umplu paharele mai mult de trei sferturi. Cum Evan se ducea adesea la Jean, care locuia în Montrouge dincolo de *Porte d'Orléans*, ajutîndu-l să-și lucreze grădina, acesta ținea foarte mult la el.

— Nu trebuie să exagerezi, îi spuse Evan bătrînului chelner înalt.

— Nu mi-ați cerut două pahare de *whisky*? întrebă Jean. Poftim!

După ce am adăugat și sifon, Evan mă sfătui:

— Prima sorbitură s-o înghiți foarte încet, Hem'. Dacă sîntem chibzuiți, băutura are să țină mult.

— Și în viață ești tot atît de chibzuit? Te îngrijești? l-am întrebat.

— Firește, Hem', crede-mă. Dar să vorbim despre altceva, vrei?

Eram singuri pe terasă, și băutura ne încălzea pe amîndoi, deși eu eram mai bine îmbrăcat decît Evan; ținînd seama că venise toamna, purtam o flanelă groasă sub cămașă, iar peste ea, un pulover de lînă albastră, ca al marinarilor francezi.

— Mă tot gîndesc la Dostoievski, i-am spus, și mă întreb cum se poate ca un om care scrie atît de neîngrijit, neînchipuit de neglijent, să trezească în tine sentimente atît de profunde?

— Nu cred ca traducerea să fie de vină, zise el. Bunăoară din traducerea lui Constance Garnett îți dai seama că Tolstoi scrie bine.

— Știu. E destul să-mi aduc aminte de cîte ori am încercat să citesc *Război și Pace*, dar n-am reușit decît atunci cînd am pus mîna pe această traducere.

— Se spune că și ea ar putea fi îmbunătățită, și sînt sigur că este adevărat, deși nu știu rusește. Dar amîndoi cunoaștem ce înseamnă o traducere. În orice caz e un roman colosal, cel mai mare din cîte s-au scris, după părerea mea, și îl poți reciti de nenumărate ori.

— Așa-i, am confirmat. Pe Dostoievski însă nu-l poți reciti de mai multe ori. Odată, la Schruns, terminasem toate cărțile și, cu toate că luasem cu noi *Crimă și pedeapsă*, n-am putut reciti acest roman nici chiar atunci cînd nu mai aveam nimic altceva. M-am mulțumit cu ziare austriece și am început să învăț limba

germană, pînă cînd am găsit un volum de Trollope în ediţia Tauchnitz.

— Binecuvîntat fie Tauchnitz ! exclamă Evan. *Whisky* este o băutură care nu te mai încălzeşte cînd îi adaugi prea multă apă ; simţi doar că ţi se urcă la cap.

— Dostoievski a fost un om de nimic, Hem', zise Evan. De aceea a reuşit să redea atît de bine oamenii de nimic şi sfinţii. A creat tipuri admirabile de sfinţi. Păcat numai că nu-l putem reciti.

— Am încercat să reiau *Fraţii Karamazov*. Probabil că eu sînt de vină, nu el.

— Vei reuşi să reciteşti o parte. Chiar o mare parte. Dar la un moment dat o să te scoată din sărite, cu toate că este o operă admirabilă.

— Bine că am avut norocul s-o citim măcar o dată şi, cine ştie, poate că are să apară într-o traducere mai bună.

— Nici atunci să nu te laşi ispitit, Hem'.

— N-am să mă las. Voi căuta să fac aşa încît, pe nesimţite, să mă pomenesc că nu mă mai pot desprinde de el şi că pe măsură ce-l citesc mai mult, cu atît l-aş tot citi.

— Te aprob şi ridic în cinstea ta paharul cu *whisky* oferit de Jean.

— Mi-e teamă că va avea neplăceri din cauza asta.

— Are de pe acum.

— Cum aşa ?

— Localul trece în alte mîini, mă informă Evan. Şi noii proprietari vor să-l transforme

într-un bar american, ca să atragă clientelă care să le aducă mai mulţi bani. Chelnerii vor purta uniformă albă, Hem', şi au primit ordin să-şi radă mustaţa.

— Lui André şi lui Jean nu pot să le impună aşa ceva.

— Nu s-ar cădea, şi totuşi o vor face.

— Jean a purtat mustaţă toată viaţa. E o adevărată mustaţă de dragon. Doar a făcut armata la cavalerie.

— Şi acum va fi silit să şi-o radă.

Am sorbit şi ultima picătură de *whisky*.

— Încă un *whisky, Monsieur* ? întrebă Jean. Mai doriţi unul, *Monsieur* Shipman ?

Mustaţa stufoasă şi pleoştită făcea parte integrantă din faţa slabă, plină de omenie, iar în creştetul capului i se zărea chelia lucind printre şuviţele de păr potrivite cu grijă peste ea.

— Nu faci bine, Jean. Rişti prea mult.

— Nu risc nimic, ne şopti el. Acum e mare harababură aici. Mulţi dintre noi vor pleca oricum. *Entendu, Messieurs* [1], spuse tare. Apoi intră în cafenea şi ne aduse de acolo o sticlă de *whisky*, un sifon, două pahare şi două farfurioare cu marginea aurită, avînd preţul consumaţiei — zece franci — imprimat pe ele.

— Nu primesc, Jean, i-am spus.

Puse totuşi paharele pe farfurioare şi le umplu aproape pînă sus cu *whisky*, apoi reintră în cafenea, luînd cu el sticla cu ceea ce mai rămă-

[1] Ne-am înţeles, domnilor. (fr.).

sese. Evan şi cu mine ne-am turnat cîte puţin sifon.

— Noroc că Dostoievski nu l-a cunoscut pe Jean. Ar fi băut pînă ar fi murit, zise Evan.

— Şi acum ce facem cu atîta *whisky* ?

— Îl bem, declară Evan. În semn de protest.

Lunea următoare, cînd am venit de dimineaţă la *Closerie* să lucrez, André mi-a servit un *Brovil,* adică o ceaşcă de supă preparată din extract de carne dizolvat în apă fiartă. André era scund şi blond ; cum îşi răsese mustaţa stufoasă, avea acum buza de sus golaşă ca a unui preot şi purta o haină albă de barman american.

— Unde-i Jean ? l-am întrebat.

— Azi nu vine. Dar mîine va fi aici.

— Cum se simte ?

— S-a obişnuit mai greu decît mine. A făcut tot războiul într-un regiment de cavalerie grea. A fost decorat cu *Croix de Guerre* şi *Médaille Militaire.*

— Nu ştiam că a fost atît de grav rănit.

— Vă înşelaţi. A fost rănit, fireşte, dar nu pentru asta a fost decorat. El a primit cealaltă *Médaille Militaire,* care se dă pentru vitejie.

— Spune-i că am întrebat de el.

— Se înţelege, mă asigură André. Sper că în curînd are să se împace cu situaţia.

— Te rog să-i transmiţi salutări şi din partea lui *Mister* Shipman.

— *Mister* Shipman este acum la el. Lucrează împreună în grădină.

O ISCOADĂ A NECURATULUI

ULTIMUL lucru pe care mi l-a spus Ezra înainte de a părăsi *rue Notre-Dame-des-Champs,* plecînd spre Rapallo, a fost :

— Hem', aş vrea să păstrezi acest borcan de opiu şi să i-l dai lui Dunning numai cînd va avea mare nevoie.

Era un borcan mare de *cold-cream* şi cînd i-am deşurubat capacul, am văzut că era plin cu o substanţă de culoare închisă, lipicioasă, cu miros de opiu brut. Ezra îl cumpărase, după cîte spunea, de la un nobil indian, pe *avenue de l'Opéra,* în apropiere de *Boulevard des Italiens,* şi îl plătise foarte scump. Eu eram convins că provenea de la „Gaura din perete“, un bar rău famat, cunoscut ca loc de întîlnire al dezertorilor şi al traficanţilor de stupefiante în timpul primului război şi în perioada următoare. Localul acesta, situat pe *Boulevard des Italiens,* cu faţada vopsită în roşu, era foarte strîmt, doar cu puţin mai lat decît un coridor obişnuit. Pe vremuri avea în fund o uşă

secretă, care răspundea în canalele Parisului, de unde, pe cît se pare, puteai ajunge în catacombe. Dunning, mai precis Ralph Cheever Dunning, era un poet care fuma opiu și uita să mănînce. Cînd fuma prea mult, nu mai putea să bea decît lapte. Ezra îl îndrăgise fiindcă scria în terține, și în general îi prețuia poezia pentru o seamă de calități. Dunning locuia în curtea unde se afla studioul lui Ezra, și acesta, cu cîteva săptămîni înainte de a pleca din Paris, mă chemase să-i dau o mînă de ajutor pentru a-l salva pe vecinul său intrat în agonie.

„Dunning e pe moarte, suna apelul lui Ezra. Te rog să vii numaidecît."

Dunning, întins pe saltea, părea un schelet și peste cîtva timp ar fi murit cu siguranță de inaniție ; am reușit pînă la urmă să-l conving pe Ezra că foarte puțini oameni s-ar exprima pe patul de moarte în fraze atît de bine rotunjite și că n-am auzit niciodată ca un muribund să vorbească în terține, ceea ce ar fi foarte greu de crezut chiar și despre Dante. Ezra a susținut că Dunning nu vorbea în terține și atunci am admis că poate mi se păruse numai fiindcă dormea dus cînd trimisese după mine. În cele din urmă, după o noapte petrecută la căpătîiul lui Dunning în așteptarea morții, am recurs la un medic care l-a transportat într-un sanatoriu particular spre a fi supus unui tratament de dezintoxicare. Ezra a garantat că toate cheltuielile vor fi plătite și a apelat la cîțiva iubitori de poezie, pe care nu-i cunoșteam, cerîndu-le ajutor pentru Dunning. Mie

nu-mi rămînea acum decît sarcina de a-i da opiu în caz de necesitate imperioasă.

Era o misiune sfîntă, fiindcă mi-o încredințase Ezra și nădăjduiam să mă arăt demn de ea, apreciind exact momentul de a interveni. Cazul s-a ivit într-o dimineață cînd, în timp ce studiam programul curselor de cai, a sosit în curtea fabricii de cherestea portăreasa lui Ezra, și prin fereastra deschisă am auzit-o strigînd : *„Monsieur Dunning est monté sur le toit et refuse catégoriquement de descendre."*[1]

Faptul că Dunning se cățărase pe acoperișul studioului și refuza să coboare vădea că intervenția mea devenise o necesitate imperioasă. Am căutat deci borcanul cu opiu și am pornit pe stradă în sus împreună cu portăreasa, o femeie scundă, nervoasă din fire și acum mai agitată ca de obicei din pricina situației.

— *Monsieur* a luat ce trebuie ? mă întrebă ea.

— Bineînțeles. Nu vom avea nici o dificultate.

— *Monsieur* Pound se îngrijește de toate, zise. Dumnealui e bunătatea întrupată.

— Ai dreptate, am confirmat. Îi simt lipsa în fiecare zi.

— Să sperăm că *Monsieur* Dunning se va potoli.

— Am adus ceea ce trebuie pentru asta, am liniștit-o eu.

[1] Domnul Dunning s-a urcat pe acoperiș și refuză categoric să coboare (fr.).

Cînd am ajuns în curtea unde era studioul lui Dunning, portăreasa a constatat :

— A și coborît.

— Bănuia desigur că am să vin, am lămurit-o.

Am urcat scara exterioară, care ducea spre camera lui Dunning și am bătut la ușă. Mi-a deschis numaidecît. De slab ce era părea neobișnuit de înalt.

— Ezra m-a rugat să-ți aduc acest borcan, i-am spus, întinzîndu-i-l. Spunea că știi despre ce e vorba.

Luă borcanul, îl privi și apoi azvîrli cu el în mine. Borcanul mă izbi în piept sau în umăr și pe urmă se rostogoli pe scări în jos.

— Ești un porc de cîine ! îmi strigă. Neisprăvitule !

— Ezra mi-a spus că s-ar putea să ai nevoie de el, i-am explicat.

Drept răspuns, azvîrli cu o sticlă de lapte în mine.

— Ești sigur că nu-ți trebuie ? l-am întrebat.

Cînd a aruncat a doua sticlă de lapte în mine, am bătut în retragere. Totuși, cu a treia sticlă de lapte, a reușit să mă lovească în spate. După aceea a închis ușa.

Am ridicat de jos borcanul cu opiu, care era doar puțin crăpat, și l-am pus în buzunar.

— Pe cît se pare, n-are nevoie de darul lui *Monsieur* Pound, i-am spus portăresei.

— Acum probabil că are să se liniștească, replică ea.

— Poate că a avut ce i-a trebuit, am adăugat.

— Bietul *Monsieur* Dunning ! oftă ea.

Pînă la urmă iubitorii de poezie, la care Ezra mai făcuse apel, l-au ajutat și de astă dată pe Dunning. Atît intervenția mea, cît și a portăresei n-au dat nici un rezultat. Am păstrat borcanul crăpat care conținea opiu și, după ce l-am învelit în pergament, l-am ascuns cu grijă într-o cizmă veche de călărie. Peste cîțiva ani însă, cînd m-am mutat din locuința aceea și mi-am transportat lucrurile, ajutat de Evan Shipman, am dat și de cizme, dar borcanul dispăruse. Nici pînă astăzi nu știu de ce Dunning a zvîrlit cu sticlele de lapte în mine ; nu știu dacă a făcut-o fiindcă m-am arătat sceptic în prima noapte cînd se credea muribund, ori numai fiindcă persoana mea îi inspira o antipatie instinctivă. Dar îmi aduc perfect aminte de veselia care l-a cuprins pe Evan Shipman cînd i-am reprodus fraza portăresei : *„Monsieur Dunning est monté sur le toit et refuse catégoriquement de descendre"*. El era convins că fraza avea și un sens simbolic. Eu însă nu știu ce să cred. Poate că Dunning m-a luat drept o iscoadă a necuratului sau a poliției. Tot ce știu e că Ezra a căutat să-i facă un bine, așa cum a făcut multora, de aceea voiam să cred că Dunning este într-adevăr un poet atît de valoros pe cît îl socotea Ezra. În orice caz, pentru un poet știa să țintească prea bine cu sticlele de lapte. Deși Ezra, care era un foarte

mare poet, juca bine şi tenis. Şi Evan Shipman, care de asemenea era un poet valoros, fără să se sinchisească dacă poemele sale vor fi vreodată publicate, considera că nu trebuie căutată cheia acestui mister.

— În viaţa noastră avem nevoie de puţin mister adevărat, Hem', mi-a spus el odată. Ceea ce ne lipseşte cel mai mult în ziua de azi este un poet complet nepăsător faţă de glorie şi un poem nepublicat, cu adevărat bun. Ce-i drept, mai trebuie rezolvată şi problema traiului zilnic.

SCOTT FITZGERALD

TALENTUL său era la fel de natural ca desenele imprimate de pulberea fină pe aripile fluturelui. Un timp, n-a fost mai conştient de acest lucru decît fluturele şi nu şi-a dat seama cînd desenul a fost şters şi pulberea risipită. Abia mai tîrziu a înţeles şi că aripile i-au fost ştirbite şi cum erau construite ; atunci a învăţat să gîndească, dar n-a mai putut zbura, fiindcă pierduse pasiunea pentru zbor şi tot ce i-a mai rămas a fost amintirea vremurilor cînd zbura fără efort.

În ziua cînd l-am cunoscut pe Scott Fitzgerald s-a întîmplat un lucru foarte straniu. Scott te punea adesea în situaţii ciudate, dar întîmplarea aceea n-am putut s-o uit niciodată. A intrat la barul *Dingo* din *rue Delambre*, unde mă aflam în societatea unor indivizi cu totul neinteresanţi, s-a recomandat şi apoi ne-a prezentat un tînăr înalt şi simpatic, care îl însoţea : era Dunc Chaplin, vestitul jucător de *base-ball*. Deoarece nu urmăream performanţe-

le echipei de *base-ball* din Princetown, nu auzisem niciodată de Dunc Chaplin, dar cum era extrem de amabil, vesel, calm şi prietenos, mi-a plăcut mult mai mult decît Scott.

Scott era un bărbat cu înfăţişare de adolescent, iar chipul lui părea cînd frumos, cînd numai plăcut. Avea părul foarte blond şi ondulat, fruntea înaltă, privirea vioaie şi caldă, gura delicat conturată, cu buze prelungi, o gură tipică de irlandez, care la o fată ar fi fost foarte frumoasă. Bărbia frumos modelată, urechile bine proporţionate, nasul fin, elegant şi aproape fără cusur n-ar fi izbutit totuşi să-i dea acel farmec deosebit. Acesta se datora mai ales coloritului pielii, părului său auriu şi gurii care îţi inspira un sentiment de nelinişte crescîndă, pe măsură ce îl cunoşteai mai bine.

De mult doream să-l văd pe Scott Fitzgerald, de aceea întîlnirea neaşteptată cu el şi cu celebrul Dunc Chaplin — cu care mă şi împrietenisem, deşi pînă atunci nici nu auzisem despre el — mi-a făcut o deosebită bucurie, mai ales după o zi de muncă încordată. Scott vorbea fără încetare, numai şi numai despre scrierile mele, copleşindu-mă cu laude, aşa că mă simţeam foarte stingherit, şi în loc să-l ascult, am preferat să-l observ tot timpul cu mare atenţie. Nu trebuie uitat că pe atunci în relaţiile dintre noi încă ne conformam dictonului: „lauda făţişă e compromitere piezişă". Scott a comandat şampanie, pe care am băut-o împreună : el, Dunc Chaplin, eu şi, paremi-se, unii dintre indivizii aceia neinteresanţi. Cred că nici Dunc, nici eu n-am urmărit prea

atent discursul lui Scott, căci era un discurs în toată puterea cuvîntului, dar am continuat să-l examinez. Era destul de slab şi nu părea prea sănătos, dovadă şi faţa lui cam buhăită. Costumul, cumpărat desigur de la magazinul *Broock Brothers* îi venea bine ; purta o cămaşă albă, cu gulerul foarte răscroit încheiat într-un nasture şi cravata caracteristică a Gărzii regale [1]. M-am gîndit că ar trebui să-i atrag atenţia asupra cravatei, fiindcă la Paris sînt destui englezi şi s-ar putea ca vreunul să vină din întîmplare la *Dingo* — de fapt se şi aflau doi acolo — dar pe urmă mi-am zis că n-are rost şi am continuat să-l observ. Mai tîrziu am aflat că îşi cumpărase cravata respectivă la Roma.

În cele din urmă mi-am dat seama că l-am studiat destul ca să nu-mi fi scăpat nici un amănunt : constatasem că avea mîini frumoase, nu prea mici, care păreau îndemînatice, iar cînd s-a aşezat pe un scaun înalt de bar, am văzut că avea picioarele foarte scurte, ceea ce îl făcea să fie cu vreo cinci centimetri mai scund decît ar fi fost firesc. Terminasem prima sticlă de şampanie şi începusem a doua, iar discursul părea că se apropie de încheiere.

După cîteva pahare de şampanie, Dunc şi cu mine ne simţeam şi mai bine decît înainte, mai ales că şi discursul era pe sfîrşite. Pînă atunci

[1] În Anglia, există tradiţia ca absolvenţii anumitor universităţi, membrii unor cluburi, foştii ofiţeri ai anumitor unităţi, să poarte ca semn distinctiv cravate de o anumită culoare.

nu spusesem nimănui ce mare scriitor mă consideram, împărtăşind această taină doar soţiei şi cîtorva prieteni mai intimi. De aceea eram încîntat că Scott ajunsese la aceeaşi concluzie îmbucurătoare cu privire la strălucitele mele perspective, deşi nu eram mai puţin încîntat că expunerea lui pe această temă se apropia de sfîrşit. După discurs însă au început să curgă întrebările. Dacă în timp ce vorbea îl puteai observa în voie, fără să-l asculţi, de întrebări nu era chip să scapi. Scott era convins, după cum am descoperit mai tîrziu, că un romancier poate aduna tot materialul de care are nevoie, punînd întrebări directe prietenilor şi cunoscuţilor săi. Aşa a procedat şi cu mine.

— Ascultă, Ernest! începu el. Nu te superi dacă îţi spun pe nume, aşa-i ?

— Întreabă-l pe Dunc, i-am răspuns.

— Lasă glumele. Vreau să vorbim serios. Ia spune : Te-ai culcat cu soţia ta înainte de a vă căsători ?

— Nu ştiu.

— Cum aşa ?

— Nu-mi aduc aminte.

— Cum se poate să uiţi ceva atît de important?

— Nu ştiu, am repetat. E ciudat, nu-i aşa ?

— E mai mult decît ciudat, constată Scott. Caută să-ţi aduci aminte şi ai să reuşeşti.

— Dar nu pot.

— Prea îţi dai ifose de englez, mă mustră el. Fii serios şi încearcă să-ţi aminteşti.

— N-are rost. Ar fi în zadar.

— Ai putea măcar să faci un efort...

Mă costă cam scump laudele lui, mi-am zis. M-am şi întrebat dacă nu cumva ţinea oricui acelaşi discurs, dar cum îl văzusem transpirînd în timp ce îl ticluia, am socotit această bănuială neîntemeiată. Pe buza de sus prelungă şi arcuită, de irlandez, i-au apărut deodată stropi mici de sudoare ; în clipa următoare mi-am întors ochii de la faţa lui şi, cum şedea pe scaunul înalt de bar, cu picioarele ridicate de la pămînt, mi-am putut da seama cît erau de scurte. Apoi, cînd m-am uitat din nou la faţa lui, s-a petrecut lucrul acela ciudat de care am pomenit.

În timp ce îl priveam şezînd la bar cu paharul de şampanie în mînă, pielea de pe faţă i s-a întins ca prin minune pînă cînd chipul lui a început să semene cu un cap de mort. Ochii i s-au înfundat în orbite, privirea i s-a stins, buzele i s-au subţiat, obrajii rumeni s-au decolorat brusc, acoperiţi de o paloare ce evoca o lumînare veche. Nu am avut eu halucinaţii, ci chipul lui s-a transformat aievea sub ochii mei pînă a început să arate ca un cap de mort, ori poate ca o mască mortuară.

— Scott, l-am întrebat, nu te simţi bine ?

Nu mi-a răspuns ; părea mai tras la faţă ca oricînd.

— Ar trebui să-l ducem la un spital de urgenţă, i-am spus lui Dunc Chaplin.

— Nu. N-are nimic.

— Am impresia că moare.

— Fii pe pace. Aşa îl apucă pe el din cînd în cînd.

După ce l-am trimis acasă cu un taxi, Dunc, văzînd cît eram de îngrijorat, mi-a repetat că Scott n-avea nimic şi a căutat să mă liniştească :

— Probabil că are să-i treacă pînă ajunge acasă.

Dunc a avut desigur dreptate, dovadă că peste cîteva zile Scott s-a arătat foarte mirat cînd, întîlnindu-l la *Closerie des Lilas,* mi-am exprimat regretul pentru păţania aceea neplăcută de care mă simţeam şi eu vinovat fiindcă, în focul discuţiei, amîndoi băusem poate prea repede şampania.

— De ce îţi pare rău ? Care păţanie ? Nu înţeleg despre ce vorbeşti, Ernest ? !

— Despre ceea ce ţi s-a întîmplat acum cîteva seri la *Dingo.*

— Nu mi s-a întîmplat nimic la *Dingo.* În seara aceea m-au scos din sărite neghiobii de englezi cu care erai, aşa că m-am ridicat şi am plecat acasă.

— N-a fost nici un englez cu noi, afară doar de barman.

— Degeaba vrei să faci pe misteriosul cu mine! Ştii prea bine despre cine e vorba.

— Of ! am exclamat.

Poate mai tîrziu s-o fi întors la *Dingo,* mi-am zis, ori poate s-o mai fi dus acolo în altă seară. Ba nu, mi-am amintit brusc, de fapt fuseseră doi englezi în local. Avea deci dreptate. Ştiam şi cine erau. Petrecuseră acolo toată noaptea.

— Da, aşa-i, am recunoscut eu.

— Ştii, aşa-zisa contesă cu apucături de mahalagioaică şi neghiobul beat care o însoţea. Pretindeau că sînteţi prieteni.

— Chiar sîntem. Cît despre ea, e într-adevăr foarte vulgară cîteodată.

— Ei vezi ! Ţi-am spus că n-are rost să scorneşti o poveste misterioasă din simplul fapt că cineva a băut cîteva pahare de vin. Ce ţi s-a năzărit ? Nu te-aş fi crezut în stare de aşa ceva.

— Nu ştiu nici eu. Voiam să schimb vorba, cînd deodată m-a fulgerat un gînd. Nu cumva s-au legat de cravata dumitale ?

— Ce motiv ar fi avut să se lege de cravata mea ? Purtam doar o simplă cravată neagră tricotată, asortată cu cămaşa albă de sport.

Atunci m-am dat bătut. Iar cînd m-a întrebat de ce îmi plăcea atît de mult cafeneaua aceea şi i-am povestit cum era în trecut, a început să-şi vîre în cap că-i place şi lui. Şi în timp ce şedeam la masă — eu, fiindcă îmi plăcea, el fiindcă ar fi vrut să-i placă — mi-a pus diferite întrebări, mi-a povestit despre anumiţi scriitori şi editori, despre misiţi literari şi despre critici, despre George Horace Lorimer, despre bîrfelile scornite pe seama scriitorilor celebri, despre situaţia lor financiară ; s-a arătat cinic, spiritual, vesel şi atît de fermecător, încît nu se putea să nu-l îndrăgeşti, chiar dacă erai rezervat din fire şi nu te lăsai cucerit cu una cu două. Vorbea cu o uşoară ironie, dar fără amărăciune, despre tot ceea ce scrisese, de unde mi-am dat seama că ultima lui carte trebuia să fie într-adevăr bună, de vreme ce recunoştea fără amărăciune cusururile celor precedente. Ţinea neapărat să citesc

noua lui carte, *The Great Gatsby*[1], de îndată ce i se va restitui singurul exemplar pe care îl mai avea, acum împrumutat cuiva. Din cuvintele lui nu puteai bănui ce roman admirabil era ; te convingea doar tonul lui sfios, caracteristic oricărui scriitor fără ifose atunci cînd a izbutit să scrie o operă într-adevăr valoroasă ; speram deci că va primi cît mai curînd cartea înapoi, ca s-o pot citi şi eu.

Scott mi-a spus că după cîte auzise de la Maxwell Perkins, romanul nu se prea vindea, deşi apăruseră cronici foarte elogioase despre el. Nu-mi aduc aminte dacă mi-a arătat chiar în ziua aceea sau mai tîrziu o cronică semnată de Gilbert Seldes, cît se poate de bună. N-ar fi putut fi mai bună decît dacă însuşi Gilbert Seldes ar fi avut un condei mai bun. Pe Scott îl mira şi îl întrista faptul că vînzarea cărţii mergea slab dar, după cum am spus, nu manifesta nici un fel de amărăciune ; era însă conştient de valoarea romanului, şi de aceea părea modest şi fericit.

În ziua aceea, cînd şedeam împreună pe terasă la *Closerie* privind amurgul care se lăsa, oamenii care treceau pe trotuar şi lumina schimbătoare, tot mai cenuşie, a înserării, n-am observat ca cele două pahare de *whisky* cu sifon să fi avut vreun efect asupra lui Scott. Îl urmăream cu atenţie, dar nu s-a produs nici o schimbare la

[1] *Marele Gatsby*, roman publicat de Scott Fitzgerald în 1925.

el : nu mi-a pus întrebări indiscrete, n-a făcut nimic necuviincios, n-a rostit nici un discurs, ci s-a purtat ca un om normal, inteligent şi fermecător.

Mi-a povestit că din pricina vremii proaste, el şi Zelda, soţia lui, fuseseră nevoiţi să-şi lase micul *Renault* la Lyon şi m-a întrebat dacă nu eram dispus să-l însoţesc pînă acolo cu trenul, ca să luăm maşina şi să ne întoarcem cu ea la Paris. Soţii Fitzgerald închiriaseră un apartament mobilat pe *rue de Tilsitt* 14 în apropiere de *Étoile*. Era pe la sfîrşitul primăverii şi cum ştiam că în Franţa aceasta-i cea mai frumoasă perioadă a anului, mi-am zis că am putea face o călătorie foarte plăcută. Scott părea atît de simpatic şi la locul lui ; mai mult, observasem că nici după două pahare mari de *whisky* cu foarte puţin sifon nu se schimbase de loc, încît farmecul şi bunul lui simţ aparent te făceau să crezi că întîmplarea de la *Dingo* nu fusese decît un vis urît. De aceea i-am răspuns că l-aş întovărăşi cu plăcere la Lyon, rămînînd să hotărască el cînd voia să plecăm.

Ne-am dat întîlnire pe a doua zi, cînd ne-am înţeles ca în dimineaţa următoare să luăm expresul spre Lyon. Trenul acesta pleca la o oră potrivită şi era foarte rapid, oprindu-se doar o singură dată, pe cît îmi amintesc, la Dijon. Plănuiam ca îndată ce ajungem la Lyon să ducem maşina la un garaj pentru a fi verificată, să luăm o masă bună, şi a doua zi să pornim dis-de-dimineaţă spre Paris.

Perspectiva acestei călătorii mă entuziasma. Mi se oferea prilejul să cunosc de aproape un scriitor mai vîrstnic, ajuns celebru, iar la întoarcere, avînd destul timp să stăm de vorbă în maşină, eram convins că voi învăţa multe lucruri care îmi vor prinde bine. Astăzi mi se pare ciudat cînd îmi amintesc că îl consideram pe Scott un scriitor mai în vîrstă, dar pe atunci nu citisem încă *The Great Gatsby*, de aceea aveam impresia că este cu mult mai bătrîn. Vedeam în el pe autorul unor povestiri apărute în *Saturday Evening Post*, care făcuseră oarecare vîlvă cu trei ani în urmă, dar nu-l socoteam un scriitor serios. El însuşi mi-a mărturisit odată la *Closerie des Lilas* cum scria pentru *Post* povestiri izbutite după părerea lui, pe deplin justificată de altfel, pe care le modifica însă înainte de a le preda, folosind toate tertipurile necesare ca o povestire să poată apărea într-o revistă. Procedeul m-a revoltat şi i-am spus că este un fel de prostituţie. El mi-a dat dreptate, dar mi-a explicat că n-avea încotro, fiindcă trebuia să cîştige de la reviste banii necesari pentru a-şi putea îngădui să scrie cărţi bune. I-am răspuns că, după convingerea mea, scriitorul care nu se străduieşte întotdeauna să scrie cît mai bine cu putinţă, îşi distruge talentul. De vreme ce prima variantă a povestirilor era cea adevărată, mi-a obiectat el, modificările ulterioare, chiar dacă le scădeau calitatea, nu-i ştirbeau lui cu nimic talentul. Nu l-am crezut şi aş fi vrut să-i demonstrez că se înşală, dar singurul argument în sprijinul convingerii mele şi care ar fi clintit-o pe a lui, ar fi fost propria mea experienţă de romancier, însă pînă atunci nu scrisesem încă nici un roman. De cînd hotărîsem să-mi schimb radical felul de a scrie, să mă dezbar de toate procedeele ieftine şi să mă străduiesc să creez lucrurile în loc să le descriu, scrisul devenise pentru mine o bucurie. Dar îmi cerea şi o uriaşă sforţare, aşa că mă îndoiam dacă voi avea vreodată energia şi perseverenţa necesară pentru a scrie un roman. Uneori, după o dimineaţă întreagă de lucru, abia reuşeam să termin un paragraf.

Hadley, soţia mea, s-a bucurat cînd a aflat de călătoria propusă de Scott, deşi nu prea lua în serios povestirile lui, pe care le citise. După concepţia ei, Henri James era un scriitor într-adevăr bun. Se gîndea însă că după o perioadă de lucru intens acest scurt răgaz era binevenit, deşi amîndoi am fi preferat să avem destui bani ca să ne cumpărăm o maşină cu care să facem singuri asemenea călătorii. Dar pe atunci nici nu-mi închipuiam că acest vis se va realiza vreodată. Primisem un avans de două sute de dolari de la Editura *Boni and Liveright* pentru primul meu volum de nuvele care urma să apară la toamnă în America, publicam din cînd în cînd povestiri în *Frankfurter Zeitung* şi în *Der Querschnitt* din Berlin sau în *This Quarter* şi în *Transatlantic Review* de la Paris, iar din banii cîştigaţi trăiam cu mare economie, limitîndu-ne la strictul necesar, ca să punem ceva de

o parte pentru a pleca în iulie la Madrid şi la *feria*[1] din Valencia.

În dimineaţa cînd trebuia să luăm trenul de la *Gare de Lyon,* am sosit cu mult înainte de ora plecării şi l-am aşteptat pe Scott la capătul peronului. Biletele noastre trebuia să le aducă Scott. Cînd s-a apropiat timpul plecării, şi Scott încă nu venise, mi-am cumpărat un bilet de peron şi am pornit de-a lungul trenului în căutarea lui, dar nu l-am văzut. În clipa cînd trenul, foarte lung, se punea în mişcare, m-am urcat şi l-am străbătut din vagon în vagon, în speranţa că pînă la urmă poate tot voi da peste el. Am umblat mult şi bine, dar în zadar. Am explicat conductorului situaţia, i-am plătit un bilet de clasa a doua, căci a treia nu era, şi l-am întrebat care era cel mai bun hotel din Lyon. Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să-i telefonez lui Scott de la Dijon, indicîndu-i hotelul unde voi trage la Lyon. Ştiam că nu va primi telegrama înainte de plecare, speram însă că nevastă-sa o va expedia imediat mai departe, aşa încît să-l ajungă pe drum. Pînă atunci încă nu auzisem ca un om în toată firea să fi pierdut trenul, dar în această călătorie aveam să aflu multe lucruri noi.

Deşi pe vremea aceea eram foarte arţăgos şi nestăpînit, pînă cînd am ajuns la Montereau mi-a mai trecut supărarea, în orice caz m-am calmat îndeajuns pentru a privi cu plăcere peisajul, iar la prînz am luat o masă bună în vagonul restaurant, am băut o sticlă de *Saint-Emilien* şi mi-am zis că mă dovedisem un mare neghiob primind invitaţia de a face o călătorie pe cheltuiala altcuiva, ca acum să risipesc banii economisiţi pentru a ne duce în Spania, dar că această lecţie îmi va prinde bine. Pînă atunci nu primisem niciodată să călătoresc pe banii altuia, totdeauna împărţisem cheltuielile, chiar şi de astă dată stăruisem să plătim pe din două hotelul şi mesele. Acum însă nici nu ştiam dacă Fitzgerald se va arăta măcar. Cînd mă înfuriasem, îl coborîsem de la rangul de Scott la acela de Fitzgerald. Mai tîrziu am fost foarte mulţumit că toată furia mea ajunsese la culme, consumîndu-se chiar de la început, şi lăsîndu-mă apoi liniştit. Aveam să mă conving că nu era o călătorie pe măsura unui om care îşi iese uşor din sărite.

La Lyon, am aflat prin telefon că Scott plecase din Paris, fără să-mi lase însă vorbă unde va trage. Am repetat din nou adresa mea şi servitoarea mi-a spus că are să i-o transmită, în caz că va telefona. *Madame* nu se simţea bine şi nu se trezise încă. Am telefonat apoi la toate hotelurile mai acătării, rugînd să i se comunice lui Scott, dacă va veni, unde mă găseam ; cînd am văzut că nu era chip să dau de el, m-am dus la o cafenea să iau un aperitiv şi să citesc ziarele. Acolo am întîlnit un om care, ca să-şi cîştige existenţa, înghiţea foc şi îndoia cu gingiile ştirbe monezi, ţinîndu-le între degetul cel mare şi arătător. Mi-a arătat gingiile lui roase,

[1] Tîrg, iarmaroc (sp.).

care păreau totuşi solide, şi mi-a spus că avea un *métier*[1] destul de bun. L-am poftit să bea ceva şi a primit cu mare plăcere. Avea o faţă frumoasă, smeadă, care se îmbujora şi strălucea atunci cînd omul înghiţea foc. Mi-a spus că la Lyon nu era uşor să trăieşti înghiţind foc şi demonstrîndu-ţi forţa neobişnuită a gingiilor şi a degetelor. Nişte pretinşi mîncători de foc compromiteau acest *métier* şi aveau să-l compromită tot mai tare, oriunde erau lăsaţi să-l practice. După ce o seară întreagă mîncase foc, mi-a mărturisit, nu aduna nici măcar atîţia bani încît să mai poată mînca şi altceva în seara aceea. I-am oferit încă un pahar de băutură, ca să-şi clătească gura de gustul de petrol care îi mai rămînea după ce înghiţea foc, şi i-am propus să cinăm împreună, dacă ştie cumva un restaurant unde se mînca bine şi ieftin. Mi-a spus că ştia unul excelent.

Am cinat într-adevăr foarte ieftin într-un restaurant algerian, unde atît mîncarea cît şi vinul din Algeria mi-au plăcut. Mîncătorul de foc era un om simpatic şi în timpul mesei l-am urmărit cu interes, fiindcă mesteca la fel de bine cu gingiile ca majoritatea oamenilor cu dinţi. Cînd m-a întrebat din ce trăiam i-am răspuns că eram un scriitor începător. A ţinut să afle ce anume scriam. Povestiri, l-am lămurit eu. Mi-a spus că şi el ştie multe poveşti, unele cu mult mai îngrozitoare şi mai neverosimile decît tot ce s-a scris vreodată. Mi le-ar putea povesti şi mie ca să le scriu, iar dacă ar aduce bani, să-i dau şi lui cît aş socoti de cuviinţă. Dar mai bine ar fi să plecăm împreună în nordul Africii şi acolo el m-ar duce în ţara Sultanului Albastru, unde aş afla nişte istorii cum n-a auzit nimeni niciodată.

L-am întrebat de ce natură sînt acele istorii şi m-a lămurit : înfăţişau bătălii, execuţii, torturi, violuri, moravuri îngrozitoare, orgii ; într-un cuvînt, tot ce mi-ar fi trebuit. Am socotit că e timpul să mă întorc la hotel şi să încerc iarăşi să-l găsesc pe Scott ; aşadar, am plătit masa şi i-am spus că se va mai ivi desigur prilejul să ne întîlnim. Mi-a adus la cunoştinţă că voia să ajungă la Marsilia, cîştigîndu-şi pîinea pe drum, iar eu l-am asigurat că, mai devreme sau mai tîrziu, ne vom revedea undeva şi că îmi făcuse plăcere să iau masa cu el. Cînd ne-am despărţit, s-a apucat să îndrepte monezile îndoite, aşezîndu-le în fişicuri pe masă, iar eu am pornit spre hotel.

Noaptea, Lyon nu mi-a făcut impresia că ar fi prea vesel. Era un oraş mare, greoi, dominat de forţa banului, poate chiar simpatic, cu condiţia să fii bogat şi să-ţi placă astfel de oraşe. De ani de zile auzisem vorbindu-se despre puii extraordinar de gustoşi pentru care restaurantele de acolo erau renumite. Noi însă mîncasem carne de berbec, care fusese de altfel excelentă.

La hotel nu mă aştepta nici o veste de la Scott aşa că m-am retras în camera de un lux neobişnuit pentru mine, m-am culcat şi am în-

[1] Meserie (fr.).

ceput să citesc primul volum din *Însemnările unui vînător* de Turgheniev, luat cu împrumut de la biblioteca Sylviei Beach. De trei ani nu mai locuisem într-un hotel atît de luxos și confortabil; am deschis larg ferestrele, m-am întins pe pat, cu capul și umerii pe un morman de perne și m-am simțit fericit, cutreierînd Rusia în tovărășia lui Turgheniev, pînă cînd am adormit cu cartea în mînă.

A doua zi dimineață, în timp ce mă bărbieream, pregătindu-mă să cobor la micul dejun, portarul m-a anunțat la telefon că un domn mă aștepta jos.

— Spuneți-i, vă rog, să poftească sus, am răspuns și am continuat să mă rad, ascultînd zgomotul orașului care încă din zori își reluase treptat viața agitată.

Scott a refuzat să vină sus, așa că ne-am întîlnit jos în hol.

— Îmi pare foarte rău că s-a produs o asemenea încurcătură, se scuză el. De-aș fi știut măcar la ce hotel ai tras, totul ar fi fost mai simplu.

— N-are nici o importanță, i-am spus. Cum aveam de făcut un drum lung cu mașina, căutam să mă arăt cît mai împăciuitor. Cu ce tren ai sosit?

— Cu unul care pleacă îndată după cel în care te-ai urcat. E un tren extrem de confortabil, cu care am fi putut călători foarte bine împreună.

— Ai luat micul dejun?

— Încă nu. Pînă acum te-am căutat prin tot orașul.

— Păcat! Cum, nu ți s-a comunicat de acasă unde mă puteai găsi? l-am întrebat.

— Nu. Zelda nu se simțea bine și poate că nici n-ar fi trebuit să plec. Pînă acum toate au ieșit anapoda în această călătorie.

— Hai să luăm o gustare, apoi vedem ce-i cu mașina și pornim imediat, i-am propus.

— Foarte bine. Ce-ar fi să luăm micul dejun aici?

— Într-o cafenea am termina mai repede.

— În schimb aici e sigur că vom mînca bine.

— Fie.

Micul dejun a fost bogat, cu ouă și slănină prăjită, cum se obișnuiește în America, și într-adevăr foarte bun. Dar de cînd l-am comandat și pînă ce ni s-a adus, pînă l-am consumat și am cerut în sfîrșit socoteala, am pierdut aproape un ceas. Și abia cînd chelnerul a venit cu nota, Scott și-a adus aminte să comande o masă rece pentru drum. Am căutat să-l conving că n-avea rost, deoarece la Mâcon se găseau vinuri vestite, iar în oricare *charcuterie*[1] puteam cumpăra mezeluri pentru sanvișuri, și chiar dacă magazinele erau închise în momentul cînd treceam prin localitate, se aflau pe drum destule restaurante, unde să ne oprim. Dar el mi-a replicat că, după spusele mele, puii de la Lyon erau renumiți, așa că trebuia să luăm neapărat unul cu noi. Am așteptat deci ca bucătăria hotelului să ne pregătească provizii de drum, care ne-au

[1] Mezelărie (fr.).

costat numai de patru sau cinci ori mai scump decît dacă le-am fi cumpărat singuri.

Era vădit că Scott începuse să bea de dimineață, înainte de a ne întîlni, și cum pe față i se citea dorința de a mai goli un păhărel, i-am propus să luăm ceva la bar pînă la plecare. Mi-a răspuns că dimineața nu era obișnuit să bea alcool și m-a întrebat dacă eu aveam acest obicei. I-am spus că depindea numai de dispoziția mea și de ceea ce aveam de făcut în dimineața respectivă ; atunci mi-a declarat că dacă eu simțeam nevoia să beau, era gata să ia și el ceva, numai ca să-mi țină tovărășie. Ne-am dus deci la bar, și în timp ce așteptam proviziile de drum, am sorbit pe îndelete cîte un *whisky* cu *Perrier* [1], după care amîndoi ne-am simțit mult mai bine.

Am achitat nota mea de hotel și consumațiile de la bar, deși Scott a stăruit să plătească el totul. De la începutul călătoriei mă frămînta această problemă și pînă la urmă am ajuns la concluzia că buna mea dispoziție este direct proporțională cu contribuția la cheltuielile comune. Deși cheltuisem din banii economisiți în vederea călătoriei noastre în Spania, știam că mă bucuram de credit la Sylvia Beach, care era oricînd gata să-mi împrumute o sumă echivalentă cu cea risipită acum.

Cînd am ajuns la garajul unde Scott își lăsase automobilul, m-a mirat faptul că micul *Renault* era complet descoperit. Capota îi fusese deteriorată la Marsilia, cînd îl debarcaseră de pe vapor sau poate cu alt prilej, iar Zelda ceruse să fie scoasă cu totul, în loc să fie reparată și pusă la loc. După cîte spunea Scott, soția lui nu putea suferi capotele trase, de aceea pornise cu mașina descoperită, ajungînd pînă la Lyon, unde ploaia îl silise să se oprească. Altminteri, mașina era în bună stare și Scott a plătit factura, tocmindu-se mai întîi ca să i se scadă din prețul spălatului, gresatului și a celor doi litri de ulei adăugați în rezervor. Mecanicul garajului mi-a explicat că pistoanele aveau nevoie de segmenți noi, fiindcă era vădit că mașina circulase fără nivelul cuvenit de apă și ulei. Mi-a arătat că de aceea motorul se încălzise atît de tare, încît se arsese toată vopseaua de pe el. Mi-a spus că dacă l-aș convinge pe *Monsieur* să înlocuiască segmenții la Paris, mașina, mică dar bine construită, ar funcționa așa cum trebuie.

— *Monsieur* nu-mi permite să pun capota la loc.

— Așa ?

— Da. De o mașină se cuvine să ai grijă.

— Într-adevăr.

— Și n-aveți nici măcar haine de ploaie, domnilor ?

— Nu, i-am răspuns. N-am știut că mașina n-are capotă.

— Convingeți-l dumneavoastră pe *Monsieur* să se poarte ceva mai serios, stărui el, cel puțin cu mașina.

— De ! am făcut eu.

[1] O apă minerală gazoasă.

Ploaia ne-a silit să ne oprim aproximativ după o oră la nord de Lyon.

În ziua aceea am fost nevoiţi să ne oprim de vreo zece ori din pricina unor averse de mai lungă sau mai scurtă durată. Dacă am fi avut impermeabile, cum era primăvară, ar fi fost destul de plăcut să conduci maşina pe ploaie. Aşa însă, eram siliţi să ne adăpostim sub copaci sau în cafenelele de pe şosea. Masa rece comandată la hotelul din Lyon — un delicios pui fript împănat cu trufe, pîine excelentă şi vin alb de Mâcon — a fost straşnică. La fiecare oprire Scott era fericit că are prilejul să mai tragă o duşcă din vinul acesta minunat, căci la Mâcon mai cumpărasem încă patru sticle pe care le destupam pe măsura necesităţilor noastre.

Cred că pînă atunci Scott nu mai băuse niciodată vin direct din sticlă, căci altfel nu se explică amuzamentul lui, asemănător cu al unui om care vizitează un cartier rău famat sau al unei fete care înoată pentru prima oară fără costum de baie. Dar îndată după masă a început să-l preocupe starea sănătăţii sale. Mi-a povestit despre doi inşi care muriseră recent de congestie pulmonară, amîndoi în Italia, şi moartea lor îl impresionase adînc.

I-am explicat că această maladie se numeşte acum pneumonie, congestia pulmonară fiind o denumire învechită, la care el mi-a răspuns că nu mă pricepeam şi că aveam o părere complet greşită. Congestia pulmonară fiind o boală specific europeană, era cu neputinţă să ştiu ceva despre ea, chiar dacă aş fi citit cărţile de medicină ale tatălui meu care tratau exclusiv despre bolile din America. L-am informat că tatăl meu studiase şi în Europa. Atunci mi-a explicat că, deoarece congestia pulmonară se ivise de curînd în Europa, era imposibil ca tatăl meu să fi avut cunoştinţă de ea. A susţinut de asemenea că şi în America bolile variau după regiuni, iar dacă tatăl meu ar fi practicat medicina la New York şi nu în *Middle West*, ar fi cunoscut cu totul altă gamă de boli. Cuvîntul „gamă“ îi aparţine lui Scott.

Am recunoscut că avea dreptate într-o privinţă, şi anume că în unele părţi ale Americii bîntuiau boli care în altele lipseau cu desăvîrşire, şi am folosit ca argument frecvenţa cazurilor de lepră de la New Orleans faţă de cele de la Chicago, foarte rare pe atunci. Am adăugat însă că medicii făceau sistematic schimb de cunoştinţe şi informaţii între ei şi că de altfel mi-am amintit acum, cînd el ridicase această chestiune, că citisem un articol foarte competent despre congestia pulmonară în Europa tocmai în *Journal of the American Medical Association*[1], unde se reconstituia şi istoricul bolii începînd de la Hippocrat pînă astăzi. Ascultîndu-mă s-a liniştit pentru moment şi atunci l-am îmbiat să mai bea puţin *Mâcon*, deoarece un bun vin alb, destul de dens, dar nu prea tare, ar fi unul dintre lucrurile cele mai eficace împotriva acestei boli.

[1] Revista Asociaţiei Americane de Medicină.

Vinul îl mai înveseli puțin, dar după scurtă vreme îl cuprinse din nou îngrijorarea și mă întrebă dacă aveam timp să ajungem într-un oraș mare înainte de a-l apuca febra și delirul care, după cum îi spusesem eu, erau primele simptome ale adevăratei congestii pulmonare specific europene. I-am răspuns că nu făcusem decît să-i reproduc aidoma părerile expuse într-un articol pe care îl citisem într-o revistă medicală franceză, în timp ce așteptam la spitalul american de la Neuilly să mi se facă o cauterizare în gît. Termenul „cauterizare“ avu un efect calmant asupra lui Scott. Totuși, stărui să-i precizez cînd aveam să ajungem în primul oraș. Dacă îi dădeam bătaie, i-am spus, mai aveam pînă acolo minimum douăzeci și cinci de minute și maximum o oră.

Atunci Scott m-a întrebat dacă mă temeam de moarte ; i-am răspuns că uneori da, alteori mai puțin.

Deodată a început o ploaie torențială și am fost nevoiți să ne adăpostim în cafeneaua din primul sat. Nu-mi pot aminti cu de-amănuntul tot ce s-a mai întîmplat în după-amiaza aceea, dar fapt e că atunci cînd am dat în sfîrșit de un hotel, pare-mi-se la Chalons-sur-Saône, se făcuse atît de tîrziu, încît n-am mai găsit nici o farmacie deschisă. Cum am ajuns la hotel, Scott s-a dezbrăcat și s-a culcat în pat. Apoi mi-a declarat că nu-i păsa dacă va muri de congestie pulmonară. Îl frămînta doar o singură problemă : cine va avea grijă de Zelda și de mica Scotty. Eu nu prea vedeam cum aș putea să le

port de grijă și lor, cînd cu chiu cu vai izbuteam să mă îngrijesc de soția mea Hadley și de micul meu fiu Bumby; i-am făgăduit totuși că voi face tot ce voi putea și Scott mi-a mulțumit, adăugînd că principalul era ca Zelda să nu mai bea și Scotty să aibă o guvernantă englezoaică.

Cum ne dădusem hainele la uscat, eram amîndoi în pijama. Afară tot mai ploua, dar în cameră era plăcut, mai ales cînd am aprins lumina electrică. Scott stătea întins pe pat ca să-și păstreze forțele intacte în vederea luptei cu boala. Îi luasem pulsul — avea șaptezeci și două de bătăi pe minut — și îi pusesem mîna pe frunte, care era rece. Apoi îmi lipisem urechea de pieptul lui ca să-l ascult, cerîndu-i să respire adînc, și n-am auzit nici un zgomot anormal.

— Află, Scott, că ești sănătos tun, i-am spus. Dacă însă vrei să faci totul ca să previi o răceală, cel mai bun lucru e să stai în pat și eu am să comand pentru amîndoi cîte o limonadă și cîte un *whisky*, cu care ai să iei și o aspirină, iar mîine te vei simți foarte bine, n-o să ai nici măcar guturai.

— Păi astea-s leacuri băbești ! se oțărî Scott.

— Bine, dar n-ai febră de loc. Cum poți pretinde că faci o congestie pulmonară fără pic de febră ? Dracu să te mai înțeleagă !

— Te rog să nu mă drăcuiești, mă mustră el. Și apoi, de unde știi că n-am febră ?

— Ai pulsul normal. Se simte și la pipăit că n-ai febră.

— Aha, la pipăit! exclamă Scott cu amărăciune. Dacă mi-ai fi cu adevărat prieten, mi-ai procura un termometru.

— Vezi bine că sînt în pijama.

— Trimite să-mi aducă unul.

Am sunat, dar n-a venit nimeni. După ce am mai sunat o dată, am coborît pînă jos în hol, să caut un om de serviciu. Scott stătea culcat, cu ochii închişi, respirînd rar şi cu teamă, iar paloarea de ceară a trăsăturilor lui perfecte îi dădeau înfăţişarea unui tînăr cruciat mort. Începuse să-mi fie lehamite de o asemenea viaţă de scriitor — dacă şi asta se putea numi viaţă scriitoricească. Mi se şi făcuse dor de munca mea şi mă apăsa singurătatea ucigătoare care urmează după o zi irosită din viaţă. Mă plictisisem cumplit de Scott şi de comedia stupidă pe care o juca; pînă la urmă am găsit omul de serviciu, i-am dat bani să cumpere un termometru şi un tub de aspirină, şi i-am comandat cîte un *citron pressé*[1] şi cîte un *whisky* dublu pentru fiecare dintre noi. Cerusem mai întîi o sticlă întreagă de *whisky*, dar am fost refuzat, pe motiv că acolo nu se servea decît cu paharul.

Cînd m-am întors în cameră, Scott tot mai zăcea cu ochii închişi, respirînd cu o demnitate exemplară, nemişcat de parcă ar fi fost propria sa statuie funerară întinsă pe mormînt.

Cînd auzi că am intrat în odaie, vorbi totuşi:

— Ai făcut rost de termometru?

[1] Zeamă de lămîie (fr.).

M-am apropiat de el şi i-am pus mîna pe frunte. Aceasta, fără să fie chiar rece ca o lespede de mormînt, avea o temperatură normală şi era uscată.

— Încă nu, i-am răspuns.

— Credeam că mi l-ai şi adus.

— Am trimis după el.

— Nu-i acelaşi lucru.

— Într-adevăr, nu-i acelaşi lucru.

Nu te puteai supăra pe Scott, cum nu te poţi supăra pe un nebun; începusem să mă înfurii însă pe mine însumi fiindcă mă lăsasem tîrît în această aventură stupidă. Îmi dădeam totuşi seama că frica lui era oarecum întemeiată. Cei mai mulţi beţivi mureau pe vremea aceea de pneumonie, boală care astăzi e mult mai puţin frecventă. Ce-i drept, pe Scott nici nu-ţi venea să-l socoteşti beţiv, văzînd ce efect disproporţionat avea asupra lui o cantitate infimă de alcool.

Pe atunci, în Europa, vinul era privit ca un aliment sănătos, şi totodată ca un izvor de fericire, de bună dispoziţie şi plăcere. A bea vin nu era nici semn de snobism, nici de rafinament excesiv, nici un cult; era la fel de firesc ca a mînca şi, în ceea ce mă priveşte, la fel de necesar, aşa că mi s-ar fi părut absurd să nu beau la fiecare masă fie vin, fie cidru, fie bere. Îmi plăceau vinurile, afară de cele dulci, dulcege sau prea grele, şi nu mi-aş fi închipuit niciodată ca cele cîteva sticle de Mâcon, un vin alb sec, foarte uşor, pe care le băusem împreună cu Scott, să declanşeze în el o asemenea reacţie în-

12—3471

cît să-și piardă mințile. E drept că mai luase de dimineață un pahar de *whisky* cu apă minerală, dar cum pînă atunci nu avusesem de-a face cu alcoolici, nici prin gînd nu mi-ar fi trecut că un singur *whisky* ar putea dăuna cuiva care călătorește cu mașina pe ploaie, cînd ar fi fost normal ca efectul alcoolului să treacă foarte repede.

Pînă cînd să vină omul de serviciu cu ceea ce îi cerusem, m-am așezat, am citit ziarul și am terminat o sticlă de *Mâcon* pe care o destupasem la ultima noastră oprire. Cînd locuiești în Franța, unde în toate ziarele apar reportaje despre cîte o crimă senzațională, le urmărești zi de zi. Aceste reportaje sînt ca niște romane-foileton, cu condiția să începi cu primul, deoarece nu se dă rezumatul capitolelor precedente ca la romanele publicate în serie de gazetele americane și, oricum, nici pe acestea nu le guști decît atunci cînd le citești de la primul capitol, care e totdeauna cel mai important. Cînd însă călătorești prin Franța, ziarele nu-ți mai par chiar atît de pasionante, fiindcă nu mai poți urmări cu regularitate diferitele *crimes*, *affaires* sau *scandales* despre care citești cu plăcere mai ales la cafenea, ceea ce pe drum nu-ți prea poți îngădui. În seara aceea aș fi preferat să stau într-o cafenea, unde aș fi citit ediția de dimineață a ziarelor de la Paris, aș fi privit consumatorii din local și aș fi băut înainte de cină, ceva mai serios decît vinul de *Mâcon*. Dar cum trebuia să-l dădăcesc pe Scott, am rămas pe loc și m-am mulțumit cu ce aveam la îndemînă.

Cînd a adus în sfîrșit cele două pahare cu zeamă de lămîie și gheață, cele cu *whisky* și sticla de apă minerală, omul de serviciu mi-a comunicat că n-a putut face rost de termometru, farmacia fiind închisă. Reușise doar să împrumute de undeva cîteva tablete de aspirină. L-am rugat să vadă dacă nu cumva găsește și un termometru de împrumut. Scott deschise ochii și-i aruncă o privire lugubră de irlandez.

— I-ai spus în ce situație gravă mă aflu? mă întrebă.

— Cred că își dă seama.

— Te rog să-l lămurești.

Am încercat să-l lămuresc și omul a plecat spunînd:

— Am să vă aduc, dacă găsesc.

— I-ai dat un bacșiș destul de mare ca să-l convingi? Aștia nu te servesc decît pentru bacșiș.

— Nu știam, i-am răspuns. Credeam că primesc leafă de la hotel.

— Vreau să spun că pentru a obține ceva de la ei, trebuie să le dai un bacșiș gras. Cei mai mulți sînt corupți pînă în măduva oaselor.

Mi-am amintit atunci de Evan Shipman și de chelnerul de la *Closerie des Lilas*, care fusese silit să-și radă mustața, cînd s-a deschis un bar american pe lîngă cafenea; m-am gîndit cum se ducea Evan să lucreze în grădina lui din Montrouge cu mult înainte de a mă fi întîlnit cu Scott, și la prietenia sinceră și trainică dintre toți cei de la *Closerie*, și la toate schimbările de acolo, și la urmările lor pentru noi. Aș fi vrut

să-i povestesc lui Scott ce a însemnat pentru noi această cafenea, deşi îi mai vorbisem desigur despre asta şi înainte, dar ştiam că pe el nu-l interesează chelnerii, nici grijile lor, nici generozitatea, nici sentimentele lor. Pe atunci Scott îi ura pe francezi şi cum aproape toţi francezii cu care venea regulat în contact erau chelneri, cu care nu se putea înţelege, şoferi de taxi, lucrători în vreun garaj şi proprietarii casei unde locuia, găsea adesea prilejul de a-i insulta şi de a-i bîrfi.

Pe italieni îi ura şi mai mult decît pe francezi, şi de cîte ori vorbea despre ei se înfuria, chiar dacă nu era beat. Nici pe englezi nu-i putea suferi de obicei, deşi uneori îi tolera, iar cîteodată îi şi admira. Nu ştiu ce părere avea despre germani sau despre austrieci, nici măcar dacă pînă atunci cunoscuse vreunul, după cum nu ştiu să fi cunoscut vreun elveţian.

În seara aceea, la hotel, eram încîntat văzîndu-l atît de liniştit. I-am amestecat zeama de lămîie cu *whisky* şi i-am dat două aspirine, pe care le-a înghiţit fără să protesteze, uimitor de calm, continuînd apoi să-şi soarbă pe îndelete băutura. Stătea acum cu ochii deschişi, cu privirea pierdută în gol. În timpul acesta, am despăturit gazeta şi am început să citesc reportajul despre *le crime* la ordinea zilei, simţindu-mă foarte fericit, chiar prea fericit, după cum m-am convins îndată.

— Nu-i aşa că eşti o fire rece? mă întrebă Scott, şi cînd m-am uitat la el, am înţeles că-i aplicasem un tratament greşit, chiar dacă diagnosticul meu fusese just, şi că paharul de *whisky* acţiona împotriva noastră.

— Ce vrei să spui, Scott?

— Cum poţi să şezi şi să citeşti o fiţuică franceză murdară, fără să-ţi pese că eu sînt pe moarte?

— Vrei să chem un medic?

— Nu. N-am încredere într-un medic francez dintr-un tîrg murdar de provincie.

— Atunci ce vrei?

— Vreau să-mi iau temperatura. Mai vreau să mi se aducă hainele mele uscate şi să plecăm imediat cu expresul la Paris ca să ajung la spitalul american de la Neuilly.

— Hainele noastre nu se vor usca pînă mîine dimineaţă, iar expresul nu opreşte aici, i-am explicat. N-ar fi mai bine să te odihneşti şi apoi să iei masa de seară în pat?

— Vreau să-mi iau temperatura.

Discuţia a durat destul de mult, pînă cînd omul de serviciu a adus în sfîrşit un termometru.

— Altul n-ai găsit? am întrebat.

În clipa cînd omul a intrat, Scott a închis ochii, arătînd cel puţin tot atît de palid ca şi Camille Desmoulins pe eşafod. N-am văzut în viaţa mea un om care să se facă dintr-o dată palid ca ceara şi mă întrebam unde i se scurgea tot sîngele din obraz.

— E singurul care există în tot hotelul, îmi răspunse omul de serviciu întinzîndu-mi un termometru de baie încastrat în lemn şi prevăzut cu o greutate de metal ca să-l ţină cufundat în apă. Am tras repede o duşcă de *whisky* cu lă-

mîie, am deschis fereastra şi am privit o clipă ploaia de afară. Cînd m-am întors, am văzut că Scott mă urmărea.

Am scuturat termometrul cu un gest sigur de medic şi i-am spus :

— Ai noroc că nu-i un termometru anal.

— Dar ăsta unde se pune ?

— La subsuoară, i-am explicat, vîrîndu-l sub braţul meu.

— Scoate-l, ca să nu se ridice mercurul şi apoi să ne inducă în eroare.

Am scuturat din nou termometrul dintr-o singură mişcare bruscă, i-am descheiat pijamaua, i l-am introdus subsuoară, şi între timp i-am pus mîna pe fruntea rece şi i-am luat din nou pulsul. Privea în gol. Pulsul era tot de şaptezeci şi două de bătăi pe minut. I-am cerut să ţină termometrul patru minute.

— Credeam că se ţine numai un minut, se miră Scott.

— Ăsta-i un termometru mare, l-am lămurit. Aşa că timpul se înmulţeşte cu pătratul lungimii termometrului, fiindcă e şi centigradat.

Cînd i-am scos în cele din urmă termometrul, m-am dus să mă uit la el în lumina lămpii de pe masă.

— Cît e ?

— Treizeci şi şapte şi şase zecimi.

— Care-i temperatura normală ?

— Asta e.

— Eşti sigur ?

— Sigur.

— Pune-l şi tu. Vreau să mă conving.

Am scuturat termometrul, mi-am descheiat pijamaua, l-am vîrît sub braţ şi cît l-am ţinut, am stat cu ochii pe ceas. Apoi m-am uitat cît indica termometrul.

— Cît arată ? m-a întrebat.

— Exact tot atîta, i-am răspuns, după ce am verificat de cîteva ori.

— Şi cum te simţi ?

— Admirabil, i-am spus, străduindu-mă să-mi aduc aminte dacă treizeci şi şapte cu şase era într-adevăr temperatura normală. De fapt n-avea importanţă, deoarece termometrul, imuabil, arăta de fiecare dată treizeci de grade.

Cum Scott mă privea cam neîncrezător, i-am propus să-şi mai ia o dată temperatura.

— Nu-i nevoie, mi-a răspuns. Să fim fericiţi că mi-a trecut atît de repede. De altfel organismul meu a avut întotdeauna o neobişnuită capacitate de regenerare.

— Eşti iar sănătos tun, am întărit eu. Cred însă că n-ar strica să stai în pat şi astă-seară să mănînci ceva uşor, ca mîine să putem pleca de dimineaţă.

Îmi pusesem în gînd să ne cumpărăm cîte o haină de ploaie dar pentru asta ar fi trebuit să împrumut nişte bani de la el, şi n-aveam chef să încep pe loc o discuţie pe această temă.

Scott n-a vrut să stea în pat. Ţinea să se îmbrace, să coboare în hol şi s-o cheme pe Zelda la telefon, ca să-i comunice că se simte bine.

— De ce şi-ar închipui că nu ţi-e bine ?

— E prima noapte cînd sîntem despărţiţi de cînd ne-am căsătorit şi trebuie să vorbesc nea-

părat cu ea. Sper că înţelegi cît e de important pentru amîndoi ?

Înţelegeam destul de bine, deşi nu prea vedeam cum fusese posibil să fi petrecut împreună şi noaptea precedentă, dar n-avea rost să mai stărui. Scott sorbi pînă la fund paharul de *whisky* cu lămîie şi îmi ceru să-i mai comand unul. Am căutat omul de serviciu, i-am dat înapoi termometrul şi l-am întrebat în ce stare erau hainele noastre. Mi-a răspuns că pînă într-o oră vor fi uscate.

— Spune-i să le calce ca să se usuce cît mai repede. Şi apoi, chiar dacă rămîn puţin jilave, n-are a face.

Omul de serviciu ne mai aduse încă două pahare cu mixtura împotriva răcelii şi, în timp ce sorbeam dintr-al meu, l-am îndemnat pe Scott să-l bea cît mai încet pe al său. Eram îngrijorat ca nu cumva să răcească, fiindcă ajunsesem la convingerea că dacă s-ar îmbolnăvi într-adevăr, fie şi de o boală atît de gravă ca un guturai, ar cere probabil să fie internat la spital. Dar după ce şi-a golit paharul, s-a simţit admirabil un timp şi încîntat de situaţia tragică în care se găseau, atît el cît şi Zelda, în prima lor noapte de despărţire de la căsătorie. Dar pînă la urmă, n-a mai putut rezista dorinţei de a vorbi cu ea, şi-a îmbrăcat halatul şi s-a dus jos s-o cheme la telefon.

Cînd a aflat că nu poate obţine legătura numaidecît, s-a urcat din nou în cameră şi curînd după aceea a sosit şi omul de serviciu, care ne-a adus încă două raţii duble de *whisky* cu zeamă

de lămîie. Pînă atunci Scott nu mai băuse niciodată atît de mult în prezenţa mea, dar de astă dată băutura n-a avut nici un efect asupra lui, a devenit doar mai vioi, mai vorbăreţ şi a început să-mi povestească în linii mari convieţuirea lui cu Zelda. Mi-a istorisit cum a cunoscut-o în timpul războiului, cum apoi s-au despărţit, dar în cele din urmă a reuşit s-o recucerească, s-au căsătorit, şi cum în viaţa lor a intervenit un incident tragic, pe cînd se găseau la Saint Raphael cu un an în urmă. Atunci cînd mi-a vorbit pentru prima oară despre dragostea dintre Zelda şi un pilot francez de hidroaviaţie, povestea mi s-a părut într-adevăr tristă şi am fost convins că era şi adevărată. Mai tîrziu mi-a redat-o în alte versiuni, ca şi cum ar fi vrut să verifice care ar fi fost cea mai potrivită ca subiect de roman, dar nici una nu mi s-a părut aşa de tristă ca prima, de altfel singura adevărată după convingerea mea, — greşită poate — deşi oricare dintre ele era la fel de verosimilă. Fiecare nouă versiune suna mai frumos decît cele anterioare, dar nici una nu m-a mişcat atît de tare ca prima.

Scott se exprima cu multă uşurinţă şi era un bun povestitor. Cînd vorbea, deoarece nu trebuia să ţină seama nici de ortografie, nici de punctuaţie, nu făcea impresia unui om atît de incult cum apărea din scrierile lui, atunci cînd nu i le corectase nimeni. Abia după doi ani de cînd ne-am cunoscut a izbutit să-mi scrie corect numele ; ce-i drept, am un nume destul de lung, şi poate că pe măsură ce trecea timpul îi venea

tot mai greu să-l scrie, de aceea îi sînt foarte recunoscător că pînă la urmă l-a învăţat totuşi. De altfel a învăţat să scrie corect multe lucruri mai importante, şi s-a străduit să-şi facă o părere justă despre şi mai multe.

În noaptea aceea însă, a ţinut ca eu să ştiu, să înţeleg şi să judec ceea ce se petrecuse la Saint Raphael, şi a reuşit să-mi descrie totul atît de pregnant, încît parcă vedeam în faţa ochilor micul hidroavion de o persoană rotindu-se deasupra trambulinei plutitoare, şi culoarea mării, şi forma pontoanelor, şi umbra lor, şi pielea bronzată a Zeldei şi a lui Scott, contrastînd cu părul ei blond închis şi cu al lui, foarte deschis, şi faţa arsă de soare a tînărului îndrăgostit de Zelda. Nu m-am încumetat să-i pun o întrebare care mă frămînta : dacă povestea era adevărată, dacă totul se petrecuse aievea, cum putuse Scott să doarmă în fiecare noapte în acelaşi pat cu Zelda ? Dar poate tocmai de aceea povestea mi s-a părut cea mai tristă din cîte auzisem pînă atunci, ori poate că nici măcar nu-şi mai aducea aminte de acele nopţi, aşa cum o uitase şi pe cea trecută.

Ni s-au adus hainele înainte ca Scott să fi obţinut legătura cu Parisul, aşa că ne-am îmbrăcat şi am coborît la cină. Scott era cam agitat acum şi se uita cu coada ochiului la oameni, pus pe ceartă. Am început masa cu nişte melci foarte gustoşi şi cu o carafă de vin de *Fleury*, din care abia consumasem jumătate, cînd Scott a fost chemat la telefon. Cum a lipsit aproape un ceas, am mîncat pînă la urmă şi melcii lui,

muind bucăţele de pîine în sosul de unt cu usturoi şi pătrunjel ; totodată am terminat şi carafa de *Fleury*. Cînd Scott s-a întors, i-am propus să-i mai comand o porţie de melci, dar a refuzat. Dorea o mîncare uşoară. Nu voia nici muşchi la grătar, nici ficat prăjit cu slănină, nici omletă. S-a hotărît pînă la urmă pentru pui. Şi la prînz mîncase friptură rece de pui foarte bună, dar cum ne găseam tot în aceeaşi regiune renumită pentru păsări, am comandat *poularde de Bresse* şi o sticlă de *Montagny*, un vin alb din împrejurimi, uşor şi plăcut. Scott a mîncat foarte puţin şi n-a băut decît un pahar de vin. Deodată, a căzut în nesimţire, lăsîndu-şi capul pe braţe. Îşi pierduse într-adevăr cunoştinţa, nu juca teatru, şi chiar părea că în clipa cînd îşi lăsase capul pe masă căutase să nu răstoarne şi să nu spargă nimic. L-am dus în cameră cu ajutorul chelnerului, l-am întins pe pat, l-am dezbrăcat, lăsîndu-l doar în maio şi chiloţi, i-am atîrnat hainele în dulap, apoi am tras păturile de sub el şi l-am învelit. Am deschis fereastra şi cînd am văzut că afară era senin, n-am mai închis-o şi am coborît.

Jos, în timp ce-mi terminasem masa, mă gîndeam la Scott. Era evident că n-avea voie să bea nici un fel de alcool şi mă simţeam vinovat fiindcă nu avusesem destulă grijă de el. Se părea că orice băutură îi producea mai întîi o excitaţie prea mare şi apoi o intoxicaţie, de aceea m-am hotărît ca a doua zi să reduc băutura la minimum. Aveam de gînd să pretextez că acum, cînd ne întorceam la Paris, trebuia să-mi

impun această disciplină pentru a putea reîncepe să scriu. Adevărul era că singura regulă de care mă țineam consta în a nu bea după cină, nici înainte de a mă apuca de scris, nici în timp ce scriam. Cînd m-am dus sus în cameră, am deschis larg toate ferestrele, m-am dezbrăcat și îndată ce m-am culcat, am și adormit.

A doua zi am pornit spre Paris pe o vreme minunată și în timp ce traversam *la Côte d'Or*, unde după ploaie totul era curat și proaspăt — și aerul și colinele, și ogoarele și viile — Scott care arăta foarte vesel, fericit și sănătos, îmi povestea pe rînd subiectul tuturor cărților lui Michael Arlen [1]. După părerea lui, Michael Arlen era un scriitor care trebuia urmărit, fiindcă amîndoi aveam multe de învățat de la el. I-am răspuns că nu-i puteam citi cărțile. Scott a susținut că nici nu era nevoie, deoarece avea să-mi povestească el subiectul și să-mi descrie personajele fiecăreia, ceea ce a și făcut pe larg, improvizînd pentru mine un soi de teză de doctorat despre Michael Arlen.

L-am întrebat dacă s-a auzit bine la telefon în timp ce vorbea cu Zelda și mi-a spus că s-au înțeles destul de ușor și că au avut multe de discutat. La fiecare masă n-am comandat decît o singură sticlă de vin, din cel mai ușor pe care l-am găsit, spunîndu-i lui Scott că-mi face un serviciu dacă mă oprește să mai cer una

[1] *Michael Arlen* (n. 1895), scriitor englez, autor al unor romane intimiste, de factură modernă.

deoarece trebuie să-mi impun o anumită disciplină ca să pot scrie și să nu beau sub nici un motiv mai mult de jumătate de litru. S-a arătat foarte dispus să mă ajute și cînd i se părea că dau semne de nervozitate văzînd că singura sticlă îngăduită era pe sfîrșite, îmi ceda o parte din rația lui.

După ce l-am lăsat în fața casei sale și am luat un taxi pînă la fabrica de cherestea, am fost nespus de bucuros să-mi revăd soția și imediat ne-am dus împreună la *Closerie des Lilas* să bem ceva. Eram fericiți ca niște copii care, după ce au stat un timp despărțiți, se bucură că sînt iarăși împreună; i-am povestit și ei cum a decurs călătoria.

— Bine, dar nu te-ai distrat de loc și n-ai învățat nimic, Tatie? mă întrebă ea.

— Aș fi putut să învăț cîte ceva despre Michael Arlen, dacă aș fi ascultat expunerea lui Scott, ba am și învățat niște lucruri pe care încă n-am apucat să le sortez.

— Crezi că Scott nu-i fericit de fel?

— Așa se pare.

— Bietul om!

— În orice caz, am tras o învățătură.

— Și anume?

— Să nu călătorești niciodată decît cu cine ți-e drag.

— Nu-i așa că-i bine?

— Cum să nu. De aceea și plecăm în Spania.

— Da. Şi pînă la plecare n-au mai rămas nici şase săptămîni. Dar anul acesta nu vom lăsa pe nimeni să ne plictisească pe drum, nu-i aşa ?

— Bineînţeles. Iar de la Pamplona, ne ducem la Madrid şi la Valencia.

— Mr-mr-mr, făcu ea mulţumită, ca o pisicuţă care toarce.

— Săracul Scott ! am oftat eu.

— Cu toţii sîntem săraci, zise Hadley. Dar, în acelaşi timp, bogaţi şi liberi ca păsările cerului.

— Avem un noroc grozav !

— Trebuie să-l merităm şi să ştim să-l păstrăm.

Am bătut amîndoi în lemnul mesei de cafenea, şi îndată a venit chelnerul să ne întrebe ce doream. Dar ceea ce doream noi nu puteam obţine de la el, nici de la altcineva, nici bătînd în lemn sau în marmura de pe masă. Însă acest lucru nu-l ştiam încă în seara cînd eram atît de fericiţi la cafenea.

Peste o zi sau două de la întoarcerea noastră din călătorie, Scott s-a înfăţişat cu cartea sa. Avea o supracopertă ţipătoare şi nici azi n-am uitat ce impresie proastă mi-a făcut prin culorile violente, prin tot aspectul ei de prost-gust, aproape indecent, care s-ar fi potrivit cel mult pentru un roman ştiinţifico-fantastic de duzină. Scott m-a rugat să trec peste această primă impresie, explicîndu-mi că pe supracopertă era reprodusă o reclamă uriaşă aşezată pe marginea unei şosele din *Long Island*, care juca un rol important în roman. Îmi mărturisi că nici lui nu-i mai plăcea, deşi la început îi plăcuse. Totuşi, ca să pot citi cartea, a scos-o.

Cînd am terminat însă de citit, am înţeles că orice ar face Scott şi oricum s-ar purta, n-are importanţă, că trebuie să-l privesc ca pe un bolnav, să caut să-l ajut cît voi putea, încercînd să-i fiu un prieten credincios. El avea foarte mulţi prieteni devotaţi, mai mulţi decît oricine. De acum mă socoteam şi eu unul dintre ei, fie că aveam să-i fiu sau nu de folos. Dacă a izbutit să scrie o carte atît de bună ca *The Great Gatsby*, eram convins că va putea scrie una şi mai bună. N-o cunoşteam însă pe Zelda, aşa că nu ştiam ce primejdii îl păşteau. Din păcate, ne-a fost dat să aflăm foarte curînd.

EREŢII NU-ŞI ÎMPART PRADA

SCOTT FITZGERALD ne-a poftit într-o zi să mîncăm la prînz cu el, cu Zelda, soţia lui, şi cu fetiţa lor, în apartamentul mobilat de pe *rue de Tilsitt*. Nu-mi amintesc mare lucru despre locuinţa aceea, doar că era întunecoasă, fără aer şi că nici un obiect de acolo nu părea să le aparţină, cu excepţia primelor cărţi ale lui Scott, legate în piele de culoare albastru-deschis, cu titlurile în aur. Apoi Scott ne-a mai arătat şi un registru mare, în care trecea an de an scrierile publicate, premiile sau onorariile primite pentru ele, încasările rezultate din ecranizarea lor, cît şi drepturile de autor care i se cuveneau din vînzarea cărţilor sale. Registrul era ţinut la zi, cu tot atîta grijă ca jurnalul de bord al unui vapor, iar Scott mi l-a prezentat, mie şi soţiei, cu mîndria impersonală a unui custode de muzeu. Deşi nervos, căuta să fie o gazdă bună şi ne-a pus în faţă socoteala veniturilor sale, de parcă ar fi fost un tablou de preţ, demn de admirat, ceea ce însă nu era cazul.

Zelda era încă mahmură, căci în ajun îşi petrecuseră noaptea într-un local din Montmartre, unde se şi certaseră, fiindcă Scott nu voia să se îmbete. Luase hotărîrea să muncească serios, mi-a declarat, şi să se lase de băutură, iar Zelda îl ocăra că e un ursuz, care îi mai împiedică şi pe alţii să se distreze. Apoi, cînd el a protestat, Zelda şi-a retras învinuirea : „Nu. Eu n-am spus aşa ceva. Nu-i adevărat, Scott". Dar mai tîrziu şi-a amintit, pare-se, de propriile ei cuvinte şi a făcut mare haz.

În ziua aceea Zelda nu arăta bine. Minunatul ei păr blond închis îşi pierduse pentru un timp frumuseţea din pricina unui permanent nereuşit, făcut la Lyon, atunci cînd ploaia îi silise să-şi lase maşina acolo ; avea cearcăne la ochi şi era trasă la faţă.

În aparenţă, Zelda s-a arătat destul de prietenoasă faţă de mine şi de Hadley, deşi se simţea că e absentă, că în gîndul ei stăruia cheful de la care se întorsese în zori. Şi ea, ca şi Scott de altfel, avea impresia că pe drumul de întoarcere de la Lyon ne-am amuzat grozav, şi ne invidia.

— Dacă voi v-aţi făcut de cap împreună şi aţi petrecut de minune, nu ştiu de ce n-aş fi avut şi eu dreptul să mă distrez puţin cu nişte buni prieteni aici, la Paris, i-a spus ea lui Scott.

Scott făcea totul ca să pară o gazdă desăvîrşită, deşi ni s-a servit o masă foarte proastă, pe care doar vinul a mai reuşit s-o înveselească, dar nu prea mult. Fetiţa lor era blondă, bucălată, bine dezvoltată, avea o înfăţişare sănătoasă şi vorbea englezeşte cu un puternic accent de mahala din

Londra. Scott mi-a explicat că i-a luat o guvernantă engleză fiindcă voia ca fiica lui, atunci cînd va fi mare, să se exprime elegant, ca o adevărată *lady*.

Zelda avea ochi de erete, buze subţiri, iar manierele şi accentul ei vădeau neîndoielnic că se născuse într-un stat din sud. Pe faţa ei puteai urmări cum din cînd în cînd mintea ei se desprindea de la masă şi se îndrepta din nou către petrecerea din noaptea trecută, retrăind-o ; se întorcea de fiecare dată cu o privire absentă, de pisică, şi cu un zîmbet de mulţumire care-i rotunjea o clipă buzele subţiri, dar dispărea imediat. Scott juca rolul de stăpîn al casei bucuros de oaspeţi, iar Zelda zîmbea fericită, cu ochii şi cu toată gura, cînd îl vedea bînd vin. Abia mai tîrziu am înţeles pe deplin ce însemna acest zîmbet. Exprima convingerea Zeldei că Scott nu va fi în stare să scrie.

Zelda era geloasă pe activitatea literară a lui Scott şi cînd i-am cunoscut, această gelozie se manifesta întotdeauna în acelaşi fel. Scott lua hotărîrea de a nu-şi mai pierde nopţile la chefuri, de a face zilnic gimnastică şi de a lucra regulat. Se apuca într-adevăr de lucru, dar de îndată ce-l simţea că are spor, Zelda începea să plîngă că se plictiseşte de moarte, pînă cînd reuşea să-l ducă iar la o beţie. Apoi se certau, se împăcau ; ca să-i treacă de mahmureală, făcea plimbări lungi cu maşina, după care se hotăra din nou să lucreze, de astă dată serios, şi se apuca de treabă cu tragere de inimă. Atunci toată povestea se repeta de la început.

Scott o iubea pe Zelda la nebunie şi era foarte gelos. În timp ce ne plimbam împreună, mi-a povestit de nenumărate ori despre dragostea ei pentru pilotul francez din hidroaviaţie. Dar de atunci Zelda nu-i mai dăduse nici un temei de a fi gelos pe vreun bărbat. În primăvara aceea, însă, căuta să-i stîrnească gelozia prin felul cum se purta cu alte femei şi de cîte ori se duceau să chefuiască în Montmartre, Scott se temea ca nu cumva el sau ea să leşine la beţie. Starea de inconştienţă în care cădeau din pricina băuturii fusese pînă atunci cel mai bun mijloc de apărare al lor. După ce băuseră o cantitate mică de rachiu sau de şampanie, care n-ar fi avut nici un efect asupra unui om obişnuit cu băutura. adormeau brusc şi adînc, aşa cum dorm copiii. I-am văzut de cîteva ori pierzîndu-şi cunoştinţa, de parcă n-ar fi fost beţi ci anesteziaţi, şi atunci îi ducea acasă şi-i culca vreun prieten sau chiar un şofer de taxi ; iar cînd se trezeau erau vioi şi veseli, deoarece cantitatea de alcool pe care puteau s-o bea înainte de a leşina, era prea mică pentru a le periclita sănătatea.

Dar treptat, acest mijloc de apărare a organismului lor şi-a pierdut eficacitatea. Pe atunci Zelda putea să bea mai mult decît Scott, aşa că era îndreptăţită teama lui ca nu cumva ea să-şi piardă cunoştinţa în societatea şi în localurile dubioase pe care le frecventa în primăvara aceea. Lui Scott nu-i plăceau nici oamenii, nici localurile respective, dar era silit să bea mai mult decît putea şi totodată să-şi păstreze luciditatea, ca să suporte oamenii şi localurile, iar mai tîrziu a

simţit nevoia de a bea pentru a rămîne treaz, depăşind momentul cînd altă dată ar fi căzut în nesimţire. În cele din urmă a ajuns să nu mai lucreze decît foarte rar.

Totuşi încerca mereu. În fiecare zi se căznea să scrie, dar nu izbutea. Dacă toate încercările sale dădeau greş, vinovat era, după părerea lui, Parisul, — de fapt oraşul cel mai prielnic din lume pentru un scriitor care vrea să scrie — şi veşnic visa să găsească undeva un loc unde el şi cu Zelda să poată fi fericiţi. Se gîndea mai ales la Riviera, aşa cum era pe vremuri, cînd nu se construise atîta, la priveliştile ei minunate, la marea albastră, la plajele cu nisip, la pădurile întinse de pini şi la munţii Esterel, care coborau pînă la mare. Îşi amintea de Riviera aşa cum era atunci cînd el şi Zelda o văzuseră pentru prima oară, înainte de fi năpădită de vilegiaturişti.

Scott mi-a povestit multe despre Riviera, stăruind ca soţia mea şi cu mine să venim neapărat acolo vara viitoare ; mi-a spus că va fi o călătorie plăcută, că ne va găsi o locuinţă ieftină, că amîndoi vom lucra serios în fiecare zi, apoi vom înota, vom sta întinşi pe plajă să ne bronzăm şi nu vom bea decît un singur aperitiv înainte de prînz şi de cină. Acolo Zelda va fi fericită, susţinea el. Îi plăcea foarte mult să înoate, sărea admirabil de pe trambulină şi va fi încîntată să ducă o astfel de viaţă ; mai mult, îl va încuraja şi pe el să scrie şi totul va intra în normal. Era hotărît să se ducă chiar în vara aceea acolo împreună cu Zelda şi cu fetiţa lor.

Eu încercam să-l conving să scrie povestiri cît putea mai bune, fără să mai recurgă la tertipuri pentru a fi pe placul cuiva, după cum el însuşi îmi explicase că procedează.

— Acum, după ce ai scris un roman atît de bun, nu-ţi mai este îngăduit să faci literatură de duzină, l-am sfătuit.

— Din păcate, romanul nu se vinde, mi-a răspuns. Sînt deci nevoit să scriu povestiri care să placă, dacă vreau să cîştig un ban.

— Ca o povestire să fie într-adevăr izbutită, scri-o cît poţi mai bine şi mai simplu.

— Am să încerc.

De fapt era de mirare că Scott, spre norocul lui, reuşea totuşi să mai scrie cîte ceva, de bine, de rău, ducînd o asemenea viaţă. Zelda pretindea că nu încuraja pe cei care îi făceau curte şi că nu se sinchisea de ei. Îi tolera numai ca să se distreze şi să-l facă pe Scott gelos, obligîndu-l astfel s-o însoţească prin localuri. Asta îl împiedica să scrie şi de nimic nu era atît de geloasă Zelda ca de munca lui.

În perioada de la sfîrşitul primăverii şi în prima parte a verii, Scott s-a căznit să lucreze, dar nu reuşea decît pe apucate. De cîte ori ne întîlneam, se arăta vesel, deşi uneori de o veselie forţată, dar era spiritual şi mă simţeam bine în tovărăşia lui. Cînd trecea prin momente foarte grele, îl lăsam să vorbească despre necazurile lui, îl ascultam şi apoi încercam să-l conving că dacă se va strădui cu adevărat, va izbuti să scrie cărţi pe măsura talentului său şi că nimic nu este ireparabil în afară de moarte. Atunci începea să

rîdă de sine însuşi şi mă gîndeam că atîta timp cît poate să facă haz de necaz e în afară de orice pericol. În ciuda greutăţilor, a reuşit să scrie pe atunci o povestire bună: *The Rich Boy*[1]; eu însă eram sigur că e în stare să scrie şi mai bine, după cum a şi dovedit mai tîrziu.

Am petrecut vara în Spania, unde am început să scriu prima versiune a unui roman, pe care am terminat-o după ce m-am întors la Paris. Scott şi Zelda au fost în timpul acesta la *Cap d'Antibes*, iar în toamnă, cînd ne-am revăzut la Paris, l-am găsit foarte schimbat. Nici vorbă să se fi lăsat de băutură pe Riviera, dimpotrivă, acum era la fel de beat ziua şi noaptea. Nu mai respecta nici măcar munca altora şi cînd era beat, se înfiinţa la orice oră din zi şi din noapte la noi, în *rue Notre-Dame-des-Champs* 113. Devenise foarte mojic faţă de inferiori, sau faţă de cei pe care îi socotea inferiori.

O dată a intrat în curtea fabricii de cherestea cu fetiţa lui — în zilele cînd guvernanta engleză era liberă, se ocupa Scott de copil — care, în capul scării i-a spus că vrea să meargă la toaletă. Scott a început s-o descheie, cînd proprietarul casei, care locuia cu un etaj mai jos decît noi şi se întorcea tocmai acasă, i-a spus:

— *Monsieur*, aveţi un *cabinet de toilette* chiar în faţa dumneavoastră, în stînga scării.

— Aşa? Dacă nu-ţi vezi de treabă am să te vîr cu capul în closet.

[1] Băiatul bogat.

Era foarte greu să te înţelegi cu el în toamna aceea, deşi cînd nu era beat lucra la un roman. Rareori îl vedeam treaz, şi atunci era totdeauna amabil, spiritual ca înainte, uneori făcea chiar glume pe socoteala sa, ca altădată. Dar cînd era beat, venea de obicei la mine şi mă împiedica să lucrez, ceea ce la beţie îi dădea o satisfacţie aproape tot atît de mare ca şi Zeldei cînd îl împiedica pe el să scrie. Această situaţie a continuat ani de zile, dar tot în acei ani n-am avut nici un prieten mai devotat decît Scott, bineînţeles cînd nu era ameţit.

În toamna aceea a anului 1925, era foarte supărat fiindcă nu voiam să-i arăt prima versiune a romanului *The Sun Also Rises*[1]. I-am explicat că textul nu era concludent înainte de a-l fi revizuit şi a-l fi scris din nou, iar pînă atunci nu voiam nici să-l arăt, nici să-l discut cu nimeni. De altfel aveam intenţia să plec cu Hadley la Schruns, în munţii Vorarlberg din Austria, îndată ce va cădea acolo prima zăpadă.

La Schruns, am scris din nou prima jumătate a romanului, operaţie care a durat, pare-mi-se, pînă în ianuarie. Am dus manuscrisul la New York şi l-am arătat lui Max Perkins de la editura *Scribner*, apoi m-am întors la Schruns, unde am terminat de scris romanul în forma lui definitivă. Scott nu l-a obţinut de la mine înainte de a-l fi scris din nou, de a-l fi scurtat şi expediat în această formă editurii *Scribner* la sfîr-

[1] Apărut în Anglia cu titlul *Fiesta*. Titlul original s-ar putea traduce astfel: „Şi soarele răsare".

şitul lunii aprilie. Îmi amintesc de cîte ori am glumit cu el pe această temă, cît se arăta de preocupat şi dornic să mă ajute, ca întotdeauna cînd un lucru era terminat. Dar în timp ce revizuiam cartea, n-aveam nevoie de ajutorul lui.

Pe cînd ne aflam în munţii Vorarlberg şi terminam de revăzut romanul, Scott a părăsit Parisul, plecînd cu soţia şi copilul într-o staţiune balneară din *Basses-Pyrénées*. Zelda suferea de tulburările intestinale pe care le provoacă de obicei abuzul de şampanie, şi diagnosticate pe atunci drept colită. Scott, care se lăsase de băutură şi începuse să lucreze, stăruia să venim şi noi la Juan-les-Pins în iunie. Făgăduia să ne găsească o vilă cu chirie mică, să nu mai bea, aşa că de astă dată o să ne înţelegem iar de minune, ca pe vremuri ; aveam să înotăm, să fim cu toţii sănătoşi, bronzaţi şi aveam să ne mulţumim cu cîte un singur aperitiv înainte de prînz şi de cină. Zelda îşi revenise, amîndoi se simţeau admirabil şi Scott era foarte satisfăcut de felul cum progresa romanul său. Deoarece *The Great Gatsby* fusese adaptat pentru scenă, bucurîndu-se de succes, scăpase de griji şi avea acum bani destui. Zelda era mai sănătoasă ca niciodată, şi totul avea să reintre pe un făgaş normal.

În luna mai plecasem singur la Madrid ca să lucrez, iar la întoarcere am călătorit cu clasa a treia de la Bayonne la Juan-les-Pins, unde am sosit grozav de flămînd, fiindcă îmi cheltuisem prosteşte ultimii bani şi nu mai mîncasem nimic din momentul cînd trecusem graniţa dintre Spania şi Franţa, la Hendaye. Vila închiriată pentru noi era foarte drăguţă, iar Scott locuia într-o casă splendidă din apropiere ; m-am simţit tare fericit să-mi revăd soţia — care întreţinea vila într-o ordine desăvîrşită — şi prietenii, iar unicul aperitiv înainte de masă fiind într-adevăr bun, am mai băut cîteva. În seara aceea am luat parte la o mică petrecere organizată la Casino în cinstea noastră, de către un grup restrîns de prieteni. N-au participat decît soţii Mac Leish, Murphy, familia Fitzgerald şi noi, care apucasem să ne şi instalăm în vila noastră. Nimeni n-a băut nici o băutură mai tare, doar şampanie ; am fost cu toţii foarte veseli şi mi-am zis că nici nu-ţi poţi imagina un loc mai plăcut pentru un scriitor. Îţi oferea tot ce-ţi trebuie ca să scrii, afară de singurătate.

Zelda devenise de o frumuseţe neobişnuită — pielea ei bronzată căpătase un ton auriu, în armonie cu minunatul ei păr, tot auriu, dar mai închis — şi era foarte prietenoasă. Ochii ei de erete erau limpezi şi privirea calmă. Am avut impresia că situaţia s-a îmbunătăţit şi că totul e pe cale de a reintra în normal, cînd deodată Zelda s-a aplecat spre mine şi mi-a spus marele ei secret :

— Ernest, nu crezi că Al. Jolson e mai mare decît Isus ?

Pe atunci nimeni nu dăduse atenţie acestui lucru. Era numai secretul Zeldei, pe care mi l-a împărtăşit, ca un erete care şi-ar împărţi prada cu un om. Dar ereţii nu-şi împart prada cu nimeni. Scott n-a mai scris nimic valabil pînă cînd n-a înţeles că Zelda era dementă.

O CHESTIUNE DE CONFORMAȚIE

MULT mai tîrziu, după ce Zelda suferise prima ei depresiune nervoasă, cum se spunea pe atunci, s-a întîmplat să fim în același timp la Paris și Scott m-a invitat să iau prînzul cu el la restaurantul *Michaud*, de la întretăierea dintre *rue Jacob* și *rue des Saints Pères*. Spunea că vrea să-mi pună o întrebare foarte importantă, care îl preocupă mai mult decît orice pe lume și că așteaptă de la mine un răspuns absolut sincer. L-am încredințat că am să fac tot ce-mi stă în putință. De cîte ori îmi cerea să-i răspund absolut sincer la o întrebare, — ceea ce nu este de fel ușor — și eu căutam să mă conformez, răspunsul îl supăra fără greș, adesea nu pe loc, ci mai tîrziu, uneori abia după ce îl rumegase multă vreme. Cuvintele mele i se păreau nimicitoare și ca să scape de obsesia lor, ar fi fost gata uneori să mă nimicească și pe mine.

În timpul mesei a băut vin, fără vreun efect simțitor însă, deoarece nu luase nici un aperitiv înainte. Am vorbit despre munca noastră, despre

cunoștințe comune, mi-a cerut vești despre oameni pe care nici unul nici altul nu-i mai văzusem de mult. Știam că tocmai lucra la o carte serioasă, care îi dădea mult de furcă deoarece ridica probleme dificile, dar îmi dădeam seama că nu despre asta voia să discute cu mine. Așteptam să atace în sfîrșit subiectul în legătură cu care ținea să-i spun întregul adevăr, dar s-a abținut pînă ce am terminat masa, de parcă am fi fost la un dejun de afaceri.

Cum am ajuns în cele din urmă la tartele cu cireși și la ultima carafă de vin, mi-a spus :

— Știi desigur că în afară de Zelda nu m-am culcat niciodată cu nimeni.

— Nu știam.

— Credeam că ți-am povestit.

— Nu. Mi-ai povestit multe, dar asta nu.

— Tocmai în legătură cu asta voiam să te întreb ceva.

— Bine. Te ascult.

— Zelda susține că nu voi izbuti niciodată să fac o femeie fericită din pricina conformației mele și că de aici i se trage depresiunea nervoasă. Zice că n-aș fi bine proporționat. De cînd mi-a spus asta, nu mai am liniște și trebuie să știu care-i adevărul.

— Ești perfect normal. Fii pe pace. N-ai nici un cusur. E numai o eroare de perspectivă, fiindcă te privești de sus în jos. Du-te la *Louvre*, uită-te la statui și apoi, cînd ajungi acasă, privește-te în oglindă din profil.

— Te pomenești că nici statuile nu sînt bine proporționate ?

— Ba sînt, şi încă foarte bine. Mulţi oameni ar fi încîntaţi să semene cu ele.

— Atunci de ce-o fi spus-o ?

— Ca să te zăpăcească. Ăsta-i cel mai vechi procedeu din lume pentru a scoate un bărbat din minţi. Mi-ai cerut să-ţi spun adevărul, Scott, şi ţi-aş mai putea spune încă multe, dar ăsta-i singurul adevăr care te interesează deocamdată. N-ai decît să te duci şi la un medic să ţi-l confirme.

— Nu mă duc. Voiam să aflu adevărul de la tine.

— Acum mă crezi ?

— Nu ştiu, se codi el.

— Atunci hai cu mine la *Louvre* ! E la doi paşi : cum am ajuns la capătul străzii, trecem podul peste Sena şi am ajuns.

Ne-am dus la *Louvre* şi după ce a privit statuile, Scott tot mai avea oarecari îndoieli cu privire la persoana sa.

— De fapt ar fi şi greu să te conving pe loc, deoarece e vorba de anumite proporţii şi de unghiul din care priveşti lucrurile.

I-am dat şi cîteva sfaturi, care socoteam că i-ar putea fi de folos.

— Cunosc o fată care a fost foarte drăguţă cu mine, îmi mărturisi. Dar după cele ce mi-a spus Zelda...

— Scoate-ţi din cap ce ţi-a spus Zelda, l-am sfătuit. Zelda e nebună. Eşti absolut normal. Trebuie deci să-ţi recapeţi încrederea în tine şi

să-i dai fetei ceea ce aşteaptă. Zelda nu urmăreşte decît să te nenorocească.

— Se vede că n-o cunoşti pe Zelda.

— Bine, am zis. Să nu mai vorbim despre asta. Nu uita, însă, că ai venit la masă ca să-mi pui o întrebare şi eu am căutat să-ţi răspund cinstit.

Totuşi mai avea îndoieli.

— Ce-ar fi să ne uităm şi la cîteva tablouri ? i-am propus. Spune drept : afară de Mona Lisa, ai mai văzut ceva aici ?

— Nu-mi arde mie de tablouri acum, mi-a răspuns. Şi apoi, mi-am dat întîlnire cu nişte cunoscuţi la barul de la *Ritz*.

Peste foarte mulţi ani, fiind la barul de la *Ritz*, cîtva timp după sfîrşitul celui de al doilea război mondial, Georges, care pe vremea cînd Scott trăia la Paris era *chasseur*[1] şi acum devenise barman-şef, m-a întrebat :

— Papa, cine era acel *Monsieur* Fitzgerald de care mă întreabă toată lumea ?

— Cum, nu l-ai cunoscut ?

— Nu. Îmi aduc aminte de toţi cîţi veneau pe atunci aici. Dar acum fiecare vrea să ştie numai despre el.

— Şi ce le povesteşti ?

— Tot ceea ce ar dori să audă. Tot ce le-ar putea face plăcere. Dar tare aş vrea să ştiu şi eu cine a fost ?

[1] Om de serviciu într-un restaurant sau într-un hotel, care execută diverse comisioane pentru clienţi.

— Un scriitor american destul de cunoscut îndată după 1920 şi mai tîrziu, care a trăit cîtva timp în străinătate, la Paris şi prin alte părţi.

— De ce oare nu-mi aduc aminte de el ? A fost un scriitor bun ?

— A scris două romane admirabile şi unul neterminat, care după spusele celor mai buni cunoscători ai operei sale, ar fi putut să fie la fel de valoros. A mai scris şi cîteva nuvele foarte frumoase.

— Venea des pe aici ?

— Cred că da.

— Bine, dar dumneata nu veneai des la noi prin 1920. Ştiam că erai sărac şi locuiai în alt cartier.

— Cînd aveam bani, mă duceam la *Crillon.*

— Ştiu şi asta. Îmi aduc aminte foarte bine cînd te-am văzut prima oară.

— Şi eu.

— Ciudat e că nu-mi amintesc de loc de el, se mira Georges.

— Toţi cunoscuţii noştri de atunci au murit.

— N-are a face, doar nu uiţi un om cînd moare, dovadă că toată lumea mă întreabă şi astăzi de el. Trebuie să-mi povesteşti cîte ceva despre el pentru memoriile mele.

— Negreşit.

— Îmi aduc aminte cum ai sosit aici într-o noapte cu Baronul von Blixen — în ce an a fost ? Georges zîmbi cu tîlc.

— Şi el a murit.

— Ştiu. Dar pe el nu-l poţi uita. Înţelegi ce vreau să spun ?

— Prima lui soţie scria extraordinar de frumos, i-am spus. Cartea ei este poate cea mai bună din cîte am citit vreodată despre Africa, cu excepţia lucrării lui Sir Samuel Baker *Nile Tributaries of Abyssinia* [1]. Să consemnezi şi asta în memoriile dumitale de vreme ce acum te preocupă scriitorii.

— Bine, zise Georges. Baronul n-a fost un om pe care să-l uiţi. Dar care e titlul cărţii ?

— *Out of Africa* [2], l-am lămurit. Blickie vorbea întotdeauna cu mîndrie despre scrierile primei lui soţii. Ne-am cunoscut însă cu mult mai înainte ca ea să fi scris această carte.

— Nu vrei să-mi povesteşti ceva şi despre *Monsieur* Fitzgerald de care mă întreabă toată lumea ?

— Pe atunci în locul dumitale era Frank.

— Da. Dar eu eram *chasseur* aici. Ştii desigur ce înseamnă un *chasseur.*

— Am de gînd să pun cîteva amintiri în legătură cu Fitzgerald într-o carte pe care vreau s-o scriu despre primii mei ani petrecuţi la Paris. Mi-am jurat s-o scriu.

— Bună idee ! aprobă Georges.

— Am să-l descriu exact aşa cum mi s-a întipărit în minte la prima noastră întîlnire.

[1] Afluenţii Nilului în Abisinia.
[2] În afara Africii.

— Îmi pare bine, zise Georges. Poate că atunci am să-mi aduc și eu aminte de el, de vreme ce venea pe aici. La urma urmei, oamenii nu se uită de tot.

— Dar turiștii ?

— Nu mă refeream la ei. Parcă spuneai că el venea foarte des la barul nostru ?

— În orice caz ținea să vină foarte des.

— Dacă ai să scrii tot ce-ți amintești despre el, cum venea adesea pe aici, nu se poate să nu-mi amintesc și eu.

— O să vedem, am zis.

PARISUL N-ARE MARGINI

CÎND în loc de doi am ajuns să fim trei, frigul și vremea rea ne-au silit pînă la urmă să părăsim iarna Parisul. Cît am fost singuri, n-am avut nici un fel de probleme din momentul cînd ne-am deprins cu greutățile iernii. Eu mă puteam duce oricînd să scriu la cafenea și să lucrez o dimineață întreagă consumînd doar un *café-crème* căci, după ce chelnerii făceau curățenie și măturau, localul se încălzea treptat. Soția mea putea să exerseze la pian într-o încăpere neîncălzită dacă își punea pe ea destule pulovere ca să nu răcească în timp ce cînta, iar apoi să vină acasă și să-l îngrijească pe Bumby. Nu se cădea, firește, să duci un sugar iarna la cafenea, chiar unul care niciodată nu plîngea, nici nu se plictisea și urmărea cu interes tot ce se petrecea în jurul lui. Cum pe atunci încă nu se puteau angaja îngrijitoare care să stea cîteva ore cu copiii cînd părinții pleacă de acasă, Bumby era foarte fericit cînd rămînea în pătuțul lui cu plasă, în tovărășia prieteniei sale F. Pussy,

o pisică mare și drăgăstoasă. Unii susțineau că e primejdios să lași copilul cu o pisică. Cei mai inculți și mai plini de prejudecăți pretindeau că pisica soarbe răsuflarea copilului și-l ucide. Alții spuneau că pisica se culcă peste copil, înăbușindu-l sub greutatea ei. F. Pussy se culca însă lîngă Bumby în pătuțul cu plasă înaltă, stătea cu ochii ei mari, gălbui, ațintiți asupra ușii și nu lăsa pe nimeni să se apropie de el cînd noi nu eram acasă iar Marie, *la femme de ménage*[1], trebuia să plece și ea. F. Pussy era cea mai bună dădacă, de alta nici nu mai aveam nevoie.

Dar cînd ești sărac — și noi eram într-adevăr săraci la întoarcerea din Canada, cînd m-am lăsat cu totul de ziaristică și nu izbuteam să plasez nici măcar o nuvelă — iarna la Paris, o duci foarte greu, mai ales dacă ai și un copil. La trei luni, *Mister* Bumby traversase, în ianuarie, Atlanticul de nord pe un mic vas al societății de navigație *Cunard*, care făcea ruta New York-Halifax în douăsprezece zile. În timpul călătoriei n-a plîns nici o singură dată, iar pe furtună rîdea fericit fiindcă ridicam în jurul lui o baricadă de perne, ca să nu cadă din pat. Totuși n-ar fi rezistat la frigul pe care îl înduram noi la Paris.

De aceea am plecat cu toții la Schruns, în munții Vorarlberg din Austria. După ce străbăteai Elveția, ajungeai la granița austriacă, la

[1] Femeie de serviciu angajată cu ziua sau cu ora.

Feldkirch. Apoi trenul trecea prin Lichtenstein pînă la granița Bludenz, de unde pornea o linie ferată secundară, ce șerpuia de-a lungul unui rîu de munte cu păstrăvi și bolovani, pe o vale mărginită de păduri și ferme, pînă la Schruns, un tîrg însorit, cu fabrici de cherestea, prăvălii, hanuri și cu un hotel deschis tot anul, *Zur Taube*[1], unde trăgeam și noi.

Hotelul *Taube* avea camere spațioase, confortabile, cu sobe uriașe, ferestre largi, paturi mari cu pături bune și pilote de puf. La masă se serveau mîncăruri simple și foarte gustoase, iar în sufrageria și barul cu pereții îmbrăcați în lemn era cald și plăcut. Valea, largă și deschisă, era foarte însorită. Pensiunea completă pentru toți trei costa cam doi dolari pe zi, și cum șilingul austriac era în scădere din pricina inflației, plăteam din ce în ce mai puțin pentru cameră și mîncare. Nu era o inflație de proporțiile celei din Germania, care adusese după sine mizerie și disperare. Cursul șilingului era cînd în urcare, cînd în scădere, doar că perioadele de scădere durau mai mult.

La Schruns nu existau nici lifturi speciale pentru schiori, nici funiculare, numai pîrtiile stînjenarilor și ale păstorilor duceau din diferitele văi pînă în creierul munților. Urcai pe jos cu schiurile în spinare și cînd ajungeai mai sus, unde zăpada era atît de adîncă încît te înfundai în ea, continuai urcușul pe schiurile înfășurate

[1] La porumbel.

în piei de focă. În punctele mai înalte ale văilor de munte se aflau cabane mari ale clubului Alpin, construite în vederea ascensiunilor de vară, cabane unde puteai înnopta, lăsînd la plecare banii pentru lemnele arse în sobă. În unele dintre ele trebuia să-ţi procuri singur lemne, iar dacă aveai de gînd să faci o excursie de mai multe zile şi să urci spre gheţari, angajai un localnic care să-ţi ducă alimentele şi lemnele şi îţi alegeai un popas de bază într-una din cabanele situate la mari înălţimi. Cele mai vestite dintre ele erau *Lindauer Hütte, Madlener Haus* şi *Wiesbadener Hütte.*

În spatele hotelului *Taube* se afla un fel de pistă de antrenament, care trecea prin livezi şi ogoare, iar dincolo de Tschagguns mai era încă o pantă bună, de cealaltă parte a văii, unde se găsea un han încîntător, avînd pe pereţii cîrciumii o splendidă colecţie de coarne de ţapi de munte. După Tschagguns, un sat de stînjenari aşezat la capătul cel mai îndepărtat al văii, porneau în sus nişte pante minunate pentru schi, care duceau pînă pe creastă, de unde puteai trece peste masivul Silvretta, ajungînd în apropiere de Klosters.

Aerul de la Schruns îi pria grozav lui Bumby; îl dădusem în grija unei frumoase fete brune, care îl plimba cu săniuţa în soare şi vedea de el, în timp ce Hadley şi cu mine exploram toată această regiune necunoscută nouă şi toate satele din împrejurimi. Localnicii se arătau foarte prietenoşi faţă de noi. De pildă, *Herr* Walther Lent, unul dintre primii adepţi ai schiului la mare

altitudine — care pe vremuri avusese împreună cu Hanner Scheide, celebrul schior din Arlberg, o fabrică de unsori pentru schiuri de folosit la urcuş şi pe orice fel de zăpadă — se pregătea să deschidă un curs de schi în Alpi, la care ne-am înscris amîndoi. Walther Lent avea metoda lui : după o perioadă cît mai scurtă de iniţiere pe pistele de antrenament, pornea cu elevii săi în excursii lungi pe munţii cei mai înalţi. Pe atunci schiul se practica într-un fel cu totul diferit faţă de astăzi ; fractura coloanei vertebrale nu devenise încă un accident banal, şi nimeni nu-şi putea îngădui să-şi rupă un picior. Nu existau încă nici măcar patrule de prim-ajutor pentru schiori. Orice pantă pe care o coborai, trebuia s-o urci mai întîi, ceea ce îţi întărea îndeajuns muşchii picioarelor ca să te poţi bizui pe ei la coborîş.

Walther Lent socotea că pentru un schior nu există plăcere mai mare decît să urce pînă sus, în creierul munţilor, unde nu vezi ţipenie de om, nici urme pe zăpadă, şi să străbată Alpii, poposind cînd într-o cabană a clubului Alpin, cînd în alta, trecînd peste creste şi gheţari. El era de părere că schiurile nu trebuiau fixate prea tare, pentru ca atunci cînd cazi să-ţi poţi desprinde uşor piciorul din ele, ca să nu ţi-l frîngi. Dar ceea ce îi plăcea lui Walther mai mult decît orice era să alunece liber cu schiurile peste gheţari, fără să fie legat cu frînghii ; dar pentru asta trebuia să aştepte primăvara, cînd în crăpături se aduna un strat de zăpadă destul de gros ca să le astupe.

Şi Hadley şi eu îndrăgisem schiul de la primele încercări pe care le făcusem împreună în Elveţia şi apoi la Cortina d'Ampezzo, în Dolomiţi, cu puţin înainte de a se naşte Bumby ; medicul de la Milano îi dăduse voie să practice în continuare acest sport, numai cu condiţia ca eu să am grijă să nu cadă. Pentru aceasta se cerea o alegere foarte atentă a povîrnişului, a pîrtiei şi o siguranţă absolută a mişcărilor ; dar Hadley avea picioare frumoase, uimitor de puternice şi era atît de stăpînă pe schiuri, încît n-a căzut nici o singură dată. Ştiam amîndoi să recunoaştem consistenţa zăpezii, şi fiecare dintre noi era în stare să coboare o pantă acoperită cu un strat gros de zăpadă moale şi pufoasă.

Eram încîntaţi de Vorarlberg, ca şi de Schruns de altfel. Plecam acolo pe la sfîrşitul lui noiembrie şi rămîneam pînă aproape de Paşte. Tot timpul schiam, deşi Schruns nu era aşezat la o altitudine destul de mare pentru o staţiune de sporturi de iarnă, afară de anii cînd ningea mult. Pentru noi însă era o distracţie să ne căţărăm pe munte şi pe atunci nimeni nu s-ar fi plîns de aşa ceva. La urcuş îţi stabileai un ritm cu mult sub posibilităţile tale, aşa că înaintai uşor, inima îţi bătea regulat şi erai mîndru de greutatea rucsacului din spinare. În drum către *Madlener Haus*, trebuia să te caţări la un moment dat pe o pantă foarte abruptă şi dificilă. A doua oară însă o urcai mai uşor şi pînă la urmă ajungeai sus fără să oboseşti, cărînd în spate o greutate de două ori mai mare decît prima dată.

Eram veşnic flămînzi şi fiecare masă constituia un eveniment. Beam bere blondă sau neagră, vinuri noi şi, rareori, vinuri de un an. Cele mai bune erau vinurile albe. Consumam şi alte băuturi : *Kirsch*, care se producea pe valea aceea şi *Enzian Schnapps*, distilat din genţiană culeasă din munţi. Uneori ni se servea la cină friptură de iepure, înăbuşită, cu un sos grozav de vin roşu, alteori vînat cu sos de castane. La aceste mîncări comandam vin roşu, care costa mai scump decît cel alb, deşi nu trecea de douăzeci de cenţi litrul. Un vin roşu obişnuit era mult mai ieftin şi cînd ne duceam la *Madlener Haus* luam de obicei cîte un butoiaş cu noi.

Ne aprovizionasem pe toată iarna cu un stoc de cărţi împrumutate de la Sylvia Beach, iar din cînd în cînd jucam popice cu localnicii, pe aleea care ducea în grădina de vară a hotelului. O dată sau de două ori pe săptămînă se juca pocher în sufrageria hotelului, cu obloanele închise şi cu uşa încuiată, deoarece jocurile de noroc erau interzise în Austria pe vremea aceea. Partenerii mei erau *Herr* Nels, proprietarul hotelului, *Herr* Lent, profesorul de schi, un bancher din orăşel, procurorul tribunalului şi căpitanul de jandarmi. Jucam tare şi cu toţii eram jucători buni şi chibzuiţi, numai *Herr* Lent se avînta prea mult, deoarece cursul de schi nu-i aducea aproape nici un cîştig. De fiecare dată cînd îi auzea pe cei doi jandarmi, care patrulau prin orăşel, oprindu-se în faţa uşii noastre, căpitanul lor ne făcea semn ducînd un deget la ureche, iar noi tăceam chitic pînă se îndepărtau.

Cum se lumina de ziuă, femeia de serviciu intra în camera noastră care se răcea foarte tare peste noapte, închidea ferestrele şi aprindea focul în soba uriaşă de faianţă. După ce camera se încălzea, ne aducea micul dejun: pîine proaspătă sau prăjită, dulceţuri delicioase din diferite fructe, ceşti mari de cafea şi dacă doream, ouă proaspete şi şuncă excelentă. Pe jos, lîngă patul nostru, dormea Schnautz, un cîine căruia îi plăcea grozav să se ţină după noi cînd plecam cu schiurile pe munte, iar cînd coboram la vale, ni se urca în spinare sau pe umeri. Era foarte bun prieten şi cu *Mister* Bumby, pe care îl însoţea cînd dădaca îl ducea la plimbare cu săniuţa.

La Schruns se putea lucra minunat. Spun acest lucru fiindcă în iarna 1925—1926 am izbutit să duc la capăt cea mai grea muncă de redactare din viaţa mea, cînd a trebuit să reiau şi să închег într-un roman prima variantă a cărţii *The Sun Also Rises* scrisă pe nerăsuflate doar în şase săptămîni. Nu-mi aduc aminte care dintre povestiri le-am scris acolo. Totuşi ştiu că au fost cîteva bune.

Îmi aduc însă bine aminte de zăpada de pe drumul de ţară, care scîrţîia sub paşii noştri cînd ne întorceam acasă seara, pe ger, cu schiurile şi beţele pe umeri, călăuzindu-ne după lumini înainte de a zări casele şi cînd fiecare om pe care îl întîlneam ne saluta, spunîndu-ne *„Grüss Gott“* [1]. *În Weinstube* [2] şedeau întotdeauna ţărani încălţaţi în cizme cu ţinte şi îmbrăcaţi cu haine de munte ; aerul era îmbîcsit de fum de tutun, iar podeaua de scînduri scrijelită de ţinte. Mulţi dintre tineri făcuseră armata la regimentele austriece de vînători de munte din Alpi, iar unul dintre ei, Hans, muncitor la o fabrică de cherestea, era un vînător vestit şi ne împrietenisem, fiindcă amîndoi luptasem în aceeaşi regiune muntoasă din Italia. Beam adesea împreună şi cîntam cu toţii în cor cîntece populare din partea locului.

Îmi mai aduc aminte şi de pîrtiile ce urcau printre livezile şi ogoarele ţăranilor care locuiau pe coastă, deasupra satului, de casele lor bine încălzite, cu sobe mari, şi stive uriaşe de lemne în curte, acoperite de zăpadă. În bucătărie, femeile scărmănau şi torceau lîna cenuşie sau neagră. Furca de tors cu roată era acţionată de o pedală, iar lîna se folosea nevopsită, aşa cum fusese tunsă de pe oi, păstrîndu-i-se culoarea şi grăsimea naturală. De aceea căciulile, puloverele şi şalurile lungi, împletite de Hadley, nu se umezeau niciodată de zăpadă.

Odată, de Crăciun, s-a jucat o piesă de Hans Sachs, pusă în scenă de directorul şcolii. Spectacolul a fost bun şi am scris despre el o cronică pentru un ziar din regiune, pe care mi-a tradus-o proprietarul hotelului. În alt an, un ofiţer german de marină în retragere, ras în cap

[1] Salut echivalent cu: „Dea Domnul bine“ (germ.).
[2] Cîrciumă (germ.).

și cu cicatrici pe obraz, a venit să țină o conferință despre bătălia din Iutlanda[1]. Niște diapozitive înfățișau mișcările celor două flote militare și ca să dovedească lașitatea lui Jellicoe[2], fostul ofițer german tot arăta ceva pe ecran cu un tac de biliard și cîteodată se înfuria atît de tare, încît i se sugruma vocea. Directorul se temea ca nu cumva să străpungă ecranul cu tacul de biliard. Cum fostul ofițer de marină nu și-a revenit în fire nici după conferință, toată lumea din *Weinstube* se simțea stingherită. Numai procurorul și bancherul au băut cu el la o masă izolată. *Herr* Lent, care era *Reinländer*[3], refuzase să asiste la conferință. Se aflau acolo și doi vienezi, soț și soție, care veniseră să facă schi, dar cum nu se încumetau să se cațăre pe munți, se pregăteau să plece la Zurs, unde, după cîte am auzit, au fost uciși de o avalanșă. Soțul declară că acel conferențiar făcea parte din tagma porcilor care au dus Germania la pierzanie și care, peste douăzeci de ani, vor face același lucru. Soția îi spuse pe franțuzește să-și țină gura, fiindcă într-un astfel de tîrg pierdut nu se știe niciodată ce ți se poate întîmpla.

În anul acela foarte mulți oameni au fost uciși de avalanșe. Prima catastrofă mai mare s-a produs dincolo de munții la poalele cărora

[1] Peninsulă din Danemarca, unde în 1916 s-a dat o importantă bătălie navală între englezi și germani.
[2] Amiral englez (1859—1935), care a comandat flota Marii Britanii în bătălia din Iutlanda.
[3] Locuitor din Renania (germ.).

ne aflam, și anume la Lech în Arlberg. Un grup de germani îl anunțaseră pe *Herr* Lent că urmau să vină în concediul de Crăciun, pentru a face schi cu el. Începuse să ningă tîrziu în iarna aceea și coastele dealurilor și ale munților, pînă atunci scăldate în soare, încă nu se răciseră cînd s-a pornit prima ninsoare puternică. Zăpada era adîncă, afînată, și încă nu se așezase. Condiții mai primejdioase pentru schiori nici nu se puteau închipui, de aceea *Herr* Lent le telegrafie la Berlin să nu vină. Dar ei voiau să profite de zilele lor de concediu și cum nu știau ce înseamnă avalanșele, nu se temeau de ele. Sosiră așadar la Lech, însă *Herr* Lent refuză să-i însoțească. Unul dintre ei îi spuse că este un laș și cu toții hotărîră să schieze fără ajutorul lui. În cele din urmă, Lent îi călăuzi pînă la panta cea mai puțin primejdioasă pe care putu s-o găsească și coborî primul pe ea, dar în momentul cînd ceilalți porniră pe urmele lui, toată zăpada de pe coastă se prăvăli peste ei, acoperindu-i ca un val uriaș. Cursurile de schi alpin nu se dovediseră prea bănoase nici înainte, dar după acest accident, am rămas aproape singurii elevi ai lui Lent. Am început atunci să ne inițiem în tainele avalanșelor, să studiem de cîte tipuri sînt, cum să le eviți și cum să te comporți în cazul că te surprinde una. Aproape tot ce-am scris în anul acela a fost realizat în perioada avalanșelor.

Cea mai îngrozitoare amintire pe care mi-a lăsat-o iarna aceea, cînd avalanșele au provocat atîtea nenorociri, este imaginea unui cadavru dez-

gropat din nămeţi. În timpul căderii, omul se ghemuise cu capul rezemat pe amîndouă braţele, căutînd să păstreze un spaţiu liber ca să poată respira sub zăpadă, după cum învăţasem şi noi că trebuie procedat în astfel de cazuri. Fusese o avalanşă enormă, aşa că a durat mult pînă să se dezgroape toate victimele, iar ultimul cadavru scos de sub nămeţi a fost al acelui om. Murise de curînd şi avea beregata roasă pînă la os de i se vedeau tendoanele şi vertebrele. Îşi tot răsucise, desigur, capul dintr-o parte în alta, căznindu-se să scape de apăsarea zăpezii. Pe semne că în avalanşă se găseau şi straturi compacte de zăpadă mai veche, amestecate printre cele noi şi uşoare, care le trăseseră după ele atunci cînd alunecaseră la vale. Nu ne-am putut da seama dacă omul făcuse conştient aceste mişcări, ca să-şi taie beregata, sau dacă îşi pierduse minţile. În orice caz, preotul din localitate n-a permis să fie îngropat în cimitir, pe motiv că nu exista nici o dovadă că omul era catolic.

În timpul cît stăteam la Schruns, făceam din cînd în cînd o plimbare lungă în susul văii, pînă la hanul unde înnoptam în drum spre *Madlener Haus*. Era un han vechi, foarte frumos. Lemnul de pe pereţii sufrageriei devenise de-a lungul anilor neted şi mătăsos, masa şi scaunele de asemenea. Dormeam îmbrăţişaţi în patul mare, sub pilota de puf, cu fereastra deschisă prin care se vedeau stelele mai strălucitoare ca oricînd. Dimineaţa, înainte de a porni la drum, luam micul dejun, ne puneam raniţa în spinare şi începeam urcuşul cu schiurile pe

umăr, călăuziţi de stelele atît de apropiate şi de luminoase. Cărăuşii tocmiţi să ne ducă lucrurile mai grele, aveau schiuri scurte. Ne luam la întrecere între noi ca să vedem cine reuşeşte să ducă în spate la urcuş o greutate mai mare, dar nici unul nu putea concura cu ţăranii aceia scunzi şi posaci, care nu vorbeau decît dialectul din Montafon şi urcau pe munte cu paşi rari şi siguri ca nişte cai de povară, iar cînd ajungeau sus la cabana clubului Alpin, clădită pe o stîncă, lîngă un gheţar acoperit cu zăpadă, îşi azvîrleau poverile lîngă zidul de piatră al cabanei, cerînd mai mult decît preţul cuvenit, iar după ce îşi primeau banii şi ceva pe deasupra, porneau ca din puşcă la vale pe schiurile lor scurte şi dispăreau ca nişte gnomi.

Ne împrietenisem cu o nemţoaică tînără care făcea schi împreună cu noi. Schia admirabil pe munţi şi era o alpinistă încercată ; deşi micuţă şi foarte bine făcută, putea duce în spate un rucsac la fel de greu ca al meu, chiar mai multă vreme decît mine.

— Cărăuşii ăştia ne privesc de parcă s-ar aştepta ca la coborîre să ne care pe noi în chip de cadavre, spunea ea. N-am întîlnit încă nici unul care să se mulţumească la urmă cu cît a cerut la început.

Iarna la Schruns purtam barbă ca să-mi apăr faţa de soarele de munte care ardea îngrozitor şi nu mă duceam nici măcar la frizer să mă tund. Într-o seară, cînd coboram cu schiurile prin întuneric pe o pîrtie a stînjenarilor, *Herr* Lent mi-a spus că ţăranii de pe coastă, pe care

îi întîlneam adesea pe drumurile ce duceau de la Schruns în sus, mă porecliseră „Hristosul negru". A mai adăugat că unii dintre ei, cînd veneau la *Weinstube*, mă numeau „Hristosul negru care bea *Kirsch*". Dar pentru ţăranii din partea cea mai înaltă şi mai îndepărtată a ţinutului Montafon, de unde ne tocmeam cărăuşii cînd urcam la *Madlener Haus*, eram cu toţii nişte diavoli străini, care se duceau în creierul munţilor atunci cînd omul n-are ce căuta pe acolo. Nici faptul că porneam la drum cu noaptea în cap, pentru a trece prin locurile de unde puteau cădea avalanşe înainte de răsăritul soarelui, cînd deveneau şi mai primejdioase, nu pleda în favoarea noastră. Dimpotrivă, constituia încă o dovadă că eram vicleni ca toţi diavolii străini.

Îmi amintesc pînă azi mirosul de cetină, şi nopţile petrecute în colibele stînjenarilor, unde dormeam pe saci umpluţi cu frunze de fag, şi plimbările cu schiurile prin pădure pe urmele iepurilor şi ale vulpilor. Îmi aduc aminte că odată, sus pe munte, dincolo de zona pădurilor, am mers pe urmele unei vulpi pînă cînd am dat cu ochii de ea şi am observat cum a rămas cu laba dreaptă dinainte ridicată, a stat o clipă în loc cu urechile ciulite şi apoi a zbughit-o ; parcă văd şi acum o potîrniche albă de munte ţîşnind din zăpadă şi bătînd speriată din aripi, înainte de a-şi lua zborul şi a dispare dincolo de creastă.

Mai ţin minte de cîte feluri poate fi zăpada, în funcţie de vînt, şi ce capcane întinde unui schior. Şi viscolul ce se dezlănţuia uneori în timp ce poposeam în vreo cabană la mare altitudine, lăsînd în urma lui o lume ciudată, prin care trebuia apoi să-ţi croieşti drum cu mare prudenţă, de parcă te-ai fi aflat într-un loc necunoscut. De fapt aşa şi era, fiindcă totul se schimbase atît de mult, încît nu mai recunoşteai nimic. Apoi, în preajma primăverii, venea şi momentul mult aşteptat cînd coboram pe gheţarul neted şi abrupt, tot drept înainte, cît ne ţineau picioarele, cu gleznele strînse, foarte aplecaţi, răpiţi de viteză, într-o nesfîrşită cădere, prin tăcerea sfîşiată de şuierul pulberii de zăpadă. Era mai plăcut decît să zbori, mai plăcut decît orice pe lume şi această plăcere ne-o cîştigasem cu preţul unui antrenament serios, prin lungi urcuşuri cu rucsacuri grele în spinare. Nu puteam plăti pe nimeni să ne transporte pînă sus, pe culmi, nici cumpăra un bilet pînă acolo. Pentru această răsplată finală ne trudisem toată iarna, era rezultatul călirii noastre şi a experienţelor acumulate în luni de trudă.

În ultima iarnă pe care am petrecut-o împreună în munţi, au pătruns în viaţa noastră nişte intruşi şi de atunci toate s-au schimbat. Iarna de pomină a avalanşelor a fost ca o iarnă fericită şi curată din copilărie, în comparaţie cu cea următoare — o iarnă de coşmar cu mască de carnaval — şi cu vara ucigătoare care avea să vină după ea. În anul acela s-au ivit acolo bogătaşii.

Oamenii bogaţi, întocmai ca rechinii, au şi ei un soi de peşte-pilot, pe care îl trimit în recunoaştere. Chiar dacă acesta nu aude şi nu vede prea bine, are întotdeauna un nas bun, cu care

descoperă oamenii amabili și slabi de înger. Un asemenea rechin-pilot vorbește cam așa: „Știu și eu? Nu, desigur, nu prea cred. Dar mie îmi plac. Pe amîndoi i-am îndrăgit. Zău, Hem', pe cinstea mea că țin la ei! Înțeleg ce vrei să spui, dar eu îi iubesc cu adevărat, iar ea are un farmec deosebit. (Îi rostește numele cu duioșie.) Nu, Hem', nu fi absurd și nu face nazuri. Eu îi prețuiesc foarte mult. Pe amîndoi, îți jur. Cînd ai să-l cunoști pe (urmează diminutivul cu care îl alintau pe respectivul în copilărie) sînt sigur că are să-ți placă. Eu țin la amîndoi, zău așa!"

Pe urmă te pomenești cu bogătașii și nimic nu va mai fi vreodată cum a fost. Rechinul-pilot pleacă, bineînțeles. E totdeauna pe drum, ba se duce undeva, ba vine de undeva și nu stă niciodată prea mult într-un loc. Apare pe arena politică sau pe scenă, apoi dispare, așa cum în tinerețe apărea în cîte o țară sau în viața oamenilor, ca apoi să dispară fără urmă. Nu se lasă prins niciodată, nici măcar de bogătași. Dacă nu-i chip să-l prindă nimeni, el în schimb reușește să prindă și să ducă la pieire pe aceia care îi arată încredere. De tînăr și-a însușit deprinderile indispensabile pentru a deveni o canalie, mînat de o pasiune tainică, mult timp neîmpărtășită, pentru bani. Pînă la urmă ajunge el însuși un bogătaș, făcînd cu fiecare dolar dobîndit cîte un pas spre dreapta, egal cu lățimea unei bancnote de un dolar.

Bogătașii îl apreciau și aveau încredere în el fiindcă era rezervat, amuzant, insesizabil, pe

cale de a se ridica și se dovedea un rechin-pilot care nu dădea greș niciodată.

Cînd doi oameni se iubesc, sînt fericiți, veseli și unul dintre ei sau amîndoi lucrează bine, realizînd opere de calitate, ceilalți se simt atrași spre ei în mod inevitabil, ca păsările călătoare, noaptea, de către un far puternic. Dacă cei doi oameni ar fi construiți dintr-un material la fel de rezistent ca farurile ar scăpa nevătămați, doar păsările ar avea de suferit. Dar aceia care, prin fericirea și capacitatea lor, exercită o atracție asupra celor din jur, sînt de obicei naivi, lipsiți de experiență. Ei nu știu nici să se apere, nici să se eschiveze. N-au învățat îndeajuns să se ferească de bogătașii care par atît de buni, simpatici, fermecători, cuceritori, generoși, înțelegători, lipsiți de cusururi, în stare să transforme fiecare zi într-o sărbătoare dar care, după ce s-au săturat, pleacă, iar în urma lor totul moare și rămîne mai uscat decît rădăcinile ierburilor strivite de copitele cailor lui Atila.

Bogătașii au apărut călăuziți de rechinul-pilot. Cu un an înainte nici nu s-ar fi gîndit să vină. Pe atunci nu prezentam încă nici o garanție. Deși lucram la fel de bine și eram chiar mai fericiți, nu scrisesem încă nici un roman, așa încît nu reprezentam pentru ei o valoare certă. Ei nu-și investesc timpul și farmecul decît după ce își iau toate garanțiile. De ce ar face-o? Picasso reprezenta o valoare sigură, ceea ce fusese fără îndoială și înainte ca ei să fi aflat măcar că exista pictură. Pe atunci mai

mizau şi pe un alt pictor, de care erau şi mai siguri, ca şi de mulţi alţii.

Dar în anul acela au ajuns la convingerea că şi cu noi nimereau la sigur, datorită informaţiilor culese de rechinul-pilot, care ni i-a şi prezentat, luîndu-şi toate precauţiunile ca să nu-i privim ca pe nişte intruşi şi să nu mă arăt prea rezervat, ţinînd seama bineînţeles că el ne era prieten.

Pe atunci aveam tot atîta încredere în rechinul-pilot ca în ultima ediţie revăzută şi îmbunătăţită din *Instrucţiunile pentru navigaţia în Mediterană, întocmite de Institutul hidrografic*, bunăoară, sau în tabelele din *Almanahul nautic* publicat de Brown. Îmbrobodit de farmecul acestor bogătaşi, am devenit la fel de încrezător şi stupid ca un cîine de vînătoare, gata să se ia după orice om cu puşcă, sau ca un căţel de circ, dresat, bucuros că s-a găsit în sfîrşit cineva care să-l iubească şi să-l admire în mod dezinteresat. Cînd am văzut că fiecare zi poate deveni o sărbătoare, mi s-a părut că am făcut o descoperire minunată. Am consimţit chiar să le citesc o parte din roman, aceea scrisă din nou, coborînd astfel pe ultima treaptă a decăderii la care poate ajunge un scriitor, ceea ce e cu mult mai primejdios pentru el decît să cobori cu schiurile un gheţar, fără a te lega cu frînghii, înainte ca zăpada de o iarnă întreagă să fi astupat crăpăturile.

Cînd îmi spuneau : „E admirabil, Ernest, într-adevăr extraordinar, nici nu ştii ce ai realizat" — dădeam din coadă satisfăcut şi mă scu-

fundam tot mai tare în această viaţă iluzorie, concepută ca o sărbătoare continuă, sperînd să pescuiesc din vîltoarea ei o baghetă magică, în stare să-mi asigure succesul, în loc să mă fi întrebat : „Ce hibă o fi avînd romanul meu, dacă le place acestor canalii ?" Aşa aş fi gîndit dacă aş fi fost un scriitor de meserie, dar atunci n-aş fi consimţit niciodată să le citesc ceva.

Înaintea acestor bogătaşi mai reuşise cineva din tagma lor să se insinueze în viaţa noastră, folosind cel mai vechi tertip din cîte se cunosc. Iată în ce constă : o tînără femeie necăsătorită devine pentru cîtva timp cea mai bună prietenă a altei tinere femei căsătorite, se mută în casa celor doi soţi şi apoi, pe nesimţite, cu un aer nevinovat, dar cu perseverenţă diabolică, face totul pentru ca să se mărite cu soţul celeilalte. Cînd bărbatul este un scriitor absorbit de o lucrare dificilă, care nu-i lasă aproape nici un răgaz, împiedicîndu-l să se ocupe îndeajuns de soţia sa, prezenţa prietenei prezintă multe avantaje pentru ambii soţi, atîta vreme cît nu s-au dumirit ce urmăreşte. La sfîrşitul unei zile de muncă soţul se vede înconjurat de două femei tinere şi atrăgătoare. Cea pe care încă n-o cunoaşte i se pare plină de mister şi, dacă are ghinion, ajunge să le iubească pe amîndouă.

Din momentul acela familia compusă dintr-o pereche cu un copil se transformă într-un triunghi. La început noua situaţie constituie un stimulent în muncă şi o distracţie, aşa că te complaci în ea cîtva timp. Tot ce-i rău şi condam-

nabil se trage de obicei dintr-un joc nevinovat. Şi trăieşti astfel, zi de zi, bucurîndu-te de ceea ce îţi oferă prezentul, fără să-ţi pese de urmări. Începi să minţi, deşi urăşti minciuna, şi dispreţul faţă de tine însuţi te distruge ; pe zi ce trece te ameninţă o primejdie tot mai mare, dar tu continui să-ţi duci viaţa de pe o zi pe alta, ca în război.

În vederea unor noi contracte cu editorii, am fost nevoit să plec de la Schruns la New York. Cînd mi-am terminat treburile la New York şi m-am întors la Paris, ar fi trebuit să mă duc direct la *Gare de l'Est* şi să iau primul tren spre Austria. Dar cum femeia de care mă îndrăgostisem se afla şi ea atunci la Paris, n-am luat nici primul tren, nici pe al doilea, nici pe al treilea.

Cînd am zărit-o pe soţia mea aşteptîndu-mă la capătul peronului, în momentul în care trenul s-a oprit în dreptul stivelor de lemne din gară, mi-a părut rău că n-am murit înainte de a mai iubi altă femeie. Ea zîmbea, iar soarele lumina faţa ei adorabilă, bronzată de soare şi de zăpadă, silueta ei splendidă, părul arămiu cu reflexe aurii, neobişnuit de bogat şi frumos, după ce crescuse în voie o iarnă întreagă ; lîngă ea stătea *Mister* Bumby, blond, bucălat, cu obrajii îmbujoraţi de ger, ca un adevărat flăcău voinic din Vorarlberg.

— Ce bine că te-ai întors, Tatie, mi-a spus cînd am îmbrăţişat-o, ce bine că ai făcut o călătorie atît de frumoasă şi plină de succes. Te iubesc şi ne-a fost tare dor de tine.

Şi eu o iubeam, în afară de ea nu mai iubeam pe nimeni, şi am trăit fericiţi ca în basme cît am fost singuri. Lucram cu tragere de inimă, făceam lungi excursii minunate împreună, aşa încît mi se părea că eram din nou invulnerabil. Numai cînd a trebuit să plecăm din munţi pe la sfîrşitul primăverii, ca să ne întoarcem la Paris, a reînceput cealaltă poveste.

Aşa s-a încheiat prima perioadă pe care am petrecut-o la Paris. De atunci Parisul n-a mai fost niciodată acelaşi, deşi Parisul rămîne tot Paris, iar tu te schimbi o dată cu el. Nu ne-am mai întors niciodată la Vorarlberg, nici noi, nici bogătaşii.

Parisului nu-i chip să-i dai de margini, de aceea amintirile noastre, ale celor care am trăit acolo, se deosebesc între ele. Dar fiecare dintre noi s-a întors acolo cu drag, oricine ar fi fost, de la orice depărtare, cu orice preţ şi oricît de mult s-ar fi schimbat.

Parisul îţi răsplăteşte orice efort, dîndu-ţi în schimb mai mult decît i-ai adus.

Aşa era Parisul în acele zile de demult, cînd noi eram tare săraci şi tare fericiţi.

CUPRINS

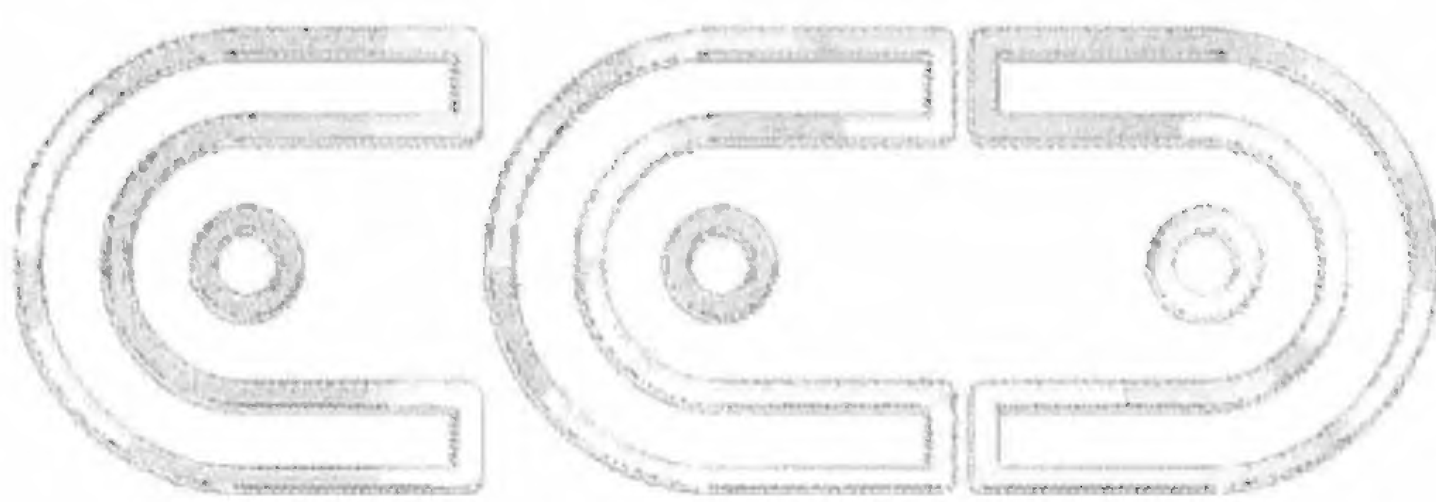
Redactor responsabil : ANTOANETA RALIAN
Tehnoredactor : AURIEL BUCUR

Dat la cules : 13.05.1966. Bun de tipar 22.07.1966. Apărut 1966. Tiraj 40 170 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat. de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 8,08. Coli de tipar 7,25. A. nr. 4838. C.Z. pentru bibliotecile mari 8A. C.Z. pentru bibliotecile mici 8A=32=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918“,
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 3471

ol

Scanare și prelucrare digitală

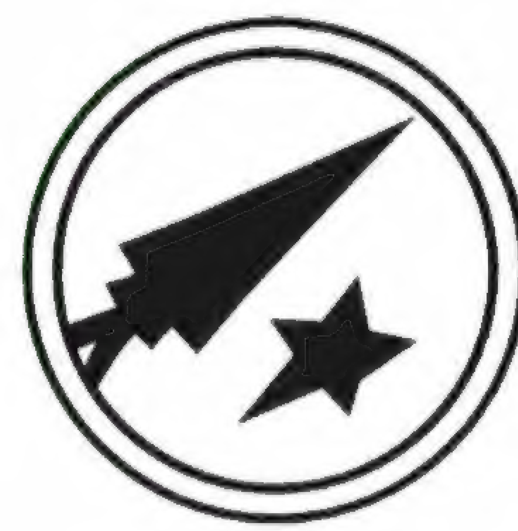
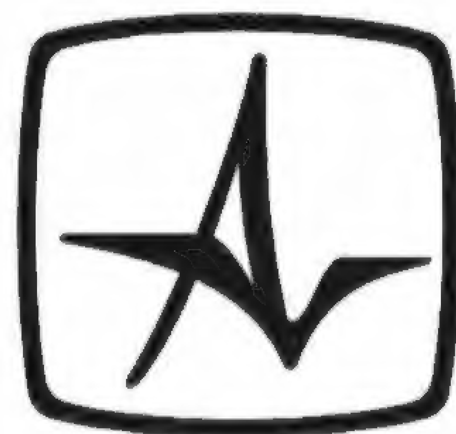
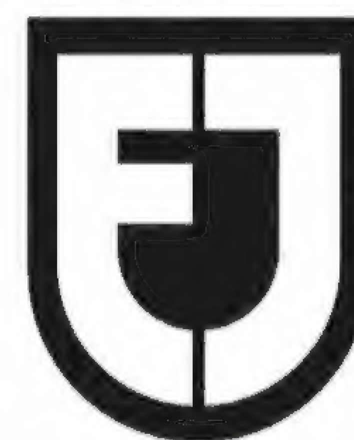

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

COLECȚIA SFINX

fondată în 1895 bpt serie nouă

COLECȚIA SFINX